

dünyaya bakış

Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi

Fiyatı: 2000 TL. *(KDV Dahil)*

- **İnsancıl Bir Seçim: Perestroyka** / *A.Yakovlev*
- **Komintern'in Arşivleri Açıldı** / *F.Firsov*
- **Gelecek Kaygısı** / *G.Vacca*
- **Nükleer Çağda Barış ve Devrim** / *Tartışma*
- **Reform ve Toplum** / *R.Jingben*

NİSAN 1989

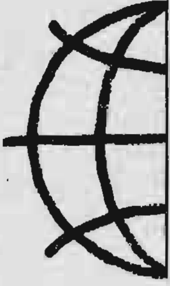
12

dünyaya bakış

Aylık
Sosyalist
Çeviri
Dergisi

3

Dünyaya Bakış, Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi
Sahibi: Su Basım Yayın ve Ticaret A.Ş. adına Şefik Çalık □ **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** Zeki Demirhisar □ **Yönetim Yeri:** Piyerloti Cad. Dostluk Yurdu Sok. No. 8 Selimbey İş Hanı, K.2 Çemberlitaş-İstanbul □ **Dizgi:** EKOL/Basın Yayın Tanıtım □ **Kapak Baskı:** Kent Basımevi □ **İç Baskı:** Anıl Ofset □ **Dağıtım:** Yaygın Dağıtım Ltd. Şti. Molla Fenari Sok. No: 5 Tel: 513 77 10 Cağaloğlu-İstanbul
Abone Koşulları: (Yurtiçi) 6 aylık 10.000 TL., 1 yıllık 20.000 TL.; (Yurtdışı) 6 aylık 20 DM, 1 Yıllık 40 DM B.Almanya Temsilcisi: Bahattin Erdem
Hesap No: 2933 Yapı ve Kredi Bankası, Çemberlitaş Şubesi-İstanbul
Döviz Hesap No: 30100/30498 TC. Ziraat Bankası Çemberlitaş Şubesi-İstanbul

dünyaya bakış

AYLIK
SOSYALİST
ÇEVİRİ
DERGİSİ

İçindekiler

nisan 1989/12

İNSANCIL BİR SEÇİM: PERESTROYKA

Alexander YAKOVLEV
Sovyetler Birliği Komünist Partisi
Merkez Komitesi Politbüro üyesi ve sekreteri

Sovyet toplumu devrimlerin en zorunu gerçekleştirmeye çalışıyor: İnsanların bilinçlerindeki devrimi. Sovyetler Birliği'nde perestroyka'ya karşı, en sabırsız ve ateşli taraftarlardan, bu amaca en derinden bağlanmış olanlardan, karamsarlara ve muhaliflere kadar her tür tutumu gözlemek olanaklı.

Sosyalist kardeş devletler de içinde olmak üzere, diğer ülkelerde de perestroyka'ya farklı gözlerle bakıldığını biliyoruz. Doğal olarak, eleştirel bir tavır alma hakkına saygı gösteriyoruz ve yapıcı eleştirilerden olabildiğince yararlanmak istiyoruz.

Bugün, SBKP'deki ve Sovyet toplumundaki tartışmaların çoğu, sosyalizmin şu temel ilkeler üzerinde yoğunlaşıyor: Toplumsal tercih, mülkiyet, demokrasi, glasnost, halk egemenliği ve partinin politik rolü. Tartışmaların temelinde, bu ilkelerin asıl anlamları ve hayalciliğe savrulmadan ve gerçekliği, anlaşılmamış tutkuların Prokrustes(*) yatağına zorla sığdırmaya çalışmadan, bunları yaşama geçirmenin yolları yatıyor. Aynı nedenle, ahlak sorununu da, yalnızca günlük yaşamda değil, aynı zamanda politikada da ele aldık. Artık, "ahlak" ve "insalcıl" kelimeleri "sosyalist" kelimesiyle eş anlamlı. Ahlaksal etmenin hesaba katılması, perestroyka'nın kaynaklarının, amaçlarının ve ilerlemesinin kavranması için elzemdir.

Sovyetler Birliği'nde sosyalizme gereksinim olup olmadığı konusunda bir tartışma yoktur. Sosyalizmin seçilmesinin bir nedeni vardı. Bu, bilinçli ve amaçlı bir seçimdi ve uğrunda büyük kurbanlar verdik. Sosyalist ülküler ve değerler ahlaksal ilkelerimiz

(*) Prokrustes; Yunan mitolojisinde, boylarını yatağına uydurmak için misafirlerinin kol ve bacaklarını çekip uzatan ya da kırıp kısaltan devin adıdır. (Derginin Notu)

durumuna geldiler, günlük yaşamımızın ve psikolojik yapımızın bir parçası oldular. Bugün, perestroyka tartışmaları, sosyalist toplumun neye benzemesi gerektiği ve onun yapılanmasını nasıl sürdüreceğimiz üzerinedir.

Perestroyka, kaçınılmaz olarak geçmiştekilerden daha farklı olan yeniliklerin sergilenmesi isteğinden doğmadı. *Perestroyka, olayların akışı içinde toplumumuzun gereksinimleri ve insanın üretim, dağıtım, yönetim ve yaratıcı çalışma* süreçlerinden yabancılaşması sorununun üstesinden etkili biçimde gelinmesine duyulan *son derece gerçek gereksinim karşısında bir zorunluluk durumuna gelmişti.* Sosyalizmi yenilemenin özü hatalı ya da yasadışı uygulamaların yarattığı yapay engellerin yok edilmesinde, olayların derinlerinde yatan özlerinin kavranmasında ve politikaların, insanın düşünsel anlamda doyumsatıcı ve gayretli etkinliklere yönelik kendi içinde taşıdığı isteklilliği ve birikimi özendirip geliştirecek biçimde oluşturulmasında yatıyor.

Perestroyka'nın kuramsal deposunun ve onu biçimlendiren düşüncelerin toplum içinde filizlenerek olgunlaşması çok uzun süre, bazı durumlarda onlarca yıl aldı. Bugün bu düşüncelerin politikamıza ve günlük yaşamımıza bu kadar güçlü bir biçimde akmasının nedeni budur.

Düşünmenin Yeni Bir Niteliği

Perestroyka, ülkeyi durgunluk döneminden çıkartarak sosyoekonomik gelişimini hızlandırma isteğiyle başladı. Bu amaçlar hâlâ geçerlidir. Ancak, daha derin ve kapsamlı bir inceleme, perestroyka'nın birincil amaçlarının daha yeni ve geniş biçimde anlaşılması sonucunu doğurdu. *Perestroyka'nın önemi ve tarihteki yeri açısından pratik görevlerin sınırlarını çok aştığını* farkettik. Bu, sosyalizmin gelişiminde yeni ve nesnel olarak kaçınılmaz bir aşamanın, yeni bir niteliğine geçişin başlangıcıdır.

Yaşadığımız zamanı, sağduyunun ve gerçekçiliğin zafere ulaştıkları birçağ, kendimizi, dünyadaki yerimizi, potansiyelimizi ve görevlerimizi incelediğimiz, değerlendirdiğimiz ve kavradığımız bir dönem olarak tanımlıyoruz.

Şimdiye kadar ilk kez, toplumsal dokunun korunup geliştirilmesini olanaklı kılan daha derindeki mekanizmaların görülmesini ve toplumsal gerçekliğin gerçek temellerini ve yasalarını hayali olanlardan ayırılabilmesini sosyalist dönüşümler, olanaklı kıldı. Dünya sosyalist sistemi tarafından biriktirilen deneyim, daha önceden kesinlikle uyuşmayan ve uzlaşmaz olarak kabul edilen şeylerin arasındaki birliğin ve diyalektik bağlantının görülmesini olanaklı kıldı.

Birincisi, sosyalizmin daha ileri bir toplumsal sistem diye kendiliğinden ve yalnızca ileri doğru gelişme kapasitesine sahip olduğu yolundaki son derece saf ve aşırıya kaçan görüş, doğal olarak yavaş yavaş kayboluyor. Bugün artık sosyalizmin de belirli koşullarda durgunluk yaşayabileceği ya da gerileyebileceği açıktır.

İkincisi, çalışmaların, günlük yaşamın, yönetimin ve toplumsal dokunun tümünün örgütlenmesinde kullanılan eski biçimler, çağdaş Sovyet toplumunda artık geçerli

değildir. Bu, yalnızca açık olarak çarpıklaşmış biçimler için değil, aynı zamanda son derece normal olan bir çok başka biçim için de geçerlidir. Ama bu biçimler, sanayileşmede geri kalmış, yoksul ve yeterince eğitilmemiş bir toplum için normaldir. Bu gerçeği kabul etmemiz sosyalizmden ya da potansiyelinden herhangi bir kuşku duyduğumuz anlamına gelmez; bu, yaratıcı biçimde kendini geliştiren bir toplum olan sosyalizmin kemikleşmiş biçimler altında var olamayacağının bilincine varılmasıdır.

Üçüncüsü, toplumsal dokudaki dönüşümlere teknokratça ve mekanik bir tutum içinde yaklaşılmasının yarattığı bunalımın da farkına varabiliriz ve varmalıyız. Bu tutum, temelin geliştirilmesinin bir araç olmaktan çıkarak kendi içinde bir amaç durumuna gelmesine neden oluyor ve toplumsal doku ile onun biçimlerinin istendiği gibi kesilip biçimlendirilebileceği yolundaki egemen ve oldukça da güç kurtulunabilen antimarksist görüşü besliyor.

Dördüncüsü, kurulan bir şeyin dayanıklılığının her şeyden önce ne kadar çok şeyin yıkıldığına bağlı olduğu görüşünün saçmalığının bilincine vardık. Sosyalizm, daha önceki kuşakların tüm maddi ve düşünsel kazanımlarından yararlanarak, insanlığa ve uygarlığa zenginleşme olanaklarını sağlıyor; ancak bir çöplükteki enkaz yığınından yaşam yaratmıyor.

Yüzyıllar boyunca, ünlü hümanistler, insanlığın kendisini yenilemesi çağrılarında bulundular. Bugün, perestroyka'yı kesinlikle pratik bir temelde yaşama geçirmeye çalışırken, amacımızı, yani tüm toplumsal kurumların, ekonominin, toplumsal politikaların, bilimin, eğitimin ve bunların dışındaki her şeyin insanlığın ve toplumun kendisini ileriye doğru yenilemesini, çalışkanlığı, yaratıcı tutumları ve yetenekleri olabildiğince ödüllendirmesini sağlama amacımızı tartarak düşünüyoruz. Deneyimlerimizin ve bunların yarattığı bilincin bizleri getirdiği bu dönüm noktasında, karşı karşıya olduğumuz görevin kapsamını, karmaşıklığını ve bu görevin gerektiği gibi yerine getirilmesinin zorunluluğunu derinden kavramamız, sağlıklı bir moral ortamı ve gerçek bir hümanizmin gelişmesi için çok önemlidir. *Sosyalizm özünde gelişiyor ve hem düşünsel, hem de moral olarak olgunlaşıyor.*

Yeni görüşler, duygular, yenilikler ve buluşların seliyle, katı ve buyurgan gerçeklikle birdenbire karşı karşıya kalmak gerçekten çok zordur. Özellikle de, aslında ne kadar az şey bildiğimizi ve kavradığımızı görmek çok çarpıcıdır. Ama, *bir başlangıç yapıldı.* Kendimizi olduğumuz gibi görebilme, olayların ve gerçeklerin gerçek anlamını kavrayabilme ve değerli ülkülerin umutsuz hayaller olarak kalmak yerine gerçekliğe dönüşebileceklerini anlama yeteneğinin sancılı biçimde somutlaşması, perestroyka'nın önemli düşünsel ve moral kazanımlarından biridir.

Tekdüzelik Değil, Birlik

Gerçeklerden çıkan ana ders, bir bunalımın eşiğinde olduğumuzun ve eski yöntemlerle daha fazla ilerleyemeyeceğimizin anlaşılmasıydı.

Toplumumuz ve partimiz, bu sonuca yavaş yavaş vardı. Mihail Gorbaçov daha önce, SBKP'nin 27. Kongresine sunduğu politik raporda, ülkedeki sorunların yapısal nedenlerini tanımladığı ve üretim ilişkilerinin, üretici güçlerin gelişiminin nesnel gereksinimleriyle uyuşmazlık içinde olduğunu söylemesine karşın, pek çok kişi içgüdüsel olarak bu tür bir değerlendirmeye karşı direndi.

Hâlâ pek çok kişi, tüm sorunlarımızın, ülkenin daha önceki yönetiminin yeterli insiyatife ve kültüre sahip olmamasından, gerekli alçakgönüllülük yoksunluğundan, sersemce tutumlara bağışıklık kazanılmamış olunmasından ve kişisel kazanca kapılmaktan kaynaklandığı; hızla ilerlememizi sağlayacak tek şeyin partinin kendisini arındırarak, daha yüksek bir disiplin, militanlık ve örgütlülük ruhu sergilemek olduğu yanılgısını besliyor.

Çok çekici ve hatta göz kamaştırıcı göründüğü halde, geçmişe yönelik eleştirilerdeki bu eğilim (ki bu eğilim insanın daha iyi niteliklerine hitap ediyordu) yine de perestroyka'nın önünde nesnel bir engel oluşturdu: Eğer her şey basit biçimde kişisel ahlaka ve niteliklere dayanıyorsa, o durumda ekonomide ya da politik sistemde hiç bir değişiklik yapmak gerekmiyor.

Toplumumuzun durgunluk yıllarına ve çeşitli yeniden-dağılım projelerine yönelttikleri ateşli ahlaksal eleştiriler yine de işe yaradı. Ahlaksal sertliğin içinde yatan tutuculuğu ve "dağıtımcı" sosyalizmi spotların ışığı altına koydu. Bizi, sorunlarımızın ardında yatan yapısal nedenleri daha derinlemesine incelemek ve var olan ekonomik ve politik sistemin temel çelişkilerini saptamak konusunda harekete geçirdi. Bizi, ülkenin durumunu değerlendirmede daha cesur davranmaya ve şu konular üzerinde daha açık ve dürüstçe konuşmaya özendirdi: Toplumsal ve ekonomik ilişkilerin çöküşü, kişilerin çalışmalarına karşı artan duyarsızlıkları ve kayıtsızlıkları, profesyonel yetkinliğin bozulması, halk kültürünün gerilemesi, köylülüğün konumunun bozulması, kitlelerin hükümete ve resmi politikalara yabancılaşmaları ve yetkililer ile aydınlar arasında hiç de doğal olmayan çelişki.

Gerçeğin derinliği ve gücü demagojiye karşı, kaba eşitlikçi sosyalizme yeniden dönülmesine karşı ve insanların bilinçlerinin uyandırılarak düşünmeye zorlanmaları yönünde harekete geçti.

Yazgının ilginç bir cilvesi sonucu, 1980'li yılların başında Sovyet toplumu, Marks'ın üretim ilişkilerinin üretici güçlerin gelişimini ciddi biçimde engelleyebileceği görüşünün somut bir örneğini oluşturdu. Çarpıcı paradoks ise, bunun sosyalizm koşullarında da gerçekleşebildiğiydi.

Karşılaştığımız aksaklıkların analizi, hepsinin de insiyatifin ve kişisel güvenilirliğin engellenmesinden kaynaklandığını gösterdi. Miras aldığımız pek çok ekonomik ve sosyopolitik kurumun mekanizmanın ve sürecin bazı yan etkileri de var: Yaratıcılık ruhunu, bir şeye kişisel olarak bağlanmayı, kişinin içindeki seçme özgürlüğünü ve dolayısıyla ahlakı ve kültürü engelliyor. Devletin, sivil toplum denilen şey tarafından "üreticilerin birliği" aracılığıyla yavaş yavaş emilmesi yerine, sivil

toplum devlet tarafından emildi ve onun bürokratik yapılarının egemenliği altına girdi. Bu da, iktidarın kötüye kullanılmasına karşı korunabilmek için etkili düzenlemelerin getirilememesine yol açtı.

Evrensel eşitlik ya da toplumsal adalet gibi kutsal sosyalist ilkeler, kaba bir eşitlikçilik yaratacak, kişileri kendi çalışmalarının sonuçlarına yabancılaştıracak ve kişinin yaşama katkılarıyla yaşamın niteliği arasındaki bağları koparlacak biçimde çarpıtılmıştı. Dejenere olarak, yaratıcı çabaları, insiyatifi ve özgüveni engelleyen bir mekanizmaya dönüşmüştü. Tembel ve pasif olandan yana çıkılarak, kendi çıkarını kollayan kapitalist özel girişimcinin gerekçeli olarak mahkum edilmesi, demagojik bir biçimde girişimci, gayretli ve hırslı çalışanlara karşı olumsuz bir tutum alınmasına dönüşmüştü.

Toplumumuzun karmaşıklığının, çıkarların kaçınılmaz biçimde çeşitli olmasının ve bunların dengelenerek uyumlulaştırılması zorunluluğunun önemi küçümsenmişti. Daha da ötesi, bunların gelişebilmek için vazgeçilmez olduğu, toplumun ilerleyebilmek ve içindeki çelişkilerin üstesinden gelebilmek için bunlara gereksinim duyduğu gerçeği daha da az kavranmıştı. Toplumsal ilerlemenin itici gücünün, yani çelişkinin biçimlenerek kendisini ortaya koymasını olanaklı kılan ise, başka şeylerin yanı sıra, bu çıkar çeşitliliğidir.

Dolayısıyla, sosyalist toplumun birliği, herhangi bir mekanik birlikten köklü biçimde farklıdır, ona karşıttır ve onunla uyuşmaz. Sosyalizm yalnızca derin dönüşümler, devrimci değişim ve tüm toplumsal dokunun yenilenmesini gerektirmez. *Sosyalizm, hem amaçları, hem de bunlara doğru aldığı yol bakımından hümanisttir.*

1930'lardaki ve 1940'lardaki uygulamaları çok kuvvetli bir biçimde reddetmemizin bir diğer önemli nedeni de budur. Bu uygulamalar toplumda bölünmelere, değişik bölümleri arasında artan bir uyuşmazlığa yol açmıştır. Sosyalizm ise, temel konularda toplumun birliği ve tüm üyelerinin bir görüş birliği içinde olmaları, ancak çok sayıdaki tek tek sorun karşısında da görüş farklılıklarının olanaklı, zorunlu ve yaşamsal olması anlamına geliyor. Sosyalizm toplumun bir bütün oluşturması ve farklı düşünenleri ikna etme, onları dinleme ve meşru çıkarlarını gerçekleştirme istek ve yeteneği anlamına geliyor. Ancak o zaman toplum ve toplumsal işlerin özgül tarihsel örgütlenişi gerçekten de insanlığa yaraşabilir.

Sosyalist çoğulculuğun yalnızca tek bir ölçütü vardır, o da *sosyalist bir temeldir.* Bu temel üzerinde tartışılan her şey normaldir ve doğal bir çeşitliliktir. Bu çeşitlilik, sosyalizm koşullarında daha da zenginleşmeli, genişlemeli ve daha canlı bir hale gelmelidir. Görüşlerin duyguların ve çıkarların çatışması kaçınılmazdır. Politik önderlik sanatı, işleri öyle yönetebilmektir ki, temel ilkesel konularda kimse anlaşmazlığa düşmesin, toplum kimseyi dışlamasın ve kimse de toplumu reddetmesin.

Bazan insanlar sosyalizmin bir bunalım dönemine girip girmediğini merak ediyorlar. Daha doğrusu, toplumun ilerlemesinin olası bir aşaması olarak bir gelişme

bunalımından söz edersek haklı sayılırız. Bu tür bunalımlar sosyalizm koşullarında da olanaklıdır. Aslında, içinde bulunduğumuz dönemi, Sovyet tarihinde bir dönüm noktası olarak tanımladığımızda tam bir gelişme bunalımını kastediyoruz.

Gelişme bunalımı, daha önceden oluşmuş olan toplumsal pratik biçimler dönemin gerekleriyle çelişki içine girdiği zaman ortaya çıkıyor. Ancak, *çelişkilerin ortaya çıkması henüz bir bunalım demek değildir.* Bir gelişme bunalımı, *toplum ve kişiler* durumu kavramada, ya da onunla başa çıkabilmenin etkili araçlarını geliştirmede veya her ikisinde birden *geç kaldığı zaman oluşuyor.* Perestroyka öncesinde toplumumuzda olan tam da budur. Durgunluk, içinde bunalımın "yetiştirildiği" bir sera gibiydi.

Bu, SBKP'nin durgunluk yıllarında öğrendiği bir derstir. Çıkartılan ders şudur: Sosyalist toplumda, toplumu durgunluktan uzak tutacak, tembel ve aksak işleyen şeyler üzerine baskı uygulayacak, kendi çıkarını gözetenlerin tümünü güvenilir biçimde nötralize edecek, sağlıklı ve olumlu olan her şeyden olası en fazla toplumsal yarar sağlayabilecek *toplumsal, politik ve ahlaksal koşullar yaratmamız, geliştirmemiz ve bu koşulları iyileştirmemiz gereklidir.* Bu yolla, toplumsal süreçler harekete geçirilerek bunların içindeki kaynaklar, ahlaksal, insancı ve sosyalist olan her şeyin pekiştirilmesini ve birikmesini sağlayacak biçimde ortaya çıkarılabilir.

Stalin yıllarının ülke ve genel olarak sosyalizm üzerindeki etkisini değerlendirirken, yalnızca tek bir açıklama (gerekçe *değil,* açıklama) bulunabilir: Bilgi ve deneyim yetersizliği ve sosyalist devrim ile sosyalist düşüncenin inanılmaz bir ahlaksal saflık içinde oluşu; öyle ki, Stalin kamplarının cehenneminde bile böylesi bir vahşetin sosyalizm üzerine bu kadar kolayca ve basitçe uygulanabileceği kabul edilmedi. Ama şimdi bilgimiz de, deneyimimiz de var ve gerekli sonuçları çıkartabilecek cesaretimiz de olmalı.

Perestroyka: Leninizmin Yeniden Canlanması

Marksizmin kurucuları, sosyalist sistemi tanımlarken sık sık "akılcılık", "refah", "insan kişiliği" ve "mutluluk" gibi kavramlar kullanırlardı.

Marks üretici birliklerinden söz ederken şunları söylüyordu: "Onlar doğayla olan alışverişlerini akılcı biçimde düzenlerler ve bunu, insani doğaları için en elverişli ve ona en layık koşullarda, en az enerjiyi harcayarak gerçekleştirirler. [1]

Marks ve Engels ısrarla çoğunluğun egemenliğini ve emekçilerin özyönetimini savundular; insanlarının kendi yazgılarının mutlak efendileri olmaları hakkının dokunulmaz olduğuna inanmışlardı. Jean-Jacques Rousseau'nun düşüncelerini yineleyen Marks, yasalara itaat eden insanların aynı zamanda bu yasaları yapan insanlar olmaları gerektiğini savunuyordu.

Bu, cumhuriyetçi bir çerçeve içinde ekonomik demokrasi ile yerel (belediye türü) özyönetimin organik bir karışımını gerektiriyordu. Bu, Lenin'in görüp sosyalist

(1) Karl Marks, Kapital, C. 3, s. 800

gelişme planlarına kattığı bir perspektifti. 1920'lerin başında yaşayan herhangi bir yetkin marksist için, İç Savaş dönemi içinde biçimlenmiş olan politik sistemin geçici olduğu açıktı. Emekçiler için tartışmalar, sınırsız bir demokrasiye geçişin nasıl gerçekleştirilebileceği üzerineydi.

Toplanan deneyimleri inceleyen Lenin, savaş komünizmi stratejisini bir çıkmaza götüren iki tür etmene işaret etti. Bir yandan, kendisini ve partiyi, beceriksizce aceleci ve inatçı davranarak, hemen, saf ve metadan arınmış bir komünist topluma geçme girişimleri yüzünden sert biçimde eleştirdi. Diğer yandan da, marksizme karşı yeterince yaratıcı olmayan bir tutum içinde olunduğundan, bağımsızlığın, cesur ve yaratıcı kararların yokluğundan söz etti. Savaş komünizminin ekonomik stratejisinin yanılgılarını ve gaflarını şiddetlendiren de bu oldu. Son yıllarında, Lenin sosyalist kuruluş sürecinde ortaya çıkan tüm sorulara Marks'ın kesin yanıtlar vermiş olmasını dileyen komünistleri alaya aldı.

Son yazılarında, Rusya'da sosyalist kuruluş planının daha derinleştirilip belirginleşmesini sağlayacak olası yönleri saptadı. Başta gelen amaç, sınıfsal temele dayalı ahlakla genel insani ahlak arasındaki, Rusya'yı ve tüm insanlığı en kısa zamanda komünizme ulaştırma isteği ile emekçilerin günlük çıkarları ve sorunları arasındaki uçurumu kapatmaktı. Lenin, Partinin 10. Kongresinde, gelecekte komünizme ulaşabilmek için bugünü kazanmak gerektiğini, yani çalışabilecek ve çalışmaya istekli iyi bes lenmiş işçilerin ve köylülerin olması gerektiğini söyledi. Yazdığı son makalelerde ilerlemenin insani bedelini vurgulayarak en büyük değere sahip olan şeyin, savaşım ya da devrim değil, insan yaşamı olduğunu söyledi. (2)

Bu yazılar Lenin'in sosyalizm görüşlerindeki değişikliği ve *marksizmin insancıl özünün* toplumsal değişim programlarına daha tutarlı ve kapsamlı biçimde girmesini gösteriyordu. Lenin'in vurguladığı gibi, eğer ilerleme, insanların refahı ile işlerine olan bağlılıklarını ve yeteneklerini yaratıcı biçimde uygulama isteklerini artırmıyorsa, bu asıl olarak ilerleme falan değildir. Onun yeni sosyalizm anlayışı, yaşamın sürdürülmesinin yaşamsal bir etmeni olarak emeğin özendirilmesi görevine öncelik veriyordu. Lenin, "emeğin gönüllülüğü, sosyalizmin en önemli ve en zor sorunlarından biridir"(3) diyordu. 1921-1922 yıllarında devrimci "yıkıcılık"a, şiddetin bir sabit düşünce durumuna gelmesine, komünist yaşam ve çalışma biçimlerinin yukarıdan, baskı aygıtının yardımıyla dayatılması girişimlerine şiddetle karşı çıktı.

Savaş komünizmi stratejisinin ve sosyalist kuruluşun başlangıç planının içindeki yanılgının felsefi özünün, karşıtların savaşımının mutlaklaştırılması olduğunu söyledi. Çelişkilerin içkin diyalektik bütünlüğünün göz ardı edilmesinin, şiddete büyük önem verilmesinin ve kesintisizliğin süreklilikten ayrılmasının nedeni buydu. İlerlemenin pek çok etmeninin gözardı edilmesinin ve değişik toplumsal niteliklerin yan yana yaşama ve gerçekci biçimde etkileşme potansiyelinin küçümsenmesinin nedeni de buydu.

---

(2) Bkz. V.I. Lenin, Toplu Yapıtlar, C. 33, s. 439

(3) Agy. C. 32, s. 392

Lenin'in son makalelerinde üzerinde çalıştığı sosyalist gelişme stratejisinin öne çıkan özelliği, eski ile yeninin çelişkili birliğinin, ülkenin gelişimi için kullanılmasıydı. *Yeni Ekonomik Politika (NEP) olarak tanımlanan şey, karşıtların bilinçli ve yapıcı bir bileşimini savunan sosyofelsefi özde bir kavramdı.* Lenin, ilerleme mekanizmasının ve eski toplumsal düzenden yenisine geçişin aslında, 19. yüzyıl sosyalistlerinin sandıklarından çok daha karmaşık olduğunu 20. yüzyıl marksistleri arasında gören ilk insandı.

Yeni düzenin oluşturulmasında, daha değişik şiddet-dışı yolların (insanlığın varlığının temellerini ya da yeni olanın karşısındaki karşıtların yok edilmesine yönelik olmayan yolların) aranması gerektiğinin farkedilmesi, yepyeni iç ve dış politikaların oluşmasına, uluslararası işçi sınıfı hareketinin durumunun yeni biçimde değerlendirilmesine ve sosyalizme yeni bakış açılarının ortaya çıkmasına yol açtı.

Uluslararası alanda bu, sosyalizm ile kapitalizmin barış içinde yan yana yaşaması görüşünün doğmasına yol açtı.

"Dış politikada NEP"in önemli unsurlarından biri, Komintern'in Üçüncü Kongresinde, iki akımı; komünistlerle sosyal demokratları temsil eden işçilerden oluşan bir "birleşik cephe"nin kurulması kararının alınmasıydı. Bu karar gerçekten de İkinci Enternasyonalin önderleriyle görüşme olanaklarını ortaya çıkardı.

Ülke içinde ise, İç Savaş'tan "iç barış"a geçiş görüşünü geniş kapsamlı politik sonuçları vardı. Sovyet iktidarının toplumsal tabanının önemli ölçüde genişlemesini, yani bir tür ulusal politik uzlaşmayı koşul sayıyordu. Görev, acil devrimci yasamadan kurtularak hukuk devletine geçmekti.

Yeni ekonomik politikanın kökleri, ekonomik araçların yardımıyla sosyalist biçimin özel üretimi dışlayacağı bir ekonomik rekabet görüşünde yatıyordu. Lenin, pek çok durumda, kooperatif biçiminin sosyalist temelde egemen olacağı sonucuna vardı.

Lenin'in son çalışmalarında somutlanan sosyalizm tablosu, çok çeşitli canlı renklerden yararlanıyor. Bu tablo içinde tek boyutlu bir tek-tipliliğin belirtisi bile yok.

Yeni ekonomi, bir temel ve stratejik uzlaşma sistemi olarak; kişisel, grup ve ülke çapındaki çıkarların, pazar ile planlamanın, idari yönetim ile ekonomik yönetimin, kamu mülkiyeti ile insan gruplarının ya da ailelerin millileştirilmiş üretim araçlarını (toprak gibi) işletip kullanabildikleri çeşitli biçimler arasındaki etkileşimlerin ve bunların bileşiminin yaşama geçirilmesi olarak algılanıyordu.

Lenin'in, sosyalizmin yeni biçimde yorumlanmasının tüm kurallarını belirleyebildiğini söylemek elbette bir abartma olurdu. O yalnızca Ekim devriminin amaçlarını ve tarihsel anlamını yeniden değerlendirmeye başladı. Ölümü ile, toplumsal dokunun komünist çizgiler temelinde yeniden biçimlendirilmesi için şimdiye kadar gösterilmiş ilk çabaların analizi yarıda kaldı. Yine de, son çalışmalarında, özellikle de bugün

onun "politik vasiyeti" olarak tanımladığımız çalışmalarında, sosyalizmin bugünkü yorumuna geçişin ana özelliklerini tanımladı. Bu konuda zamanın çok ötesindeydi.

Lenin'in sosyalist kuruluşa ilişkin ikinci planının yapısal bütünlüğü, ekonomik ilerleme, halkın özyönetimi ve toplumun morali açısından ekonomik ve toplumsal sonuçlarında ortaya çıktı. Tarım ve sanayi Rus tarihinde görülmemiş bir hızla gelişiyordu. Sanatsal ve düşünsel atılımlar ülkede yayılıyordu. İç Savaş sırasında yıpranan ahlak ve insanlararası ilişkilerdeki geleneksel halk standartları, yeniden eski durumuna geliyordu.

1929 yılında NEP'den ve Lenin'in sosyalizmin temellerinin yavaş yavaş oluşturulmasına ilişkin esnek stratejisinden Stalin'in SSCB'de hızlandırılmış komünist kuruluş politikasına geçiş, herhangi bir bunalımdan ileri gelmiyordu. Bu geçiş, NEP altındaki ekonomik gelişmenin kimi özelliklerinden dolayı da ortaya çıkmamıştı. Bu ayrıca, partinin, 1920'lerin başlarında Lenin'in yardımlarıyla oluşturulan stratejik çizgilerini izleyen bir geçiş olarak da tanımlanamaz.

Ancak şimdi, glasnost ve demokrasi koşullarında, geçmişin manevi zincirlerinden kurtuldukça Stalin'in leninizmi gözden geçirme çabalarının derinliğini ve çapını anlamaya başlıyoruz. Halkımıza ve sosyalizme yarar sağlamayı gözeten, geçmişe yönelik derin ilgimizi açıklayan ve aynı zamanda da geçmiş tarafından aydınlanan bu yeni bilinç, perestroyka'nın ürettiği sonuçlardan biridir. *Tarihin bu yaratıcı rolü,* geçmişimizi ve bugünümüzü keşfettiğimiz zaman ortaya çıktı. Bu, halktan yana ve sorumlu bir anlayışın gelişimini özendiriyor ve marksist-leninist kuramı güçlendiriyor.

Stalin'in, Parti'nin Merkez Komitesi'nin ve Merkez Denetim Komisyonu'nun Nisan 1929 Plenumunda, "Parti İçindeki Sağ Sapma" başlıklı konuşmasında önerdiği yeni çizgi, gerçekte, Lenin'in SSCB'de sosyalist kuruluş stratejisinden kopulmasına yol açtı. Lenin'in sosyalizm kuramının merkezi önemdeki koşullarının ve değerlerinin kapsamlı bir revizyonuydu.

Partinin ruhu, sanat ve kültür karşısındaki tutumu ve politik çalışmalarının yönelimleri değişiyordu. Stalin, iyi çalışmaların değerini artırmak yerine (ki, bu Lenin'in savunduğu bir şeydi) partide ve toplumda kaba eşitlikçiliği özendirerek başarılı işçilere karşı kıskanç ve kuşkulu bir tutumun gelişmesine neden oldu.

Stalin, marksist-leninist demokrasi kuramını değiştirdi. Sınıf kavramıyla oynayarak ve kamu mülkiyetinin "üstün" ve "geri" biçimleri gibi kavramlar yaratarak, köylülerin politik haklarını kısıtlama politikasını haklı çıkarabilmek için bir "kuramsal temel" oluşturdu. Böylece, emekçilerin geniş ve dolaysız demokrasilere, halkın özyönetimine ve hukuk devletine yavaş yavaş geçiş gereksinimi yok oldu.

Lenin'in sivil barışa geçiş politikası yerine, Stalin, ülkeyi ve partiyi bir şiddet karmaşasının içine sapladı. Troçki'nin, sosyalizmin temelleri güçlendikçe sınıf savaşımının da kaçınılmaz olarak daha keskinleşeceği görüşünü yeniden gündeme getirdi ve eski sınıfların tüm kalıntılarının fiziksel varlıklarına son verilmesi

çağrısında bulundu. Stalin, farklı çıkarları bir araya getirmek ve karşıtları kasıtlı biçimde birleştirme görüşlerini reddetti. Karşıtların birliği kavramı diyalektik kitaplarından tümüyle çıkarıldı. Stalin, marksizmi, aralarında uzlaşmaz çelişkiler olan sınıfların uzlaşmaz savaşımını savunduğu biçiminde yorumladı. (4)

Stalin daha 1929'larda, baskı ve ülkenin kendi kendisini yok ediş politikasını haklı gösterecek "felsefi temelleri" böyle oluşturdu. Zorbalık ve bir korku sistemi öne çıkmıştı. Lenin'in, tabandan yukarı doğru gönüllü işbirliği güdüsünü ve özgür köylü emeğinin devlet tarafından işletilen sosyalist sanayi ile bütünleşmesini öngören planları yerine, kolektif ve devlet çiftlikleri "dikilmesi" politikası izlendi. Lenin'in, işçi sınıfı ile köylü kitleleri arasındaki, özellikle de orta köylülük arasındaki bağlaşıklık politikasının yerine, işçi sınıfı ile yoksul köylülerin, orta köylülük de içinde kendi çiftliklerini işleten köylülere karşı şiddetli bir savaş vermeleri konmuştu.

Son olarak, Stalin, Komintern'in politikasına ilişkin olarak, Lenin'in sosyal demokratlarla ihtiyatlı bir uzlaşma ve ilişkilerde köprülerin kurulması anlayışını terk etti. Bunun yerine, "komünist partiler içindeki sağ kanat unsurlara karşı savaşımın yükseltilmesini" önerdi ve "onlar olmaksızın sosyal demokrasiye karşı zaferin düşünülemeyeceği", "yeni sınıf savaşları" çağrısında bulundu. (5)

Aslında Stalin, yalnızca marksizmin kuramsal başarılarını değiştirmekle kalmadı, aynı zamanda onu insancıl özünden de arındırdı. Toplumsal dönüşümlere yön veren insancıl itki, kullanılan araçların, kendi içinde bir amaç durumuna gelen mutlak bir toplumsallaşmanın, merkezi otoritenin aşırı güç kazanmasının gerisine düştü.

Bütün bunlar, perestroyka'nın, neden gerçek Leninizmin yeniden canlandırılmasını gerekli kıldığını açıklıyor. Lenin'in gerçek görüşlerinin, daha sonraki vicdansız yorumlardan arındırılmasına gereksinimimiz var. Onun yapıtlarını yeniden, özgün biçimiyle okumamız gerekir. Lenin'in güçlü düşüncelerine, dinamik gelişimleri içinde gereksinimimiz var. Güncel sorunlarımızın çözümlenmesinde Lenin'in yardımlarına gereksinimimiz var.

Sosyalizm Bilgidir

Sosyalizm, büyük bir toplumsal hipotezle başladı. Bunu da, kaçınılmaz olarak hipotezin pratikte sınanması dönemi izledi. Ancak, sosyalizm yalnızca pratik değildir. Sosyalizm, bilimsel bir temelde bir amaca yönelik olarak biçimlendirilmiş bir toplumdur. O aynı zamanda, bir bilgi sürecidir, her şeyden önce kendi işleyişini ve gelişimini yöneten yasaların kavranması sürecidir.

Sosyalizme karşı normatif bir tutumdan işlevsel bir tutuma geçiş sürecinin ortasındayız (ve bunun henüz tam olarak farkında da değiliz). Bu geçiş, ideolojik alanda karşı karşıya kaldığımız çok sayıda sorunun ardında yatan etmenlerden biridir. Sosyalizm imgesinin, pratikte var olabildiği durumuyla, gerçeklerin dayattığı

---

(4) Bkz. Joseph Stalin, Toplu Yapıtlar, C, 12, s. 28-33 (Rusça)

(5) Agy. s. 16-17

kısıtlamalardan büyük ölçüde bağımsız olan sosyalizm düşü kadar sakin ve duru olmadığı açıktır. Sosyalizmin yeni yorumunu geliştirirken çok sayıda sorunun üstesinden gelmemiz gerekecek. Yeni toplumsal düşünce alışılmamış ve değişkendir. Oysa toplumbilimcilerimizin çoğu değişmez biçimde oluşturulmuş katı tanımlamalara alışıktırlar.

Akademisyenler ve parti görevlileri de içinde, hepimizin, *sosyalizmin kitlelerin yaratıcı bir çabası olduğunu, kitlelerin bir amacı olduğunu, bir gelişme süreci olduğunu* kuramsal açıdan değil, pratik açıdan kavrayabilmek oldukça zordur. Ne güncel görevlerle başa çıkmanın, daha önemlisi, ne de sosyalizmi yetkin, topluma olabildiğince yarar getiren ve özgelişimi için güçlü bir iç potansiyel ve özendirici unsurlar taşıyan bir duruma getirebilmenin başka yolu yoktur.

Parti ile aydınlar arasındaki ilişkilerdeki değişim, yenilenmiş sosyalizmin belirgin özelliklerinden biridir. SSCB'de, politik liderler ile aydınlar arasındaki bağlaşıklığın, SBKP Merkez Komitesi Nisan 1985 plenumunda ilk politik zaferi olduğu söylenebilir. Bu bağlaşıklık, demokratik değişime çok büyük ölçüde ideolojik ve moral destek sağlanmasına yardımcı oluyor.

Tüm sosyalist ülkelerdeki proleter devrimlere ülkenin en iyi aydınlarının önderlik etmiş olmaları ne rastlantıdır ne de şaşırtıcıdır.

Sosyalizmin oluşturduğu soylu bilgi arayışları, ne zaman ve hangi koşullarda ilkel bir kibirliliğe, yeteneklere karşı zorbaca bir tutuma, çarpıcı ve bağımsızca düşünebilen kişilerin dışlanmasına dönüşmüştür? Bunun sorumlusu kimdir? Bu karmaşık sorunların yanıtlarını, en başta kendimizi aydın-karşıtlığına yeniden savrulmaya karşı koruyabilmek için arıyoruz. Bugün, sosyalizmin ve tüm uygarlığın vardığı ayrım noktasından, sosyalist gelişme ile aydınların yaratıcı çıkarlarını karşı karşıya koyan olağandışı karşıtlığın tehlikesini çok açık biçimde görebiliyoruz.

Manevi özgürlük ve düşünsel sorgulamaya karşı saygı olmadan, ne geçmişimizi, ne de kültürel ve tarihsel belleğimizi koruyabiliriz. Son çözümlemede, yaratıcı çalışma özgürlüğünü, farklı görüşleri ifade etme ve düşünsel etkinliklere girme özgürlüklerini kısıtlamaya yönelik her girişim, gelişme olanaklarını daraltıyor, insiyatifi boğuyor ve yalanları, duyarsızlığı, kayıtsızlığı besliyor.

Yenilenme, perestroyka ve demokratikleşme görevleri politik ve genel kültür konularına, toplumun genel düşünsel düzeyi konularına öncelik kazandırıyor. İnsanlık onurunu, bağımsız ve sorumlu bir biçimde düşünmeyi, kişinin görüşlerini ifade edip hareket edebilmesini, kamusal etkinlikleri, vicdanı, bütünlüğü, hoşgörüyü, hümanizmi, insiyatifi, yaratıcı çalışmayı ve gelişmiş ahlaksal ilkeleri *yeşertip geliştirmekte başarılı olamadıkça yetkin bir sosyalizmi gerçekleştirmek de olanaklı olmayacaktır.* Daha da ötesi, bu nitelikler, şimdi artık daha fazla ilerlemek ve gelişmek için elzemdir. Bizi geri bırakan ve tutuculuğu özendiren, bunların yokluğudur.

Perestroyka'nın şimdi karşı karşıya bulunduğu daha zor ve tehlikeli engellere gelince, iki etmene işaret etmek isterim.

Birincisi, *aşırı uçlara gidilmesidir.* Tarih, farklı aşırı konumların, ulusların yaşamlarındaki acil durumlarda, kritik dönüm noktalarında nasıl kolayca birbirine yakınlaştığını tekrar tekrar kanıtlamıştır. Tarih, ayrıca bazı aşırı uçların diğerlerini nasıl görece kolaylıkla sömürebildiklerini de kanıtlamıştır. Perestroyka, toplumumuzda ortaya çıkan nedenlerden ötürü her şeyden önce, tutuculuğun her türüne ve biçimine karşı gelişen bir savaşımdır, ama acelecilik, aşırı-sol istemler ve pervasızca yapılan "sabırsız" çıkışlar da aynı biçimde onunla çelişir.

Karşı karşıya olduğumuz ikinci zorluk ve tehlike de, *mücizelerin beklenmesidir;* birisinin çıkıp, "perestroyka" diyerek sihirli değneğini sallayacağının, bir iki bürokratı ve hırsızı kapı dışarı edeceğinin ve böylece her şeyin ansızın yerli yerine oturuvereceğinin safça umut edilmesidir. Moskova'daki ya da bir başka yüksek makamdaki bir iyilikseverin ortaya çıkarak her şeyi düzelteceğinin beklenmesidir.

Çalışma, enerjik çalışma perestroyka'nın ve sosyalizmin tek ölçütüdür. Son bir kaç yıl içinde çok şey başarıldı. Ülkemizde yeni bir moral ve düşünsel ortam, yeni bir toplumsal bilinç yarattık. Toplumsal bakış açımızın kapsamı hiç bir zaman bu kadar geniş olmamıştı. Konut yapımında, toplumsal ve kültürel projelerde elle tutulur gelişmeler var. Ekonomik ve mali bir toparlanma başladı. Dış politika alanında yeni politik düşüncemiz ve ona bağlı olarak atılan adımlar ortadadır. Politik sistem ve parti, geniş kapsamlı bir değişimden, bir yeniden yapılanmadan geçiyor.

Aynı zamanda da, büyük önem taşımaya devam eden uluslararası sorunların üstesinden gelmeliyiz. Bizi ekonomik olarak yıpratmak ve sosyalizmi, barışa yönelik askersel bir "tehdit" olarak göstermek amacıyla bize dayatılan silahlanma yarışı var. Bölgesel çatışmalar ve cepheleşmeye dayanan durgun ilişkiler var. Bütün bunlarla başa çıkabilmek demek, evrensel insani ve dolayısıyla da sosyalist ülkülere daha fazla yakınlaşmak demektir. Bu çaba, yapıcı amaçlar için sosyalist potansiyelden daha iyi yararlanabilmemize yardımcı oluyor ve böylece yeni gelişme ufukları açıyor.

Perestroyka'nın kaynakları, ana nedenleri ve toplumsal amaçları bunlardır. Perestroyka, ulusal ile uluslararası olan arasındaki kopmaz bağlara çarpıcı bir ferahlık getiriyor. Perestroyka'nın ihraç edilebilecek bir ürün olmamasının nedeni tam da budur; onu mekanik biçimde taklit etmek hiç bir yararlı amaca hizmet etmez. Perestroyka kolektif deneyimlerimiz ve parti ile devletin en başta halkımıza karşı sorumlulukları temelinde özgül konulara, görevlere, koşullara, amaçlara ve önceliklere en fazla dikkatin verilmesini gerektirir.

Doğru yolu seçtiğimizden eminiz. Uygarlığın oluşturduğu ve sosyalizmin devraldığı ülkülere ve değerlere doğru, özgürlük ve çalışan insanın mutluluğu ülkülerine doğru ilerlememizi gerçekliğin şekillendirdiğini biliyoruz.

ZEDELENMİŞ BAĞLARI ONARMAK

Zhu DACHENG
Çin Komünist Partisi (ÇKP) Merkez Komitesi Uluslararası Bölümü, Batı Avrupa Masası Şefi

☐ ÇKP temsilcilerinin çeşitli kardeş partilerin delegeleriyle yaptıkları toplantılarla ilgili raporlar, WMR tarafından yayınlanan partiler arası bağlantılara ilişkin olarak tutanaklarda artan ölçüde yer alıyor. ÇKP, yıllar süren ve kendi isteği ile oluşturduğu yalıtlanmanın ardından, şimdi aslında Batı Avrupa komünist hareketini yeniden keşfediyor. Bu konuda şimdiki değerlendirmeleriniz nedir?

☐ ÇKP'nin diğer komünist partilerle ilişkilerinin tarihi karmaşık bir sorundur. Geçiş üzerinde durmamaya karar verdiğimiz bir zaman geldi. Bugün, daha çok geleceğe yönelik olmayı tercih ediyoruz. Bize göre, bu tür ilişkiler temel bazı ilkeler üzerine kurulmalıdır (bağımsızlık, başkalarının içişlerine karışmama, ve karşılıklı saygı). Komünistler bugünün dünyasının barış, silahsızlanma, gelişme ve doğanın korunması gibi önemli sorunları üzerinde daha fazla işbirliği yapmalıdırlar.

Biz, uluslararası komünist hareket içinde, son yirmi yıl içinde büyük çaplı değişimlerin olduğunu görüyoruz. Şimdi tüm partiler, politikalarını bağımsızca tasarlamaları gerektiğini ve sosyalist yapılaşmada izlenebilecek tek bir model olmadığını görüyorlar. Şimdi artık herkes, partiler arası ilişkilerin "babalar" ve "oğullar" biçiminde değil de, eşitlik temelinde biçimlenmesi gerektiğinin farkında. Her parti politikalarını, kendi ulusal gerçekliklerine göre belirliyor.

ÇKP, Avrupa komünist partileriyle bağlarını onarmaya, Yugoslavya Komünistler Birliği ile temaslarını yeniden kurduğu 1977 yılında başladı. 1980'de aynı şey İtalya ve İspanya komünist partileriyle ilişkilerimizde gerçekleşti ve 1985'te Batı Avrupa komünist partilerinin büyük bir çoğunluğuyla ilişkiler yeniden kuruldu. Uzun bir aradan sonra, geçtiğimiz iki yıl içinde, ilk kez Yunanistan'dan, FAC'den ve Lüksemburg'dan komünist delegasyonlar geldi. Özetle, şimdi o bölgedeki tüm partilerle ilişkilerimizi sürdürüyoruz.

☐ **Bugün, aynı ülke içinde iki hatta daha fazla komünist partinin bulunması, çağdaş Batı Avrupa komünist hareketinin gerçeğidir. ÇKP bu gibi durumlarda ne yapıyor?**

☐ Tek-tip bir yaklaşımımız yok. Bütün herşey özgül koşullara bağlıdır. Örneğin, Yunanistan'daki her iki komünist partiyle de ilişkilerimizi sürdürüyoruz.

☐ **Bugün, Batı Avrupa komünist hareketinin bunalımıyla ilgili çok şey söyleniyor. Bu komünist partilerin karşı karşıya oldukları zorlukları nasıl değerlendiriyorsunuz?**

☐ Çin, Batı Avrupa'dan çok uzak ve bizler, Batı Avrupa komünistlerinin tüm sorunlarını olduğu gibi algılayamıyoruz. Bize öyle görünüyor ki, Batı Avrupa ülkelerinde ve toplumlarının bileşimlerinde bilimsel-teknolojik devrimin ve ekonomik değişimlerin etkisiyle geniş kapsamlı yapısal değişiklikler yaşanıyor. Bu durum komünistlerin önüne yeni sorunlar getiriyor. Hem ayrıca, kısa bir süre öncesine kadar, SSCB ve Çin Halk Cumhuriyeti de içinde, sosyalist ülkelerin hiç birinin imajı pek o kadar çekici değildi. Sosyalizmin üstünlüklerini inandırıcı biçimde sergileyemediler. Bu bağlamda iki ana zorluk ortaya çıktı: Ekonomik gelişme ve iç demokratikleşme. Bunlar da, Batı Avrupa komünistlerinin çalışmalarını zorlaştırdı.

Ben yine de bu anlamda bir "bunalım"dan söz etmem. Çağımızın getirdiklerinin komünistlere meydan okuduğunu söylemeyi yeğlerim. Biz, bölgedeki komünist partilerin bu alana çıkarak, gerekeni yapmak için her olanağa sahip olduklarından eminiz.

MARKS'IN FELSEFESİ: DOGMATİK BİR YORUMLAMADAN YARATICI GELİŞMEYE

Damian PRETEL
İspanya Komünist Partisi
Merkez Komitesi Üyesi, Felsefe Doktoru

Yirminci yüzyılın sonlarında ortaya çıkan toplumsal gerçeklikler, bize marksist kuramımızı önemli ölçüde geliştirmek yükümlülüğünü getiriyor. Bu gelişme ve ilerleme, yalnızca binaya yeni katların eklenmesi değil, bir ölçüde yeniden yapılanması anlamına geliyor. Bu, daha önceden kabul edilen koşulların ve anlayışların düzeltilmesini ve günü geçmiş formüllerin ve önermelerin yenilenmesini gerektiriyor. Başka bir deyişle, bu, marksist felsefenin son derece önemli bir aracı olan diyalektik yöntemini kullanmakta başarılı olamazsak, üstesinden gelemeyeceğimiz karmaşık bir sorumluluktur.

Bu arada, diyalektiğin anlamının ve öneminin doğrulanmasının tersine, kuramımız, uzun süredir diyalektiğin antitezi olan dogmatizmin egemenliği altındaydı. Halka açık satış yerlerinde bulunabilen ve insanların inançlarının biçimlenmesine katkıda bulunan çok sayıda tanınmış bilimsel kitapta, Marks ve Engels'in sağ kanat revizyonizme karşı çıkışlarına ilişkin çok şey yazılıyken, kaba indirgemeciliğe ve dogmatizme karşı savaşımlarına ilişkin yazılara oldukça az rastlanıyor. Bunun sonucunda, Marks ve Engels'in, indirgemeci ve dogmatik anlayışları işçi sınıfı hareketi için daha az tehlikeli gördükleri gibi bir yanlış izlenim bırakılıyor.

Oysa gerçekte, marksizmin dogmatik biçimde yorumlanmasına karşı amansız bir savaş verdiler. Marks'ın kendisi, doktrininin kabaca ilkelleştirilmiş biçimleriyle karşı karşıya geldiğinde öfkesini, "bildiğim bir şey varsa, o da ben marksist değilim" diye dile getirmişti.

Dogmatik düşünce biçimleri Stalin yıllarında özellikle yaygınlık kazandı. Sağ-kanat revizyonistlere, eleştirel saldırıları için belli gerekçeler sağlayarak, çanak tuttular. Dogmatizm ayrıca, kuramın ve devrimci stratejinin önemli ölçüde zamanın gerisinde kalmasına neden oldu. *Yeni politik düşünce yaratıcı araştırmalar için elverişli perspektiflerin önünü açarak bu durumda köklü bir değişiklik yaratıyor.* Ancak, bu olanaklardan yararlanabilmek için önce, başta felsefi yöntemimizle ilgili olmak üzere bir çok sorunu çözmemiz gerekli.

Yöntemin Kilit Rolü

Marks ve Engels'in yaşam süreleri boyunca, çevrelerinde çok az sayıda yetkin diyalektikçi vardı. Engels, Alman işçi sınıfı hareketinde, kuramsal çalışmaları etkili ve yaratıcı biçimde geliştirme yeteneğine sahip olan insan sayısının hayret uyandıracak kadar az olduğundan yakınıyordu. Çarpıcı kuramsal yeteneklere sahip olanlar -örneğin, August Bebel- pratik konularla ilgilenmek zorunda kalıyorlardı. Engels, onun için söyle yazıyordu: "Tekdüze parti işleri, onun sahip olduğu bu üstün niteliğini yalnızca kuramın pratik etkinliklere uygulanışında sahneye çıkarmasına olanak sağlıyor." (1) Öyle görünüyor ki, aynı şey çok sayıda yetenekli genç marksistin de başına geldi. Sonuç olarak, aralarında derin kuramsal çalışmalar yapabilen insandan çok yorumcular oluştu.

Bu bağlamda, Engels'in şu söyledikleri de önemlidir: "Genel olarak (maddeci) kelimesi Almanya'daki genç yazarların çoğu için, küçük büyük herşeyi, daha fazla araştırma yapmadan, damgalamalarını sağlayan basit bir terimden ibaretti; yani, bu damgayı sorunun üzerine vuruyorlar ve sonra da sorunu kapanmış sayıyorlardı. Ama, bizim tarih anlayışımız her şeyden önce araştırmalar için bir rehberdir, Hegelci tarzdan sonra, yapılaşmanın bir kaldıracı değildir." (2)

Engels, kuramsal araştırmalarda yöntemin oynadığı kilit role sürekli değindi. Mektuplarından birinde, Marks ve kendisi için şunları vurguluyordu: "Biz, ana vurguyu, her şeyden önce temel ekonomik gerçeklerden politik, hukuksal ve diğer ideolojik kavramların ve bu kavramlar aracılığıyla ortaya çıkan eylemlerin *türetilmesi* üzerine yaptık, yapmak *zorundaydık.* Ancak bunu yaparken, işin biçimsel yanını -bu kavramların, vb. yaşama geçmelerinin yol ve araçlarını- içerik uğruna gözardı ettik. Bu, karşıtlarımıza, yanlış anlamalar ve çarpıtmalar için olanaklar verdi..." (3)

Burada, Engels'in asıl ilgilendiği şey, düşüncelerin doğuşu, kuramsal düşüncenin gelişimine yön veren mantık, yani diyalektik mantıktır. Bu, bir başka mektubunda değindiği bir noktadır ve Marks'ı kastederek şunları söylemiştir: "O'nun olaylara bakış biçimi bir doktrin değil, bir yöntemdir. Hazır dogmalar değil, araştırmalar için ölçütler ve yöntem ortaya koyar." (4)

Engels, bu düşünceleri savunmakta neden bu kadar ısrarlıydı? *Deneyim gösteriyor ki, diyalektik olmadan, araştırma yaratıcı itkisini yitiriyor ve donuklaşarak yalnızca gerçeklerin, tarihlerin, olayların ve örneklerin sıralandığı bir liste durumuna geliyor.* Sonuç ise, Marks tarafından geliştirilen kuramın bilinçsiz bir tekrarı oluyor. Marks şunları söylemişti: "Hegel, çok sayıda 'vaka'nın genel bir kural altında toplanmasını hiç bir zaman diyalektik olarak tanımlamazdı." [5] Hem ayrıca, dogmatik görüşe göre, marksizmin kurucuları tarafından dile getirilen düşünceler her koşulda geçerlidir; oysa Marks'ın da sık sık vurguladığı gibi, sürekli nesnel değişim insanların dünya görüşlerini etkiliyor ve yeni bilgi alanları, yeni kavramlar ve düşünceler ortaya çıkarak düşüncenin gelişiminin belirli koşullara ve durumlara bağlı olduğunu doğruluyor. *Somut durumun somut analizi Marks'ın en önemli yöntemsel kuralıdır.* Yalnızca belirli koşullarda geçerli olan önermeleri "Marks'ın görüşüne göre mutlaklaştıranları" [6] Engels'in eleştirmesi önemlidir. Bu yaklaşımın sakatlığı, kurama katı bir biçim kazandırarak onu kendini geliştirme yeteneğinden ve dolayısıyla da pratiği, yani tarihin akışını etkileme olanaklarından yoksun bırakmasıdır.

Sonuç olarak, işçi sınıfının bu tür yaklaşımları benimseyen politik örgütleri giderek mezheplere benzemeye başlar ve kendi içlerine kapalı, gerçek toplumsal süreçlerle bağları zayıf gruplara ya da partilere dönerler. Engels, bu tür örgütlerin üyeleri için şunları söylemişti: Onlar "bu canlı eylem kuramını, gelişiminin olası her aşamasında işçi sınıfıyla işbirliği kuramını formüller, ayetler ya da Katolik duaları gibi, yürekten öğrenilip sürekli ezberlenmesi gereken bir dogmalar yığını olarak yorumlayabiliyorlar." [7] Engels'e göre bu tür partiler, "Hegel'in de dediği gibi, bir hiçlikten yola çıkıp, hiçlikten geçip, hiçliğe varıyorlar." [8] Bu, Marks'ın şu sözlerini anımsatıyor: "Herşeyden önce şu hatırlanmalıdır ki, örgütümüz proletaryanın militan örgütüdür ve asla doktriner amatörlerin gelişimi için bir topluluk değildir." [9]

Marksizmin, bu tür tutumlar içindeki tehlikeleri sezinleyen kurucuları, yöntemlerinin ardındaki kuramın, yani diyalektiğin sistematik bir betimlemesini sunmalarının görevleri olduğunu gördüler. Örneğin, Marks, Engels'e şunları yazmıştı: "Eğer bir gün bu tür çalışmalar (felsefi genellemeler-D.P.) yine olanaklı olursa, sıradan okuyucuya, Hegel'in keşfetmekle kalmayıp aynı zamanda da esrarengizleştirdiği yöntemin *rasyonel* yanını gösterebilecek iki-üç sayfalık bir şeyler yazabilmeyi çok isterim." [10] Marks, bu planından daha sonra da söz etmeye devam etti.

Engels de kendi açısından, Marks'a diyalektik yöntem sorunlarını ele almaya karar verdiğini yazdı. On yıllık bir çalışmanın ardından sonunda görkemli *Doğanın Diyalektiği*'ni kaleme aldı. Şunları söylüyordu: "Diyalektik, dokunulmazlık verilerek aşağılanamaz. Bir kişi kuramsal düşünceyi ne kadar küçümserse küçümsesin, kuramsal düşünce olmadan iki doğa olayını birbiriyle ilintilendirmek ya da aralarında var olan bağlantıyı anlamak olanaklı değildir. Tek sorun, kişinin düşüncelerinin doğru olup olmadığıdır ve kuramın küçümsenmesi, doğalcı biçimde, dolayısıyla da yanlış düşünmenin en kesin yoludur. Ama, eski ve tanınmış bir diyalektik yasasına göre, yanlış düşünce, mantıksal sonucuna ulaştığı zaman kaçınılmaz olarak başlangıç noktasının tam karşıtı bir yere varıyor. Sonuçta, diyalektiğin ampirik biçimde küçümsen-

mesi, en aklı başında ampiristlerin boş inançların en kısırına, çağdaş tinselciliğe (spiritüalizme) varmasıyla cezalandırılıyor." (11)

Bugün itiraf etmeliyiz ki, 21. yüzyılın öngününde, Engels'in **Doğanın Diyalektiği** nin yayınlanmasından 100 yıl sonra, bu çıkarsama komünistler için hâlâ geçerlidir.

"Marksist Felsefe" Maskesi Ardına Gizlenmiş Yenidogmatizm

Skolastik kuramcılığa karşı savaşımın meşalesi Lenin'e geçti. Lenin bir çok kez, Marks ve Engels'in büyük harfli bir M ile bir Mantık yaratma planlarının tamamlanması gerekliliğinden söz etti. **Felsefe Defterleri**'nde, diyalektik materyalizmin gelişiminde vurgunun, materyalizm yanından çok, diyalektik yanına, yani yönteme gerektiğini söyledi.

Lenin, Ekim Devrimi'nden sonra da bu planlardan vaz geçmedi. Daha da ötesi, diyalektik sanatını kullanabilen kuramcılardan oluşan parti kadrolarının eğitilmesi görevini öne koydu. Bu özellikle ünlü "Kongre'ye Mektup"unda da açıktır: "Genç MK üyelerinden söz ederken, Buharin ve Pyatakov ile ilgili bir kaç şey söylemek istiyorum. Bence onlar (gençler arasında) en çarpıcı kişilerdir ve onlarla ilgili olarak şu akıldan çıkarılmamalıdır: Buharin yalnızca partinin en değerli ve önde gelen kuramcılarından biri değil, aynı zamanda haklı olarak tüm partinin en sevileni olarak da görülüyor; ama kuramsal görüşlerini tümüyle marksist olarak sınıflandırırken çok sakınmalı davranmak gerekir, çünkü, onun düşüncelerinde skolastik olan bir şeyler var (diyalektiği hiç bir zaman incelememiştir ve bence onu tam olarak da hiç bir zaman anlayamadı)." (12)

Ne yazık ki, şimdi artık Sovyet yoldaşlar tarafından yapılan değerlendirmelerden de açıkça anlaşıldığı gibi, Lenin'in bu uyarılarına gereken ilgi gösterilmedi. Sovyetler Birliği'nde yaratıcı bir felsefi kadronun yetiştirilmesi için girişimlerde bulunuldu ama bu girişimler, sözde menşevik-tarzı idealizm adı verilen düşünceye karşı olan da içinde, bir dizi politik kampanya başlatan Stalin yönetimi tarafından engellendi. İyi düşünürlerin çoğu yok edildi. Felsefe üzerinde, öncelikle sosyalist kuruluş süreci içinde ortaya çıkan yeni gerçekliklerin yaratıcı biçimde yorumlanması ile ilgili her tür girişimi kontrol altında tutacak katı ideolojik denetimler uygulanıyordu. Stalinci dogmalardan her sapma mahkum ediliyordu

Kuramın gelişimi resmen durdu. Kaba indirgemecilik ve ilkel dogmatizm yaygınlaştı ve Stalin'in "Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine" başlıklı kısa çalışmasında doruğuna ulaştı. Bu çalışmasında, diyalektik ile tarihsel materyalizm arasına keskin bir çizgi çiziyor ve diyalektik materyalizm yöntemsel önemini tümüyle yitiriyordu: Diyalektik dört "kural"a indirgenmişti ve olumsuzlamanın olumsuzlanması yasası "Hegelci" diye kenara fırlatılmıştı. Stalin, diyalektiği metafiziğe çevirdi. Ayrıca, epistemoloji (bilgi kuramı) arka plana itilerek, asıl vurgu ontoloji (varlık bilim) üzerine yapılmıştı. Stalinci baskılar felsefeyi hem toplumsal, hem doğal bilimlerden yalıtlamıştı. Filozoflar, yalnızca Stalin'in skolastikliğinin, kabaca ve açıkça

basitleştirilmiş marksizminin savunuculuğu yapıyorlar, günlük politikalara ve kararlara zorunlu olarak gerekçeler buluyorlardı. Bu nedenle, o dönemin kuramsal araştırmalarının çoğu kısırdı. Aynı zamanda da filozoflar, pratiğe ilişkin sorulardan ve güncel sorunlardan kaçınmakla suçlanıyorlardı. Onlar, "yukarlardan gelen" yönergelere göre çalışmaya koşullandırılmışlardı.

Marks'ın canlı düşünceleriyle ortak hiç bir yanı olmayan ve eleştirel yanı kemirilmiş resmi "marksist felsefe" SSCB'de ve başka yerlerde, emirlerle yönetim kuramcıları tarafından uzun süre el üstünde tutuldu. Bu aslında onların olumsuzlanmasıydı. Bunların yanı başında, marksizmin ortaya çıkışından sonra, marksist olmayan doğal bilimciler tarafından üretilmiş düşünceler de içinde olmak üzere tüm burjuva felsefesinin baştan aşağı gerici olduğu gibi ilkel bir düşünce de vardı.

SBKP'nin 1956'daki 20. Kongresi ile birlikte, adım adım, bilimin stalinleştirilmeden kurtarılması çabaları başladı, ama bu çözme çabalarının kısa ömürlü olduğu ortaya çıktı. 1960'larda SSCB'de dayandığı temeli korumayı başarmış olan buyrukçu bürokratik sistem, ne içinde bulundukları dönemin eleştirel değerlendirmelerine, ne de geleceğe yönelik cesurca tasarılara gereksinim duyuyordu. 20. Kongre'de öne sürülen düşünceleri izlemek isteyen filozoflara gereksinim yoktu. Kuramsal çalışmalar dünyasında, her ne kadar güncelleştirilmiş olsa da dogmatizm hâlâ egemendi ve bilimin üzerindeki buyrukçu yönetim hâlâ güçlüydü. Daha derin bir diyalektik bilgisine, yöntemin daha iyi kavranmasına giden yol (ki, bu yol, dünya görüşleri ve yöntem-bilim ile ilgili sorunların özgürce tartışılabilmesini gerektiriyordu), içinde yaratıcı düşüncenin dibe gömüldüğü yeni dogmatik bir durgunluk ve huzur batağıyla engellenmişti.

Bugünlerde, yeni dogmatizm, her şeyden önce marksist felsefenin konusunun sonul bir veriymiş gibi sunulmasında kendisini, gösteriyor. Felsefemiz bir yandan herşeyin sürekli bir değişim ve gelişim durumunda olduğunu söylerken, bir yandan da konusunu yıllar önce yaptığı gibi tanımlıyor. Üstelik, bu konu -ister madde ile bilinci, ister mekan ile zamanı, ister ilişkileri, nesnel yasaları vb. ilgilendirsin- insan sorunundan yalıtlanmış bir biçimde ele alınıyor. Oysa, nesnel gerçekliğin değerlendirilmesi, kendi içinde değil, toplumsal hareketle, bilincin ve insan etkinliğinin gelişimiyle bağlantılı olarak önemlidir. Dolayısıyla, Marks'ın kuramının ruhuna uygun olarak, *diyalektik ve tarihsel materyalizmin birliğini yeniden kurmamız* ve insan sorununu marksist felsefenin tam merkezine yerleştirmemiz gerekiyor.

Yenidogmatizm aynı zamanda kuram ile pratik arasındaki uçurumu da korumaktadır. Gerçi, geçerliliğin ölçütü, bilginin kaynağı ve temeli olarak pratik kabul edilmektedir. Ancak yine de, biz pratiğin *temel* bir kategori olduğu ve onun diyalektik maddeciliğin dokusuna işlemesinin felsefede gerçek bir devrimi simgelediği düşüncesini derinden kavrayıp geliştirmekte başarılı olamadık.

Daha hâlâ, diyalektiğin "temel hücresi"ni tanımlamamız gerekiyor. Ayrıca, diyalektik mantığın yeterli düzene sahip bir kategoriler sistemini geliştiremedik.

Kategoriler, belirgin yöntemsel ölçütler olmadan ilişkilendiriliyorlar. Sonuç olarak, varlık ve bilincin birliğine ilişkin kapsamlı bir tablodan yoksunuz.

Diğer yandan, mantığın, diyalektiğin ve bilgi kuramının birliği sorununu da gerektiği gibi ele alamadık. Ancak, Engels'e göre, marksist kuram, nesnel gerçekliği, düşünceyi ve bilgiyi yöneten yasaların birliğinin keşfi ile dünyada felsefi kültürün gelişimine oldukça önemli bir katkıda bulundu. Engels, **Doğanın Diyalektiği** adlı yapıtında şunları söylüyordu: "Öznel düşüncelerimiz ile nesnel dünya aynı yasalara bağlıdır ve ... son çözümlemede, sonuçları bakımından birbirleriyle çelişemezler, birbirleriyle çakışmaları gerekir... Bu, kuramsal düşüncemizin bilinçsiz ve koşulsuz önermesidir."(13)

"Marksist felsefe" üzerine popüler dille yazılmış pek çok çalışmanın yazarları, Marks tarafından ortaya atılan önemli bir konuda, *mantıksal olan ile tarihsel olan arasındaki karşılıklı ilişki* konusunda, görünürde sessiz kalıyorlar. Marks şunları söylemişti: "İnsanın, toplumsal yaşam biçimleri üstüne düşünceleri ve sonuç olarak da, ayrıca bu biçimlere ilişkin bilimsel çözümlemesi, bunların asıl tarihsel gelişimlerine doğrudan zıt bir yol izliyor."(14) Hiç kuşku yok ki, bu sorun kapsamlı biçimde incelenmeden felsefi bilgi başarılı biçimde gelişemez.

Yenidogmatizm öngörü, kuramsal kestirim, vb. sorununu tümüyle yok saydı. Kuramın belli bir anlamda pratikten "üstün" olduğunu biliyoruz, çünkü -Lenin'in **Felsefe Defterleri**'nde tartıştığı gibi- bilinç, yalnızca dünyayı yansıtmıyor, aynı zamanda onu "biçimlendiriyor". Yenidogmatizm, bu gerçeği görmeyi reddederek, gerçekliğin pasif biçimde yansıtılmasına sarıldı. Bu, son çözümlemede, diyalektiğin yerini formel mantığın alması demektir.

Dogmatik ekolün temsilcileri tarafından yazılan tanınmış yapıtlar, ne Marks, Engels ve Lenin'e özgü tipik eleştirel yaklaşımlarla ve kuşkuculukla, ne de onların devrime, köklü toplumsal değişimlere olan tutkun bağlılıkla dolu felsefi düşünceleriyle hiç bir benzerlik taşımıyorlar. Yenidogmatizm, kayıtsızdır ve kendi durumundan hoşnuttur. Oysa tersine, *hiç bir engel tanımayan eleştirel bir ruh, Marks'ın felsefesinde merkezi önemdedir.* Bu, toplumsal gerçekliğe, toplumdaki egemen düşüncelere ve hem de düşünen kişinin kendisine, ülkülerine ve pratik davranışlarına karşı eleştirel bir yaklaşımdır. Bu, *dünyayı yalnızca açıklamaya değil, aynı zamanda da değiştirmeye yönelen filozofların, yığın önderlerinin ve politik partilerin yaratıcı çabalarını harekete geçirecek olan sürekli ve tam bir eleştiridir.*

Bence, Engels'in mekanik bir sosyalizm anlayışına sahip olanlara hücüm ettiği bir mektubu bu bağlamda büyük önem taşıyor. Engels onlardan şöyle söz ediyordu: "Onlara göre 'sosyalist toplum' sürekli olarak değişim geçiren ve gelişen bir şey değil, sonsuza dek sabitleştirilmiş durağan bir şeydir." (15)

Açıkçası, aynı şey, resmi "marksist felsefe"den köklenen geçmiş ve bugünkü dogmatizm için de söylenebilir. Tersi durumda, sosyalizmin bir durum olarak değil bir süreç olarak görüldüğü, toplumsal ilişkilerin, çoğu zaman geleneksel kuramsal

yaklaşımlarla çatışarak yeni çözüm arayışları ve polemiklerin eşliğinde yeniden yapılandığı yerlerde, diyalektik felsefi bir anlayışın gelişimi için elverişli koşullar oluşur.

Eylem İçin Kuramsal Bir Rehber

Marks, Engels ve Lenin'in felsefesini, yaratıcı ruhunu ve eleştirel yaklaşımını yeniden canlandırabilmek için yapılması gereken çok iş var. Dogmatizmin, komünist hareket içindeki felsefi düşünceyi tümüyle felce uğrattığını iddia etmek elbette ki işleri fazla basite indirgemek olacaktır. Derinden derine yaratıcı çalışmalar sürdü. Her zaman Marks, Engels ve Lenin gibi düşünmeye, stalinizmin ve durgunluk yıllarının koyduğu engelleri aşmaya yönelik bir istek oldu ve bunun pek çok örneği vardır (1950 ile 1970'ler arasında diyalektik üzerine çok parlak çalışmaları yayınlanan çarpıcı Sovyet filozof Evald Ilyenkov'u hatırlamak yeterlidir). Yoksa, bugün yeni politik düşünceye geçişi açıklamak olanaklı olmazdı. Bununla birlikte, dogmatizmle bağların tümüyle koparılması Marks'ın felsefesinin yalnızca kabaca basitleştirilmiş eklemelerden ve basmakalıp yorumlardan arındırılmasını değil, aynı zamanda 2000'li yılların öngününde karşı karşıya olduğumuz istemlerle uyum içinde gelişimini de gerektiriyor.

Bence, bu görevleri yerine getirebilmek için felsefemizin konusunu ve özelliklerini daha kapsamlı ve derinlemesine tanımlamalı ve bunu yaparken tarihsel gelişme unsuruna da gereken önemi vermeliyiz. Aynı zamanda da, Marks'ın, diyalektiğin her şeyden önce bir yöntem, *eylem için kuramsal bir rehber* olduğu görüşünü tümüyle kavrayıp uygulamalıyız. Lenin de bu görüşü paylaşıyordu. Gerçekten de, şimdi bazı filozoflar diyalektiğin bilimsel bilginin gelişimini sağlama yetisine sahip bir yöntem olmadığını tartışıyorlar. Kimse, diyalektiğin, dogmatik ve günü geçmiş önermelere dayanan uygulamalarının hiç bir sonuç vermeyeceğini yadsımıyor. Ama, gerçek diyalektik, yerleşik anlayışların eleştirel analizinin anahtarıdır. Araştırma sonuçlarının sürekli olarak değerlendirilmesi ve reddedilmesidir. Tarihsel gelişme süreci içinde, bizzat kendisi değişen ve yeni bir içerik kazanan bir yöntemdir.

Marks, bu görüşten yola çıkarak şunları dile getirdi: "Her çağda ve dolayısıyla bizim çağımızda da, kuramsal düşünce, değişik zamanlarda oldukça değişik biçimler ve böylelikle değişik içerikler kazanan tarihsel bir üründür. Dolayısıyla, düşüncenin bilimi, başka her bilim gibi, tarihsel bir bilimdir; insan düşüncesinin tarihsel gelişiminin bilimidir." (16) Ayrıca, "düşünce yasalarının kuramı, darkafalı anlayışın 'mantık' kelimesi için geçerli olduğunu sandığı gibi, asla bir defada kurulmuş olan bir 'öncesiz-sonrasız doğru' değildir." (17)

Diyalektiğe bu biçimde yaklaşmak, pratiği, çağdaş marksist felsefi düşüncenin konusuna etkili biçimde katabilmeyi olanaklı kılıyor. Her şeyden önce, herkesin birikimini geliştirerek ortaya koymasını ve dünyanın yeniden biçimlendirilmesi çabalarına gayretle katılmasını sağlamanın en iyi yolunu düşünmeliyiz. Bunun için gerekli itki, marksizmin zenginleştirdiği insalcıl geleneklerde gizlidir. Ne yazık ki,

bunlar önce kaba indirgemecilik, sonra da yenidogmatizm tarafından bir kenara itilmiştir.

Buradan çıkan sonuç; felsefede yalnızca yöntemin öneminin vurgulanmasının artık yeterli olmadığıdır. Sorun daha geniş bir bağlamda ele alınmalıdır: Bence, eğer "yöntem", doğal olarak, hem maddi varlığın, hem de düşüncenin kendisinin gelişimini yansıtan diyalektik mantık kategorileri ve yasaları sistemi olarak yorumlanırsa yöntem kuramı Marks'ın felsefesinin özünde yatar. Önemli olan, yalnızca bu yöntemin rolünü kabul etmek değil, aynı zamanda, beceriyle ve diyalektik biçimde, diğer kuramsal akımları temsil eden ve keskin toplumsal sorunlarla uğraşanlarla içten bir diyalog içinde bunun yaşama geçirilmesidir.

Dolayısıyla, diyalektik ve onun kategori ve yasalar sistemi, *tarihsel sürece devrimci yaklaşımın alanını genişleterek,* yeni bir epistemolojik işlev taşımak durumundadır. Geniş global sorunlar (tüm uluslararası topluluğun ve tüm uygarlıkların karşı karşıya olduğu sorunlar) yelpazesi felsefenin misyonunu tam anlamıyla yerine getirebileceği temel öneme sahip alanlardan biridir.

Kuramın bu yönlerini ve gelişme doğrultularını tartışırken, yeni politik düşüncenin altında yatan yapıcı diyaloğu sürdürmek önem taşıyor. Bilimsel ve teknolojik ilerleme ve bunun sonuçları ciddi felsefi tartışma konularından biridir. Polemik süreci içinde, değişik görüşler çakışabilir ya da ayrışabilir. Bu, bilimin çeşitli dogmatik, dinsel ya da politik inançlardan ayrıldığı bir noktadır. Sonuçta ortaya çıkan koşulların ideolojik farklılıkları yatıştırması olanağı dışlanamaz. Bu, özel bir incelemeyi gerektiriyor, çünkü toplumlar arası ilişkiler söz konusu ise, ulusal ve uluslararası düzeylerde yeni olanakların yolu açılacaktır ve toplumsal ilişkilerin diyalektik zenginliğine, bir akılcılık ve hümanizm çağının doğmasına yardımcı olacak yeni boyutlar eklenecektir.

Bu konuya değinmişken, idealizmin sürekli olarak maddeciliğin dükkanından geçindiği de unutulmamalıdır. Bunun karşılığında da, maddecilik, "rasyonel idealizm"in bazı önermelerinin etkisinden tümüyle bağışık değildir. Tarih ve onun diyalektiği bize, maddecilik ile idealizm arasındaki ayrımın, her ikisinin öğelerinin belli ölçüde iç içe geçmesini dışlamadığını, tersine gerektirdiğini gösteriyor.

Özetlersek, felsefe bir yöntemdir, çünkü tarih ile tüm insanlık düşüncesinin bir sentezidir. Giderek açık biçimde ortaya çıkmaktadır ki, *bugünün dünyasında yaşanmakta olan süreçleri bilimsel olarak kavrayabilmek ve bu dünyanın global gelişme perspektiflerini doğru biçimde anlayabilmek için, diyalektiğin yaratıcı potansiyelinin tümüyle açığa çıkarılması gerekiyor.* "Özne-nesne" sorunu ve dünyanın dönüştürülmesinde (rasyonel devrimci eylem kapasitemizi geliştiren) bilincin oynadığı önemli rol derinlemesine incelenmeden, bu hemen hemen olanaksız gibidir. Marks'ın felsefesi bir yöntem olduğu için dünya görüşümüzün devrimci olduğunu bir kez daha vurgulamakta yarar vardır. Başka bir deyişle ve genellikle iddia edilenlerin tersine, bu felsefe, dünya görüşümüzden türetildiği için bir yöntem değildir. Bizim

dünya görüşümüzün kendisi devinim ve gelişme içinde olan bir yöntem olduğu içindir ki, o bir yöntemdir.

---

(1) Karl Marks, Frederik Engels, **Toplu Yapıtlar** (Alm.) c. 27, s. 290.

(2) Karl Marks ve Frederik Engels, **Seçme Yazışmalar,** Progress Publishers, Moskova, 1965, s. 416

(3) **Agy.,** s. 459

(4) **Agy.,** s. 480-481

(5) Karl Marks, Frederik Engels, **Toplu Yapıtlar** C. 41, s. 333

(6) Karl Marks, Frederik Engels, **Toplu Yapıtlar** C. 36., s. 96

(7) **Agy,** C. 38, s. 101

(8) Karl Marks ve Frederik Engels, **Seçme Yazışmalar,** s. 474

(9) **Agy.,** s. 279

(10) Karl Marks, Frederik Engels, **Toplu Yapıtlar,** C. 40, s. 249

(11) **Agy.,** C. 25, s. 354

(12) V.I. Lenin **Toplu Yapıtlar,** C. 36,z. 595

(13) Karl Marks, Frederik Engels, **Toplu Yapıtlar,** C. 25, s. 544

(14) Karl Marks, **Kapital,** C. 1,s. 75

(15) Karl Marks ve Frederik Engels, **Seçme Yazışmalar,** s. 415

(16) Karl Marks, Frederik Engels, **Toplu Yapıtlar,** C. 25, s. 338-339

(17) **Agy.,** s. 339

KOMİNTERN'İN ARŞİVLERİ AÇILDI

Fridrikh FİRSOV
Tarih Bilimleri Doktoru, SBKP MK
Marksizm Leninizm Enstitüsü Bölüm Başkanı

1989 yılı, Lenin'in girişimiyle kurulan Üçüncü Komünist Enternasyonal'in 70. yıldönümünü oluşturuyor. Komintern, enternasyonalizm ve devrimci kardeşliğin bir okulu, komünist hareketin strateji ve taktiklerinin kollektif işlenmesinin bir forumu oldu. Komintern'in parçası olarak partiler, sınıf savaşlarının sanatıyla tanıştılar, devrim kuramını ve marksizm-leninizmin ilkelerini pratikte uygulamayı öğrendiler. Kapitalizme ve gericiliğe, faşizme ve savaş tehlikesine karşı savaştılar, acı çeken ve ezilen ulusların çıkarlarını önde tuttular.

Komintern'in komünist hareketin tarihindeki çok büyük önemini kabul ederken, onun geçmişindeki olumsuzlukları görmekten de uzak kalamayız. "Komintern'le ilgili doğrular henüz yerli yerine oturtulmamış ve onun gerçek tarihi henüz yazılmamıştır. Etkinliklerindeki bütün eksikliklere ve yanlış değerlendirmelere, tarihinin bazı sayfalarının acı anılarına karşın, Komintern, hareketimizin büyük geçmişinin bir parçasıdır" diyordu Mihail Gorbaçov, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin 70. yıldönümü nedeniyle yaptığı açıklamada.

SBKP Merkez Komitesi'nin pek çok kardeş partinin anlayışla karşıladığı, Komünist Enternasyonal'in arşivlerinin kullanılmasına ilişkin yeni bir prosedür önerisi, Komintern'in özenli bir tarihini yazmak için elverişli koşullar hazırlıyor. Aşağıdaki makale Komünist Enternasyonal'in etkinlikleriyle ilgili belgelere dayanan bir dizi yayını tanıtıyor.

Komintern'in etkinlikleri ve özellikle komünist hareketin strateji ve taktiklerinin işlenmesindeki rolü, marksist-leninist tarih yazımının pek çok çalışmasında incelenmiştir. Fakat, bilim adamları ve genel kamuoyu Komintern'in tarihine duydukları derin ilgi nedeniyle artık bunlarla yetinmiyorlar. En önemlisi, Komintern'in olumlu ve olumsuz deneyiminin incelenmesi, komünist hareketin bütün tarihinin ve onun gelişmesini yöneten yasaların anlaşılması için zorunludur. *Bundan ötürü, pek çok ülkeden bilim adamının kollektif çabalarına, farklılaşan görüş açılarının karşılaştırılmasına ve geniş tartışmalara gerek vardır. Daha önce, ulaşılması zor ya da tümüyle olanaksız olan Komintern belge ve arşivleri, elbette bu bilimsel topluluk için ulaşılabilir olmalıydı. Bugün bu doğrultuda birçok adım atılıyor.*

Komintern, Ekim Devrimi düşüncelerinin etkisiyle oluşan komünist hareketin gereksinimlerine ve yeni oluşmuş komünist partiler ve sol enternasyonalist sosyalist örgütlerin birliği arzusuna yanıt vermek için kuruldu. Bu örgüt, "dünya çapında komünist devrimin" utkusu savaşımında proletaryanın devrimci öncü güçlerinin eşgüdümünü sağlayacak bir komuta merkezi olarak düşünüldü.

Fakat amaçlanan ilk hedefe ulaşılamadı. Komintern'in kendisi, içişlerini ve çalışma yöntemlerini etkileyen bir dizi değişiklikten geçti. Komünist hareketin ideolojik, kuramsal, politik ve örgütsel ilkelerinin formüle edildiği ve Lenin'in kişisel çalışmalarında bunların yer aldığı dönemde, kollektivizm Komintern'in etkinliklerinin mihenk taşı olmuştur. Forumlarındaki bütün tartışmalar demokratikti, herkes söz söylemekte özgürdü ve özgül tarihsel koşullar ulusal özgünlükler ve geleneklerle ilgili günün çok önemli sorunlarına birlikte yanıt bulmaya çalışılıyordu. Tartışmalı sorunlar demokratik merkeziyetçilik temelinde çözülüyordu. Doğal ki, o zamanlar formüle edilen kimi ilkeler çok "evrensel"di, fakat tarihsel gerçeklerin gösterdiği gibi, buna Bolşevizmin deneyimini çabukça özümsemek isteği ve "devrimci içgüdü"nün belirli etkisi neden olmuştur.

Nesnel olarak bu, Ekim Devrimi'nin utkusundan sonra devrimci harekette oluşan kapitalizmin çöküş döneminin kısa süreli olduğu inancından kaynaklanmıştır. Bu nedenle, o dönemde Lenin'in kimi açıklamaları bile devrimci romantizmin izlerini taşır. Fakat Lenin, çok büyük bir gerçekçi olarak, gerektiğinde değerlendirmelerini çabuk bir biçimde düzeltiyordu. Ancak, onun yeniden değerlendirmeleri, halk yığınlarını bir kenara bırakın, komünist hareketin liderleri tarafından bile kolayca kavranamadı. Komintern'in ilk etkinlikleri devrimci ideolojinin, (hatta isterseniz) ahlakın ayırdedici bir türünün yansımasıydı. İşçi sınıfının tarihsel misyonunun koşulsuz kabul edilmesini öngörüyordu ve devrimci partiler başka herşeyi dışlıyorlardı. Komünistlerin, toplumsal ilerleme savaşımı sürecinde köylülüğü, aydınları ve "uzmanları" yalnızca yeniden eğitmek zorunda olmayıp, aynı zamanda onların kimi

toplumsal ideallerinden birşeyler almayı da öğrenmek zorunda olduklarını anlamaları zaman ve çaba gerektiriyordu.

Bütün bunlara karşın, o yıllarda Komintern'in gelişmesinin temel özelliği; politik değerlendirmeleri ve sonuçları formüle etmek, toplumsal eğilimlerin, somut durumların, uluslararası ve iç etkenlerin bütünlüğünü çözümlemek yoluyla savaşım perspektifini ve görevlerini belirlemek isteği oldu. Lenin, Komintern kadrolarında ve yeni oluşmakta olan komünist partilerde bu tür bir yaklaşımı güçlü bir biçimde cesaretlendirdi. O zamanlar Lenin'in devrimci hareketin sorunlarını kavrayışına çok az insan yaklaşabildi. Burjuva sistemine doğrudan bir saldırı başlatmak girişimlerinden, "kapitalist kale"nin planlı ve uzun süreli kuşatılmasına, yani, yığınlar arasında özenli gündelik çalışmaya ve onların yaşamsal çıkarları için daha geniş bir savaşıma geçme gereğini anlamak özellikle zor oluyordu.

Tarihçiler o zamanlar, Lenin'in yönetiminde, sınıf savaşımındaki eğilimler ve çelişkilerin kollektif bir çözümlemesinin nasıl geliştirildiğini zaten incelemişlerdir. Klara Zetkin ve Bohumir Smeral gibi uzak görüşlü ve deneyimli Komintern liderlerinin Lenin'in çevresinde nasıl birleştiklerini gösteren arşiv belgelerinin özel bir önemi vardır ve ilgiye değerdir. Araştırmacılar, gerçekler ve belgeler temelinde bu işbirliğinin komünist kuramın zenginleşmesine ve birikmiş deneyimin kapsamlı biçimde genelleştirilmesine katkıda bulunduğunu ayrıntılı olarak göstermeli ve aynı zamanda Komintern Yürütme Komitesi'nin faaliyetlerinin ve bazı partilerdeki durumun öteki partilerin gelişmesini nasıl etkilediğini ortaya koymalıdırlar.

Birleşik bir işçi cephesi politikasının doğuşu ve izleme girişimleri ve aynı zamanda komünistler ile sosyal demokratlar arasındaki ilişkilerle ilgili belgelerin incelenmesi de ilginç olmayı sürdürüyor sanırım. 1919-1920 devrimci yükseliş zamanında işçi sınıfı hareketinde devrimci ve reformist eğilimler arasındaki bir parçalanmayla Komintern'in ortaya çıkışı, iki eğilim arasında bu ilişkileri şiddetli ve uzlaşmaz bir çatışmaya dönüştürmüştür. Fakat, 1920'de Almanya'daki Kapp darbesi gibi bazı durumlarda komünistlerle sosyal demokratlar arasındaki ilişkiler her zaman açıkça hasmane değildi.

1920 sonlarında ve 1921 başlarında değişen durum, birleşik cephe politikasına öncelik verilmesini gerektiriyordu. Lenin o zamanlar, sosyal reformizme karşı ideolojik savaşıma ara vermeksizin, komünistlerin kapitalizmin saldırısına birlikte karşı koymak için sosyal demokrat düşünceli işçilere yaklaşma yolları bulmaları gerektiğini vurguladı. Sosyal demokrat örgütlerle yapay sürtüşmelere ve cepheleşmelere karşı çıktı ve yığın hareketinde birleşik eylem ruhunu geliştirmeye öncelik verdi. Komintern, burjuva hükümetine alternatif olarak çeşitli işçi ve demokratik parti ve örgütlerin işbirliğine dayanan bir işçi veya işçi-köylü hükümeti belgesini öne sürdü.

Zaten, o zamana kadar komünist hareket kapitalist ülkelerde yeni bir devrimci gelişme konsepti, yani güncel geçişsel görevlerin uygulanması için yığınların harekete geçirilmesinde adım adım ilerlemek konsepti oluşturmuştu. Bu emekçi halkın farklı müfrezeleri tarafından sermayenin, gericiliğin ve faşizmin saldırısına karşı *yığınsal direniş* araçlarıyla yerine getirebilirdi. Lenin'in bu düşüncesi o zaman-

lar kabul edilmemiş olsa da -daha sonra, Komintern'in 7. Kongresi hazırlıkları sırasında yeniden canlanacaktı- ilgili belgeleri araştırıp incelemek çok önemlidir ve yararlı olacaktır. Bu komünist hareketin daha sonraki evriminden; Komintern'de, Lenin döneminin önemini anlamamıza katkıda bulunacak ve leninci komünist politikaların sürekliliği ve yenilikçiliğinin inandırıcı kanıtlarını sağlayacaktır.

O dönem Komintern forumlarında, 2. Kongre'de giriş için zorunlu "21 koşul" üstüne 3. Kongre'de taktikler üstüne ve 4. Kongre'de "işçi hükümeti" belgisi üstüne olduğu gibi, oldukça hararetli ve şiddetli tartışmalar ve görüş çarpışmalarına tanık oldu. Oportünizmden kopma ve sol sekter ve maceracı eğilimler de içinde olmak üzere yanılışların üstesinden gelinmesi sık sık, bazıları çok dramatik olan mücadele ve çatışmaları içeriyordu. Fakat bunlar, benzer düşünceli dostlar arasındaki tartışmalardı ve demokratik karar oluşturma işleyişine büyük önem veren Lenin, her parinin görüşüne ve ortak davaya katkısına ardıcıl bir saygı duyulmasını gözetiyor, öyle ki, Komintern'in uluslararası ilkeleri "değişik ülkelerin işçilerinin deneyimini özenle dikkate" alıyordu...[1].

Lenin'in döneminde komünist hareketin etkin ve yetenekli bütün liderleri Komintern'in çalışmalarına katılıyorlardı. Bunlar arasında, Komintern'in politik amaçlarının formülasyonuna önemli ölçüde katkıda bulunan Rusya Komünist Partisi'nin (Bolşevik) Komintern çalışmalarıyla görevlendirdiği Leon Trotsky, Josef Pyatnitsky, Dmitry Manuilsky, Yan Berzin, Fyodor Raskolnikov, Gregory Zinoviev, Nikolai Buharin ve Karl Radek gibi üyeleri yer alıyordu. Doğal olarak bu, onların tümü için veya onların bütün etkinlikleri için eşit ölçüde geçerli değildir. Onların ve öteki liderlerin Komintern'in gelişmesine katkıları, kökleşmiş klişelerden uzak bir biçimde gerçekler ve belgeler temelinde ayrıntılarıyla incelenmek zorundadır.

Lenin'in ölümünden sonra, Komintern'in kuramsal, politik ve pratik etkinlikleri incelenirse, onun öğretisinin pek çok temel ilkesinin doğmaya dönüştürüldüğü veya çarpıtıldığı belirtilmek zorundadır. Özellikle 1920'li yılların ortasında ve 1930'lu yılların başlarında yapılan aklı başında ve doğru bir çözümlemeye üstün geldi.

Yığınların kolay ve hızla sola kayacağı yolundaki abartılmış beklentiler, bazı kereler, saf bir komünist platformda birlik sağlamak girişimlerine yol açtı. Durumun değerlendirilmesindeki bu sekter ve dogmatik hatalar, kuşkusuz salt Komintern'in bu ilkelerde ısrarından kaynaklanmıyordu: Bazı komünist partiler, küçük burjuva bir devrimci ruhuyla, sınıf savaşımı biçimlerinin basitleştirilmiş anlayışıyla, vb. malüldüler.

Birleşik cephenin gerçek bir bağlaşıklık oluşturma hedefinden çok taktik bir manevra olarak yorumlanması, Lenin'in düşüncesinin basitleştirilmesiydi. Komünist partilerin, Stalin tarafından formüle edilen ve genel olarak sosyal demokrasiye ve özellikle sola darbe vurmayı hedefleyen stratejik konsepti, asıl olarak işçi sınıfı sosyalist hareketinin komünistlere en yakın kesimleriyle birlikte savaşımının engellenmesine yol açtı. Bu çizgi, birleşik cephe politikasını etkili bir biçimde geçersizleştirdi ve gerçekte reformistlerin etkinliğine katkıda bulundu.

Komünist partilerin emekçi halkın gündelik çıkarlarını şiddetli biçimde koruması, nesnel olarak onları "yalnız aşağıdan birleşik cephe" ve Zinoviev ile Stalin'in sosyal demokrasiyi faşizmin suç ortağı ve ikizi olarak algılaması gibi dogmaların üstesinden gelmeye yöneltti. (2)

Komintern tarihinin yazımıyla ilgilenen günümüz bilim adamlarına, Lenin'in pek çok ilkesinin neden dogmaya dönüştürüldüğü veya çarpıtıldığını araştırmak ve sol sekter hataların, kuram ve politikada dogmatik katılaşmanın nedenlerini bulmak için yıllar boyunca örtüler altında saklı tutulan belgelere ulaşma olanağı sağlanmış bulunuyor. Genel olarak Stalin tarafından saptırılan Komintern'in ideolojik ve kuramsal etkinlikleri ve komünist partilerin bu etkinliklerin içeriği ve yöntemleri üstüne tartışmaları, arşiv belgelerinin incelenmesiyle önemli ölçüde yeniden değerlendirilmek zorundadır.

Bazı komünist partiler *bu yanlışlara karşı çıktılar*. Bunun bir örneği Polonya Komünist İşçi Partisi'nden Rus Komünist Partisi'ne (Bolşevikler) gönderilen ve birleşik cephe ve geçiş belgilerinin yanlış bir biçimde terkedilmesi olarak "aşağıdan birleşik cephe" formülüne haklı nedenle karşı çıkan mektuptur. (3) Klara Zetkin, Komintern Yürütme Komitesi'nin Şubat 1926'daki tam üyeli toplantısında sekter belgileri eleştirdi: "Bir işçi, bir yoldaşın kendisine bir sendika üyesi olarak 'proleter yoldaş bize katıl, yaşasın birleşik sendika cephesi' ve sosyal demokrat parti üyesi olarak ise 'sen bir faşist ve hainsin ve ben seni alnından vuracağım' demesindeki garipliği anlayamaz". (4)

Alman Komünist Partisi'nin öteki liderleri de, sosyal demokrasinin bu biçimde o tür değerlendirilmesinden ve sağ yöneticileri ile tabanı arasında çok az bir ayrım yapıldığı gerçeğinden derin bir endişe duyuyorlardı. Komintern Yürütme Komitesi'nin Temmuz 1927'deki tam üyeli bir toplantısına seslenen Ernst Thalmann, bağımsız devrimci sendikaların örgütlenmesine karşı çıktı. Bir komünist olarak disiplin anlayışıyla Komintern'in konumlarını savundu, fakat aynı zamanda sürekli olarak "proletaryanın esas düşmanı bugün faşizmdir" diye vurguladı. Thalmann, Ekim 1931'de, Alman Komünist Partisi, Komintern'in yönergelerini özetleyerek, Prusya sosyal demokrat hükümetine karşı yapılan Nazi esinli referanduma katılmama yönündeki doğru kararından dönmek zorunda kaldığında, kendi savlarını tutarlı bir biçimde yeniden ortaya koyuyordu. Mayıs 1932'de Komintern Yürütme Komitesi Başkanlığı'na birleşik cephe politikasına yaklaşımını yeniden değerlendirmeye eleştirel bir biçimde çağırdı. Aynı ay, Alman Komünist Partisi MK tam üyeli toplantısında, komünistlerin, sosyal demokratların ve Hitler'in öteki karşıtlarının geniş bir halk hareketini etkinleştirmek amacıyla yeni bir antifaşist politika gereğinin doğruluğunu kanıtladı.

Komintern'in 6. Kongresi'nde Palmiro Togliatti, İtalyan Komünist Partisi delegasyonu adına konuşarak, sosyal demokrasinin faşist bir işçi partisine dönüşmek üzere olduğu iddiasına karşı çıktı. "Bu önermenin kesinlikle kabul edilemez olduğunu düşünüyoruz. Delegasyonumuz buna kesinlikle karşıdır. Bu gerçekliği eğip bükmektir" dedi. (5)

Georgy Chicherin de sosyal demokrasiye karşı sert propaganda kampanyasına ve aşırı değerlendirmelere şiddetle karşı çıktı. Almanya'da ciddi biçimde hasta ve tedavi altındayken, 20 Haziran 1929'da Stalin'e, "sosyal faşizm hakkında koparılan gürültünün gülünç bir saçmalık" olduğunu ve politikayı yanlış bilgi ve gözükara ajitasyona dayandırmanın Komintern'i yıkıma götürmek demek olduğunu" yazdı. (6)

Ekim 1932'de o zamanlar Komintern Yürütme Komitesi Batı Avrupa Bürosu başkanlığında bulunan Georgy Dimitrov Yürütme Komitesi'ne yazdığı mektupta, sosyal demokratlara; "bize gelin ve bizimle birlikte savaşın" koşuluna dayanan bir birleşik cephe önermek yerine komünistlerin aşağıdaki konumu benimsemeleri gerektiğini ileri sürdü: "İşçiler, parti ve örgütsel bağlarınız ne olursa olsun, proleter demokrasisi temelinde savaşkan organlarınızı seçmek için birleşin, ücret ve sosyal yardımların kırpılmasına karşı çıkmak, faşizme, polise ve nasyonal sosyalist teröre karşı savaşmak ve kendi savaşkan konumlarınızı, yaşamlarınızı ve yöneticilerinizin yaşamlarını savunmak için kollektif bir biçimde somut kararlar alın".(7)

Komitern liderlerinin, 1933 baharında, Almanya'da Nazilerin erke gelmesinden sonra, faşizme karşı direniş için Sosyalist İşçi Enternasyonali ile doğrudan görüşmeler içine girmenin yararlı olup olmayacağını tartıştıkları 7 Nisan'da, Maurice Thorez ve Klement Goltwald, Yürütme Komitesi'ne görüşmeler lehine telgraflar yolladılar. Fakat Stalin'den gelen talimatlar üstüne Yürütme Komitesi yöneticileri, komünist partilere, "Alman sosyal demokratlarının ihanetlerine yalnızca sessiz kalmayan, Alman faşizmine karşı protesto kampanyasına da son veren, Alman sosyal demokrasisinin ısrarıyla komünistlerle birleşik cepheyi reddeden İkinci Enternasyonal'e karşı bir kampanya başlatılması" yönergesini verdi. "İkinci Enternasyonal ve bölümleri, faşizme ve sermayenin işçi sınıfına saldırısına karşı savaşımı baltalıyorlar. Alman sosyal demokrasisinin faşist kampa geçişini vurgulamak gerekliydi" (8)

Bütün bunlar, *dogmatizmin kör uçurumundan bir çıkış yolu arayışına* daha 1930'lu yılların başlarında, sol sekter çözümlerin komünist partilerin politikalarını ters biçimde etkilediği zaman başlandığını gösteriyor. Komünist düşünürler, sekter dogma ve klişeleri atmaya çalışıyorlardı. Fakat iç durum ve Komintern'in yönetim organlarındaki hava ve bölümlerini etkileme yöntemleri kötü biçimde bozulmuş olduğundan bu çabalar boşunaydı. Koşulsuz uyma, merkezden gelecek yönergeleri bekleme eğilimi sözcüğün Stalinist anlamıyla "Bolşevikleşme" sürecinin bir sonucu olarak Komünist Enternasyonal'de etkili oluyordu. Politik çözümlerde çoğulculuk ve özel durumların çözümlemesine farklı yaklaşımlar dogma, klişeler ve katılaşma lehine ortadan kalkmıştı. Gelişmeleri aklı başında ve gerçekçi biçimde ele almaya yönelik her girişime oportünizm, devrimci perspektifin terkedilmesi ve sağ sapma olarak karşı çıkılmış ve hatta karalanmıştı. Komünist Enternasyonal, bütün bölümlerini günlük temelde yöneten aşırı merkezileşmiş bir örgüte dönüşüyordu. Bu da zamanın meydan okumalarına yanıt verecek belgilerin formülasyonu ve etkili savaşım taktikleri planlanmasını yavaşlatıyordu.

1920'li yılların sonlarında, özellikle Buharin'in Komintern'den uzaklaştırılmasından sonra, ve hatta 1930'lu yıllarda, anlaşmazlıklar, Stalin'le uyuşmayanların komünist hareketten daha sık biçimde yalıtlanması yoluyla çözülmeye başlandı.

Tartışmalar, önceden belirlenmiş bir takım dar başlıklarla sınırlanmış veya gürültü çıkarma, karalama, ahlaksal kötüleme toplantılarına dönüştürülmüştü. Sovyetler Birliği'nde yeni toplum kuruculuğunun ciddi çarpıtmalar içerdiğinden söz etmenin hiçbir olanağı yoktu. Sovyetler Birliği'nde oluşan herhangi bir şeyin doğruluğundan hangi biçimde olursa olsun kuşku duyanlar veya Stalin'in yöntemlerini eleştirenler hemen dönek, SSCB ve komünist hareketin düşmanları rolüyle listeye alınıyorlardı. Komintern liderleri ve kadrosu, Stalin ve onun iç çevresi tarafından kontrol ediliyordu [9].

Büyüyen faşist tehlikeye karşı çıkmak için Komintern'in ve komünist partilerin politikasını düzeltmede çok geç kalınmıştı. Gericilik ve faşizmin saldırısı ve savaş tehlikesinin büyümesi, antifaşist ve genel demokratik görevlere öncelik verilmesini gerektirirken, Komintern, faşizm ile sosyalist devrimler arasında doğrusal bağ kurmaktan kaynaklanan bir politika kabul etti. Antifaşist savaşım, kapitalist sistemin alaşağı edilmesi için savaşımla özdeşleştirildi. İşçi sınıfının ezici çoğunluğunun başında bulunan komünistler ve sosyal demokratlar, faşizme yolu kapamak için güçlerini birleştirmede başarılı olamadılar. Tanınmış Sovyet yazar ve gazetecisi Ernst Henry bunu doğruluyor: "Sosyal demokratlar ve komünistler, heryerde, faşistlerin gözleri önünde birbirlerine karşı deli gibi öfkeleniyorlardı. Bütün bunları çok iyi hatırlıyorum. O zamanlar Almanya'da yaşıyordum ve eski yoldaşların davalarının un ufak edildiğini görerek yumruklarını nasıl sıktıklarını, sosyal demokrat liderlerin nasıl bir zevk içinde olduklarını ve sosyal faşizm kuramının haftadan haftaya, aydan aya Hitler için yolu nasıl açtığını hiçbir zaman unutmayacağım. İnsanlar SS zindanlarında ölüme yürürken dişlerini gıcırdatıyor ve "akıl ve irade"ye uyuyorlardı. Stalin 1935'e kadar sosyal faşizm kuramını terketmedi, terkettiğindeyse çok geçti: Hitler hem komünistler ve hem de sosyal demokratlarla alay ediyordu"[10].

Stalin gerçekte sosyal faşizm konseptine sımsıkı sarılıyordu. Troçki'nin, **The Manchester Guardian** tarafından 22 Mart 1933'de yayınlanan Almanya'daki durum hakkındaki makalesine bu ruh durumu içinde yanıt verdi. Makale, başka şeylerin yanısıra, sosyal demokratların işçileri savaşımdan alıkoyarak faşist diktatörlüğün iktidara gelişini kolaylaştırdıklarını yazıyor ve aynı zamanda, Stalin'in sosyal demokratların ve nasyonal sosyalistlerin nazizmin yalnızca iki türü olduğu yolundaki yanlış konseptine göre formüle edilen saçma belitlerinden dolayı komünistleri de eleştiriyordu.

Stalin, Troçki'nin makalesinin çevirisi üstüne bir kenar notu düşmüştü: "Fakat bu bütünüyle doğrulanmadı mı?" [11] Stalin, Troçki'nin, komünistlerle sosyal demokratların nazizmin saldırısına karşı bir savunma bağlaşıklığına girmeleri gerektiği savına öfkelenmişti. Şöyle yazıyordu: "Schleiheir ve Von Papen'lerin parlamenter hükümetini ve Leipart'ın sendikalarını savunmakla mı? Bu birleşik bir cephe için temel midir? Bu Wels'in ve Kautsky'nin platformudur. Ve bu yolla komünistler, Marks ve Lenin'i terketmiş, Hindenourg'ların safına geçmiş olurlar"[12]. Komünistler ile sosyal demokratlar arasında burjuva demokrasisini savunma platformunda, faşizme karşı savaşımda olanaklı olan işbirliği düşüncesinin kendisi, Stalin'e sınıf ihaneti olarak gözüküyordu ve kesinlikle kabul edilemezdi. "Sosyal faşizm" kuramını şiddetle eleştiren Troçki'nin, Komintern'in 7. Kongresi'nin birleşik bir işçi

ve geniş halk cephesi belgisine sınıf politikası çizgisinden sınıf işbirliğine doğru bir sapma olarak, daha sonraları çıktığını da hatırlamalıyız.

İncelediğim arşiv belgeleri, yeni politikalar üstüne çalışan Komintern liderlerinin, *sorunun Stalin'in dogmalarının üstesinden gelmek olduğunu* anladıklarını gösteriyor. Ne ki, kişi putlaştırılması gözönüne alınarak bunu herhangi bir direniş veya itaatsizlik kuşkusu uyandırmayacak bir biçimde yapmak gerekliydi, tersi durumda herşey yitirilebilirdi. 1 Temmuz 1934'de, Stalin'e bir mektubunda Dimitrov, yapılacak 7. Kongre raporunun ana düşüncelerini ortaya koydu. Birleşik cephe taktiğini "savaşım içinde işçilerin gerçek birliğini oluşturmak için ciddi bir girişim değil de, tamamen sosyal demokrasiyi açığa çıkaracak manevra olmak" yerine... "Nazizmin yükselişine karşı yığın savaşımının örgütlenmesinin güçlü bir etkenine dönüştürülmesi"ni önerdi.[13] Stalin Dimitrov'un mektubunun kenarına "dönüştürmeliyiz" diye yazdı ve "bu tez kime karşı?" diye ekledi.[14] Dimitrov'un "sosyal demokrasiyi kısaca sosyal faşizm olarak nitelemek doğru mu?" sorusuna yanıt verirken, Stalin, "evet, yönetimi açısından ve 'kısaca' değil" diyordu[15].

Böylece Stalin'in, çok sayıda Avrupa ülkesinde komünist partilerin, birleşik cepheyi gerçekleştirmede komünistlerle sosyal demokratlar arasındaki güvensizlik duvarını parçaladıkları ve Komintern Yürütme Komitesi'nin Dimitrov'un yöneticiliğinde yanlış konseptleri düzeltmeye, dogmaları yenmeye başladığı bir zamanda bile sosyal demokrasi hakkındaki sekter görüşüne sımsıkı bağlı kaldığını görüyoruz. Gelişmelerin baskısına boyun eğmişti, fakat herkesin bu hedeflerde ısrar edenin kim olduğunu anlayacağından endişe duyuyordu.

Kişi putlaştırılmasının şaha kalktığı bir zamanda kabul edilen Komünist Enternasyonal 7. Kongresi kararlarının, gerçekte birçok sekter dogmayı terkettiği ve Lenin'in ilkelerini yeniden kurduğu ve daha öte geliştirdiği belirtilmelidir; onlar kuramda büyük bir boşluğu doldurdular ve politik pratik için geniş bir alan açtılar. Komintern'in, hareketin uluslararası doğasını ve değişik ülkelerde ulusal özgün özelliklerini özenle dikkate alan, marksist-leninist ilkelere göre çalışan bir organ rolünü yeniden kurmak için ciddi bir girişim olduğunu söyleyebilirim. *Onlar, Komünist hareketin olağanüstü ideolojik ve politik potansiyelinin,* büyüyen olgunluğunun ve stalinizme karşı olan temel doğrultuda ilerlemesinin kanıtını oluşturdular.

Fakat Komintern ve komünist partiler, 7. Kongre'nin politikalarını uygulamaya başladıklarında, yalnızca sınıf düşmanın direnişinin, sağ sosyalistlerin karşı koymasının ve bunlar gibi öteki etkenlerin getirdiği zorluk ve engellerle karşılaşmadılar. Çok değişik çevrelerden arkadan hançerlendiler. Stalin'in Nikolai Yezhov'un Yürütme Komitesi'ne koopte edilmesi emri ve seçilmesi, 7. Kongre'de Meyer Moskvin (Trilisser)'in Yürütme Komitesi Başkanlığına getirilmesi daha sonraki olayların ışığında özellikle uğursuz gözüküyorlar.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevikler)'nin leninist kadrolarına karşı dizginlerinden boşalan Stalin terörü, Avusturya, Estonya Finlandiya, Almanya, Macaristan, Latviya, Litvanya, Polonya, Romanya, Yugoslavya ve öteki ülkeler komünist partilerinden önde gelen kişiler de içinde olmak üzere Komünist Enternasyonal'i de kapsadı. SSCB'ye sığınan pek çok komünist göçmen Stalin, Yezhov ve Beria despotiz-

minin kurbanları arasında yer aldı. Aralık 1937'de Stalin'in kesin emriyle Polonya Komünist Partisi'nin dağıtılması ve sonrasında yöneticilerinin tutuklanması ve öldürülmesi Stalin'in sürdürdüğü politik cinayetler dizisinin yalnızca bir tanesiydi[17].

Gizlemeye hiçbir hakkımız olmadığı Komintern'in tarihindeki bu trajik bölümleri anımsarken, Georgy Dimitrov'un Yürütme Komitesi Genel Sekreteri olarak o durumda pek çok komünistin yaşamı için mücadele ettiğini belirtmeliyiz. Stalin'e, SBKP (B) MK Sekreterleri Andrei Andreyev ve Georgy Malenkov'a ve tutuklu yoldaşların yazgılarına karar verenlere, yani, Yezhov, Beria, Frinovsky ve Merkulov'a başvurularda bulundu ve masumluğuna inandığı yoldaşlarını savundu. Bazen karşı koyması başarılıydı. Bu arada, o zamanlar hiçbir Komintern yöneticisi, Stalin'in kıyım makinesine düşme tehlikesine karşı korunmuş değildi. 1958 yargılamasında Yezhov'un cellatlarından biri, soruşturmacı Lanfang, Dimitrov, Pieck, Florin, Pollit, Ulbricht, Marty, Kuusinen ve öteki liderlere karşı ileri sürülmemiş de olsa "davalar" oluşturulduğunu doğruladı.

1939 Sovyet-Alman Antlaşması da Komintern'e kötü bir etkide bulundu ve bir bütün olarak komünist hareketi ciddi biçimde karıştırdı. O durumda Komünist Enternasyonal politik bağımsızlık göstermeyi başaramadı. Komintern'in Sovyet dış politikasının yolundan yürüdüğü bir zamanda, Hitler'e antlaşmayı ihlal edecek bir gerekçe yaratılmaması biçimindeki taktik değerlendirmeleri, komünistlerin antifaşist politikalarına zarar verdi. Komintern'in belgelerinde "faşizm" deyimi, artık Hitler Almanyası için kullanılmıyordu. Propaganda yeniden "bir bütün olarak" emperyalizme, özellikle İngiliz ve Fransız emperyalizmine saldırıları vurgulamaya kaydırılmıştı. Komintern ancak, Fransa'nın çöküşü ve Almanya'nın Yugoslavya'yı işgalinden sonra bu yaklaşımını düzeltmeye başladı.

Komintern'in 1939 sonlarında İkinci Dünya Savaşı'nı iki yanıyla da emperyalist olarak değerlendirmesi, bütün dünyayı köleleştirmeyi amaçlayan faşist blokun getirdiği özel tehlikeyi ihmal etti ve ulusal kurtuluş ve antifaşist eğilimlerin hız kazanmasını göz önünde bulundurmadı. Nazi Almanya'sının Sovyetler Birliği'ne saldırısından sonra bu eğilimler belirleyici oldu.

1930'lu yılların sonlarında, Komintern'in örgütsel bağları, üye partilerin politik hareketliliği ve etkinliğini frenlemeye başladı. Komünist partilerin, heryerde, antifaşist kurtuluş savaşımının liderliğini yüklendiği, pratikte bağımsızlıklarını kanıtladıklarında bu örgüt biçimi artık hareketimizin gerisinde kalmıştı. 1943 yılında dağılan Komünist Enternasyona lin yazgısını bu gerçek belirledi.

Stalinizmin, komünist harekete, ideolojisi, stratejisi ve taktiklerine, dünyadaki etkisine ve aynı zamanda sosyalizm düşüncelerinin etkisine verdiği zarar büyük boyuttadır. Fakat, varlığı ve gelişmesine esas olarak işçi sınıfının sürdürdüğü savaş yasalarının yön verdiği komünist hareketi yıkamamıştır. Stalinizmin hareketimize getirdiği dogmaların, çarpıtmaların ve bozulmaların açığa çıkarılması komünist düşüncenin gelişmesini engelleyen ve zincirleyen herşeyden kurtulmamızın bir parçasıdır. Öyle ki, hareketin yeniden soluklanması ve insancıl doğasını ortaya koyması gereklidir. Burada, Komintern'in tarihinin, proletaryanın çıkarları için savaşlardan, sosyalizm için savaşımın demokrasi için ve savaşa karşı savaşımla uyum-

laştırılmasına kadar *komünistlerin etkinlik alanının sürekli genişlemesinin* karmaşık eğilimini gösteren yanlarına özel bir önem verilmelidir.

Tarihsel deneyimin öğrenilmesi ve tarihsel gerçeğin yeniden kurulması, Stalinizmin tümüyle sökülüp atılması ve Lenin'in komünist hareket konseptinin yeniden kurulması ve geliştirilmesine yardım edecektir. Kuşku yok ki, Komintern arşivlerinin tarihçilere açılması bu amaca katkıda bulunacaktır.

---

(1) V.İ.Lenin. **Toplu Yapıtlar**, C. 31, s. 269.

(2) Tarihsel gerçek uğruna pek çok sosyal demokrat liderin açık antikomünizmlerinin, sekter belgilerin devrimciler arasında yaygınlık kazanmasına katkıda bulunduğunu eklemeliyiz. Komintern'in potansiyel bağlaşıklarına karşı uzlaşmaz ve daha önemlisi yanlış tutumunu bu etkenin kışkırttığı gözüküyor. (F.F.)

(3) Novy Przeglad. **Gliwice**, No. 3, 1924, ss. 665-667.

(4) Komintern Yürütme Komitesi 6. Plenumu **Stenografik** Raporu, Moskova, Leningrad, 1927. s. 228.

(5) **Merkez Parti Arşivleri**, Marksizm Leninizm Enstitüsü, Stok 493, liste 1, belge 403, 2, 38.

(6) **Merkez Parti Arşivleri**, Marksizm mLeninizm Enstitüsü, Stok 558, liste 2, belge 48, s. 11.

(7) **Bulgaristan Komünist Partisi MK Merkez Parti Arşivleri** (Sofya), Stok 146, liste 6, belge 813, s. 3.

(8) **Merkez Parti Arşivleri**, Marksizm Leninizm Enstitüsü, Stok 495, liste 18, belge 967, s. 28, ss 1-2.

(9) Aralık 1929'da **Komünist Enternasyonal** dergisi, başka şeylerin yanısıra Lenin'in ölümünden beri, Stalin'in, Komintern'in bütün ana belgelerinin hazırlanmasına aktif biçimde katkıda bulunduğunu yaan bir makale yayınladı. Komintern arşivlerinin bu alanda Stalin'in çalışmasının bütün tarihini tuttuğunu belirtti. Arşivlerde saklı tutulan gizleri açmanın zamanının geldiğini düşünüyorum (F.F.)

(10) **Druzhba Narodov**, No. 3, 1988, s. 235.

(11) **Merkez Parti Arşivleri**, Marksizm Leninizm Enstitüsü Stok 558, liste 1, belge 5, 236, s. 1.

(12) **Merkez Parti Arşivleri**, Marksizm Leninizm Enstitüsü Stok 558, liste 1, belge 5, 236, s. 2.

(13) **Komünist Enternasyonal'in 7. Kongresi ve Faşizm ve Savaşa Karşı Savaşım**, Moskova, 1975, s. 29.

(14) **Bulgaristan Komünist Partisi MK Merkez Parti Arşivleri**, Stok 146, liste 6, belge 754 s. 1.

(15) Agy., s. 1.

(16) Stalin'in terörü, Komintern 1. Kongresi Başkanlığının bütün üyelerini suçladı. Bunlar arasında İsviçre Sosyal Demokratlarını temsil eden Frits Plantten, Alman Komünisti Hugo Eberlein (Max Albert) ve Volga'dan Alman azınlık kökenli komünist Gustav Klinger vardı. İçlerinde, İran Komünist Partisi'nin bir yöneticisi ve Komintern Yürütme Komitesi üyesi Avetis Sultan Zade; Hindistanlı Komünist Gulam Ambia Khan Luhani; Romanya Komünist Partisi kurucularından Konstantin Dobrogeonu Gherca, Finlandiya Komünist Partisi'nin bir sekreteri Kullervo Monmer ve arkadaşları Gustav Rovio ve Alexander Shotman da olmak üzere daha pek çok kurban vardı.

İtalya Komünist Partisi'nin emektarlarından Antonio Roosio anılarında faşist zulümden kaçıp Sovyetler Birliği'ne sığınan yüzlerce İtalyan komünistinin Stalin'in terörüyle karşılaştıklarını yazdı.

Alman Komünist Partisi yöneticilerinden Hermann Remmele, Heinz Neuman, Fritz Schulte ve Karl Hans Kippenberger 1937'de tutuklanmışlardı. Almanya ile saldırmazlık antlaşması imzalandıktan sonra Stalin, daha sonra açığa çıktığı gibi, SSCB'de 1933'den beri politik sığınma hakkı tanınan pek çok antifaşisti haincesine nazilere geri verdi. Aynı zamanlarda, Şubat 1934'de, nazilerin ilerlemesini engellemek için silaha sarılmış Avusturya sosyal demokratları baskı altındaydılar.

Bazı Yugoslav kaynakları, aralarında Filip Filipoviç ve Vladimir Copi de bulunan, Stalin tarafından yok edilen 800 tanınmış komünistin listesini veriyor.

Polanya'da yayınlanan Polonya işçi sınıfı hareketinin yöneticilerine ilişkin geniş bir biyografik sözlüğün ilk iki cildi Stalin'in baskılarında yaşamını yitiren yüzlerce insanın adını içeriyor: Bunların arasında Edward Prochniak, Jan paszyin, Julian Lenski (Leszvzyinski) ve Maria Koszutska gibi Polonya Komünist Partisi liderleri vardı.

Macaristan Komünist Partisi'ne karşı sert baskılar uygulandı: Bela Kun ve parti sekreterliği ile merkez komitesinin pek çok üyesi öldürüldü.

Aynı şey, Bolşevik parsitisine Birinci Rus Devrimi'nden (1905-1907) önce katılan Lenin'in yakın çalışma arkadaşı Roman Avramov; devrimde aktif bir rol oynayan Boris Stomonyakov ve Lenin zamanında Rusya Komünist Partisi (Bolşevikler) MK üyesi ve Ukrayna Halk Komisarları Sovyeti'nin başkanı olan Krystio Rakovsky de içinde olmak üzere Bulgaristan komünist ve işçi sınıfı hareketinin pek çok liderinin başına geldi.

Bu gerçekler, Stalin'in kişi putlaştırılmasını ve dizginlerinden boşalan ve tüm uluslararası komünist hareket için bir trajedi olan terörizminin kanıtlarıdır (F.F.).

(17) 1956'da Bulgaristan, İtalya, Finlandiya ve Sovyetler Birliği Komünist Partileri Merkez Komiteleri, Polonya Birleşik İşçi Partisi MK ile birlikte Komintern Yürütme Komitesi'nin (bu dört partinin temsilcileri tarafından onun adına imzaladıkları) aldığı kararı gözden geçirdiler. Bu karar hatalı bulundu ve Polonya Komünist Partisi'ne karşı suçlamanın kanıtları uydurma görülerek reddedildi. **(Derginin Notu)**

GELECEK KAYGISI
Antonio Gramsci'nin Hapishane Defterleri

Guiseppe VACCA
İtalyan Komünist Partisi MK üyesi
Gramsci Enstitüsü Müdürü

Antonio Gramsci'nin zengin kuramsal düşünceleri ve marksizmin gelişme yollarına ilişkin görüşleri uzun süredir araştırmacıların dikkatini çekiyor. Ancak, Gramsci'nin mirasının pek çok öğesi henüz yeterince aydınlatılamamıştır; bir bütün olarak dünyadaki ve özellikle de Sovyetler Birliği'ndeki devrimci dönüşümlerle ilgili görüşleri de bunlar arasındadır.

Devrimin Kaderi

1926'nın Ekim ayında Gramsci, Sovyetler Birliği'nin Avrupa üzerindeki devrimcileştirici etkisinin azaldığını belirtti: "Bugün, 1917 Ekim devriminden dokuz yıl sonra, Bolşeviklerin erki ele geçirmiş olmalarının, Avrupa'daki halk kitleleri üzerinde devrimcileştirici bir etkisi artık kalmadı; yapacağı etkiyi yapmış ve artık görevini tamamlamıştır" (1) Gramsci, Palmiro Togliatti'ye yazdığı bir mektupta yer alan bu sözlerle ne demek istiyordu? Öyle görünüyor ki, (Bolşevikler) içindeki muhalefet gruplarının etkinlikleri, Bolşevik liderlerin zayıflamaları ve yalnızca "Rusya sorunları"yla ilgilenmeleri nedeniyle, proletaryanın tek ülkede sosyalizmi hızla kurması ve sosyalizmin uluslararası alanda yeni zaferlere ulaşmasına kitlelerin inancının sarsıldığını düşünüyordu.

Gramsci, 1926'nın sonlarında SBKP (Bolşevikler) MK'ne yazdığı bir mektupta tehlikeye işaret etti: "Yoldaşlar, dünya tarihinin son dokuz yılı boyunca sizler tüm ülkelerdeki devrimci güçlerin örgütlenmesinde ve yönlendirilmesinde etkili oldunuz. Hem derinlik, hem de kapsam açısından tüm insanlık tarihi boyunca eşi görülmedik bir işleviniz oldu. Ancak, bugün yaptıklarınızla kendi yarattıklarınızı yok ediyorsunuz; kendinizi küçük düşürerek, SSCB Komünist Partisi'nin Lenin'in etkisiyle kazanmış olduğu yol gösterici rolü yitirmesi tehlikesini yaratıyorsunuz. Bizler sizin, Rusya'nın sorunlarını çözme isteğine kapılıp gittiğinizi ve bu nedenle görüş açınızın, Rusya'daki sorunların aynılarının uluslararası yönlerini gözden kaçıracak biçimde bulandığını düşünüyoruz." (2)

Gramsci, bu yeni gelişmenin Sovyet devletinin niteliği ve gelişmesi üzerindeki olası etkilerini incelemeye çalıştı. **Hapishane Defterleri**'nde, "devletin gelişiminde

ekonomik kuruluş aşaması" ile ilgili görüşlerinde bu tür bir incelemeye rastlanıyor; anlaşılıyor ki, daha o zamandan SSCB'de biçimlenmekte olan buyrukçu-yönetim sisteminin ana hatlarını görmeye başlamıştı. Gramsci'ye göre, "ekonomik topluluk fenomeni "yeni tip bir devlet kurmuş olan yeni toplumsal grubun egemenliğinin", "ağırlıklı olarak ekonomik" olduğu anlamına geliyor. Onun, her şeyin üstünde gelen amacı, bireyin kapsamlı ve çok-boyutlu gelişiminin sağlanmasından çok, ekonomidir yani üretimdir. Bu koşullar altında, "üstyapının bazı öğelerinin gelişmede geri kalmaları kaçınılmazdır". Kültür alanındaki politikalar ve "planlama çoğunlukla olumsuz bir niteliğe sahip olur ve büyük ölçüde geçmişin eleştirilmesi, eski olanın yok edilmesi ve unutulmasıyla sınırlı olurken, yaratıcılık konusundaki politik çizgi ancak 'genel hatlarıyla' belirlenir ve yeni kurulan ekonomik yapıya uygun olabilmesi için de her an değiştirilebilir (ve elbette değiştirilmelidir)" (3)

Üstyapının niteliği, SSCB'de kurulmakta olan sistemde kuruluş yapılarının ortaya çıkma olanakları konusunda Gramsci'nin düşünceleriyle ilgili bir fikir veriyor. Bu yapıların işleyişleri gerçekten de katı bir merkeziyetçilik, ağır basan bir bürokrasi ve toplumun tinsel yaşamı üzerinde yaygın bir denetim gerektiriyordu. Gramsci, katı merkeziyetçi bir planlamanın emekçileri insiyatif ve yaratıcılıktan, çalışmalarının ürünlerine ilgi duymaktan uzaklaştıracağından ve bunun da zamanla, büyüme oranlarının düşmesine ve gelişme çizgilerinde aksamalara yol açacağından endişe duyuyordu. Açıktır ki, emeğin kendisi ekonomik yönetimin öznesi haline geldiği zaman, ileriye hareket edebilmek için insiyatifi teşvik edecek biçimde emek kendi çıkarlarını kollamalı ve bunları sürekli olarak ağırlıklandırmalıdır, (4)

Gramsci, merkezi planlama mekanizması ile emekçilerin üretim kolektifleri arasında oluşan ilişki türüne karşı çıktı. Daha da ötesi, Sovyetler Birliği'nde kırsal kesimin ve hafif sanayin, toplumsal ve kültürel gelişme görevlerinin ve toplumsal üretimin öznesi olarak insanın, ağır sanayide yüksek büyüme hızlarına ulaşabilme isteğinin gölgesinde kaldığı dönem olan 1920'lerin sonlarındaki ilk planlama seçeneklerini de eleştirmişti. Gramsci'ye göre bu tür bir planlama, **Kapital**'in ikinci cildinde incelenen, sermayenin yeniden üretimiyle ilgili ve dolayısıyla sosyalist kuruluşun temeli olamayacak yapılardan yola çıkılarak oluşturulmuştur.

Gramsci'nin, I. Lapidus ve K. Ostrovityanov tarafından yazılan (1928 yılında yayınlanan ve 1929'da İtalyancaya çevrilen) **Sovyet Ekonomi Kuramı Bağlamında Politik Ekonomi** başlıklı kitabın eleştirisinde oluşturduğu kuramsal senaryolar bunlardı. Gramsci, bu iki yazarın sosyalist ekonomideki yeni sorunları belirleme konusundaki eksikliklerini ortaya koydu ve acı acı, şunları söyledi: "İnsanı asıl şaşırtan, olabildiğince aydın, tarafsız, taze ve açık yürekli eleştirel bir yaklaşım yerine, dogmatik konumlarıyla bilimden çok ikinci sınıf yazın arasında değerlendirilebilecek, dar ve küçük kafaların tekel durumunda olmalarıdır." (5)

Gramsci, "en büyük tehlikenin kemikleşmiş düşünce" olduğu sonucuna varıyor. (6) Bu eleştiri dolaylı olarak Stalin yönetimine yöneltilmiş olmalıdır: Gramsci bunu hiç bir zaman açıkça söylemese de, eleştirdiği kitabın aslında sosyalizmin ekonomi politiğinin "resmi ders kitabı" olduğunu da belirtmişti.

Gramsci'nin gördüğü tehlike, Marksizm'de bu tür "gelişmeler", bu tür eğilimler miydi? Yazılarından ve eleştirilerinden anlaşıldığı kadarıyla, iktidarı ele geçiren sınıfın kendisini toplumda bürokrasinin politik egemenliğini, buyrukçu-yönetim katmanını oluşturmakla karşı karşıya bulabileceğini belirtiyor. **Hapishane Defterleri**'nde, bu tür koşullar altında proletarya'nın köylülük aleyhine -bir tür öç almabazı maddi çıkarlar sağlayabileceğine değiniliyor; ama bu, işçilerle köylülerin bağlaşıklığının yıkılması ve sosyalizm kuruluşunun ya da yeni tip devletin çarpıtılması tehlikesini doğuruyor.

Bu tür gelişmelerin olasılığını tartan Gramsci, işçi sınıfının kendi ivedi çıkarları ile ilgili kimi özgül çıkarcı duygular geliştirerek, dünya çapında önem taşıyan tarihsel görevlerine kayıtsız kalabileceği olasılığını da göz ardı etmedi. Bu bağlamda, SSCB'de Lenin'in ölümünden sonra başlayan süreçlerin politik tahlillerini yapma girişiminde bulundu ve "Sezarizm" kavramını ortaya koydu; ama bunun bir kural olarak görülmemesi gerektiğini, yalnızca insanı düşünmeye ve ideolojik polemiğe iten bir görüntü olarak ele alınması gerektiğini vurguladı. Antik çağdan farklı olarak, bugünün koşullarında bir Sezar, yani yüce bir "kahraman" olmadan da sezarizmin oluşabileceğini yazdı. Sezar'ın misyonunun siyasi partiler ya da işletmeler yahut koalisyon hükümetleri gibi diğer toplumsal kurumlar tarafından yerine getirilebileceğini belirtti.

Bence Gramsci, Sovyetler Birliği'ne ilişkin olarak, Stalin'in henüz yeni yeni oluşmakta olan kişisel erkini değil, parti-devlet ilişkisinde yeni oluşan kurumsal modeli kastetmişti. Yine de, **Hapishane Defterleri**, bu "sezarcı" eğilimlerin bir başka nedeninden ötürü, bu modelin daha otoriter bir yönetime doğru kayması olasılığını da dışlamadı. Bu neden, bir yanda yeni bir toplum kurmak isteyenlerle, öteki yanda eski toplumsal yapıların yeniden canlanmasını isteyenlerin bulunduğu, ilerici güçlerle tutucu güçler arasındaki dengeydi. Gramsci bu konuyu şöyle dile getirmişti: "Sezarizm, karşıt tarafların yıkıcı bir denge içinde olmaları; yani aralarındaki savaşımın tek sonucunun uzlaşmaz güçlerin karşılıklı yok oluşu olabileceği bir denge içinde oldukları bir durumun yansıması olarak görülebilir."

Gramcsi'nin SSCB'de 1920'lerin sonlarında ortaya çıkan politik rejim modeli ile ilgili değerlendirmeleri kesin değildi, çünkü bu modelin gelişme yönü henüz açık değildi. Ancak, özellikle üzerinde durulmaya değer çok ilginç bir kuramsal görüş vardı: O zamanki özgül tarihsel koşullarda, demokrasiye getirilen kısıtlamaların, "sezarcı" yönetim biçimlerinin ve toplu duyguların ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğuna değinen Gramsci, bunları toptan kınamak yerine, "ilerici" sezarcılıkla "gerici" sezarcılık arasına bir ayrım çizgisi çekti.

Gramsci'nin görüşü şuydu: "Sezarizmin şu ya da bu biçiminin gerçek önemi, kesin olarak sosyolojik bir model temelinde değil, ancak somut tarihsel veriler yardımıyla ortaya çıkabilir. Sezarizm eğer, ulaştığı zaferin önemini kısıtlayan yol ve yöntemlerle de olsa ilerici bir gücün zafere ulaşmasına katkıda bulunuyorsa, ilericidir." (7) Bir başka deyişle, tarihin ilerici öznesinin -devrim sonrası Rusya'sındaki işçi sınıfının- göreli zayıflığını ve az gelişmişliğini telafi edecek ve tutucu güçler üzerinde zafer elde edilmesine, dolayısıyla da kendisini olumsuzlamasının temellerini hazırlayacak bir

sezarizm biçimi var olabilir. Ancak, zoraki kolektifleştirme ve geniş bürokratik yönetim kurulması sürecinde biçimlenmeye başlayan bir başka tür sezarizm vardır ki bu, kendi kendisini olumsuzlamaya değil, tüm toplum üzerinde egemenlik kurmasına yol açtı.

Gramsci, stalinizmin doruğa ulaşmasını görecek kadar yaşamadı. Ancak, Defterleri, devrimdeki bu olayla ilgili görüşlerini içeriyor. Her zaman yaptığı gibi, ilerici unsurun güçlendiği ya da geçmişe boyun eğdiği değişik biçimlerde yeniden ortaya çıktığı alanları tanımlamakta hemen kestirme sonuçlara varmaya çalışmıyordu. O sıralar Gramsci açısından önemli olan, işçi sınıfı ile köylülük arasındaki bağlaşıklığın bozulmasının ve yönetim yapısının çıkarlarına öncelik verilmesinin Sovyet iktidarı için sosyopolitik etkilerini vurgulamaktı.

Gramsci, bu etkilere karşı uyarıda bulunarak, Stalin'in kuracağı devlet biçiminden oldukça farklı bir devletin "kopyası"nın taslağını hazırladı. "Bu aşamada (ekonomik-topluluk aşaması'nı kastediyor-G.V.) elbette, devlet, belirli bir toplumsal grubunun mülkiyetinde bulunan, azami büyümesi ve etkisinin azami yayılması için elverişli koşullar oluşturmayı amaçlayan bir 'mülk'tür. Ancak tüm bunlar; egemen grubun çıkarlarının devlete bağımlı tüm grupların ortak özlemlerini doğrudan yansıtması anlamında, her tür 'ulusal' enerjinin salıverilmesi ve genel gelişmenin itici gücü bağlamında geçerlidir. Bu durumda devlet işleri, egemen gruplarla bağımlı gruplar arasındaki ince dengelerin oluştuğu anların sürekli olarak artaya çıktığı ve yasal sınırlar içinde çözüldüğü bir süreç oluyor. Bu tür bir dengenin varlığında egemen grubun çıkarları ağır basıyor, ama yalnızca belirli sınırlar içinde, yani, yalnızca kendi ekonomik topluluk çıkarları üzerinde yoğunlaşacak kadar ileri gitmeyecek biçimde ağır basıyor." (8)

Sonuç olarak, Gramsci, erki ele geçirmiş olan proletaryanın hegemonyasını, ancak dar topluluk çıkarlarını ana görev uğruna feda etmesiyle sürdürebileceğini kastetmişti. Bu nedenle de, işçi sınıfının genel görevlerini özel görevlere indirgeyerek ve onu, kendi yasalarına göre işçi sınıfının gerçek çıkarlarına karşı işleyen buyrukçu-yönetim sistemine bağımlı kılarak yanlış yönlendiren Stalin yönetimi hakkında daha baştan hükmünü vermişti. (9)

"Kapitalizmin İstikrarlılaştırılması" mı, "Pasif Devrim" mi?

Bazı akademisyenler Gramsci'nin Troçki'nin "kesintisiz devrim" kuramına karşı çıkışı üzerinde durarak buradan, **Hapishane Defterleri**'nin yazarının Stalin'i, Lenin'in sosyalizmi bir ülkede kurma çizgisinin ve özellikle de Lenin'in köylülüğe ilişkin politikasının mirasçısı olarak gördüğü sonucunu çıkarıyorlar. Ayrıca, **Defterler**'in Stalin'den açık biçimde söz etmediğine ve daha çok Troçki ile polemiklere ve onun SSCB'de sosyalizmin kuruluşu ile ilgili düşüncelerinin eleştirisi üzerinde yoğunlaştığına değiniyorlar. Diğer savlardan da söz ediliyor. Asıl çarpıcı olan, Gramsci'nin yaklaşımından farklı olarak, bunların leninizmin özünü kavramamış olmalarıdır. Gramsci'nin yapıtlarını incelediğimiz zaman, onun, bu özün çarpıtılması karşısında hoşgörülü davranmadığını görürüz, ki o sıralar Troçki'nin yaptığı tam da

buydu. [10] Aslında Stalin'in Lenin'in değil de Troçki'nin görüşlerini benimsediği gerçeği, şu ya da bu biçimde Gramsci'nin keskin zekasını ve eleştirisinin zamanlılığını kanıtlıyor.

Onu harekete geçiren neydi ve 1926 yılından sonra Ekim Devrimi'nin kaderi konusunda neden endişelenmeye başladı? Bu sorunun yanıtının bir bölümü yukarda verildi, ama tabloyu bütünüyle görebilmek için Gramsci'nin I. Dünya Savaşı sonrasındaki yeni durum ile ilgili çözümlemesine bakmamız gerekiyor.

"Savaş sırasında, Milletler Birliği altında birleşmiş bir dünya hayali aslında özel ve ulusal mülkiyetçilik sisteminin olanaklı kıldığı biçimler ve yollarla global bir Anglo-Sakson tekelin oluşturulmasını öngörüyor. Çeşitli devletlerin ekonomik ve politik yaşamları İngiliz-Amerikan sermayesi tarafından sıkıca kontrol altında tutuluyor: Tüm dünyanın bütün pazarları, kara, deniz ve nehir ulaşımı ve iletişimi, toprak ve mineral kaynakları, üretim araçları ve ticaret bu sermayenin yakın gözetimi altında. Çeşitli ülkelerdeki özgürlük savaşımları, onların egemenliklerini yitirmeleriyle sonuçlandı. Pek çok diğer devlet gibi İtalya da, İngiliz-Amerikan kapitalizminin sömürüsüne tabi olduğu için bir tür "proleter devlet" haline geldi. Dünya, üzerinde otoriter bir denetim kuran ve ona düzen içinde olmasını öğreten global bir hiyerarşinin ortaya çıkması açısından 'birleşik'tir." [11]

Bu düzen üzerine kafa yoran Gramsci, "Amerikanlaşmanın" Avrupa'da üretimin ve çalışma yöntemlerinin rasyonalizasyonuna ve toplumsal yapıların değişmesine yol açtığını keşfetti. Bu olayın anlamı ve nesnel önemi onun "aynı zamanda, nihai amaç konusunda duyulmadık bir hızla ve eşi görülmedik bir bilinçlilikle yeni tip bir işçi ve birey yaratma konusunda şimdiye kadar yapılmış en geniş kolektif çabayı oluşturmasında yatıyor."[12] Gramsci ayrıca (Amerikancılık ve Fordculuk üzerine yazılarında) kapitalizm içinde 1914'e kadar olgunlaşmış olan bazı olumlu eğilimlerin savaştan sonra patlarcasına açığa çıktığını ve eski olana karşı savaşım vererek güç kazanmaya başladığını da gözlüyor (temsili demokrasi kurumlarının gelişimi, sendikaların işgücü pazarını denetleme istekleri, vb).

Sonuç olarak Gramsci, marksist politika biliminin, ona göre I. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı'da başlamış olan dönemi doğru biçimde karakterize eden "pasif devrim" kavramına gereksinim duyduğu sonucuna vardı. Onun için bu tarihsel dönem, Komintern kararlarının değerlendirmelerindeki gibi kapitalizmin "görece istikrar kazanması"ndan daha öte bir anlam taşıyordu ve kapitalizmin gelişimi içinde bir dönüm noktası, kapitalist sistem içinde yeni tür bir üretime geçiş anlamına geliyordu. Nesnel tarihsel bakış açısına göre, bu yeni üretim biçimi daha geniş kapsamlı bir toplumsal gelişmeye yol açtı ve dolayısıyla da komünist partiler kitle desteğini kazanmanın ve iktidarı ele geçirmenin yeni yol ve yöntemlerini içeren köklü bir yeni savaşım stratejisi oluşturmak zorunda kaldılar.

Gramsci, "pasif devrim" (yani, doğrudan devrimin dışında, başka biçimler altında ilerlemek) kavramını oluştururken şunları söylüyordu: "temel toplumsal ilişkilerin belirli bir politik örtü altında değişmeleri kaçınılmazdır; gayretli politik güçlerin ortaya çıkarak, farkında olmadan ya da hemen hemen farkında olmadan değişim geçiren yönetim üzerinde yavaş, ama kaçınılmaz bir dolaylı baskı uygulamaları da

kaçınılmazdır." [13] Kapitalizmin evrimindeki yeni gelişmeleri ayrıntılı biçimde tanımlayan Gramsci temel çelişkisinin henüz çözülmediğini, yalnızca geçici olarak nötralize edildiğini vurguladı. Olumlu değişim süreci "moleküler düzeyde" sürdü ve bu her zaman, ana uzlaşmaz güçlerin "insiyatifi" ile de olmadı. [14]

Gramsci cezaevindeyken doğal olarak, dünya ekonomisinin ve politikanın yıllar sonraki gelişimini tahmin edebilen görüşlerini yeterince açıklayamamıştır. (Örneğin, "pasif devrim"in Batı Avrupa'da "moleküler" düzeyin dışındaki etkisi ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra oldu.) Ayrıca, uzun süren mahkumiyeti, yaratıcı tartışmaların konusu olabilecek ve Batı'da biçimlenmekte olan yeni koşullarda etkili savaşım yollarının tasarlanması için temel oluşturabilecek görüşleri İtalyan komünistlerine ve kardeş partilere ulaştırmasına engel oldu. **Hapishane Defterleri**'ni, zamanın küflendirici etkisine karşı koruyan, gerçek bir diyalektik yaklaşıma sahip olan bir kuramcıya özgü keskin bir zekanın ürünleri ve derin düşüncelerdir. Pasif devrim konusundaki çalışmalarından birinde şunları söylemiştir: "Bu tartışmalar hem yararlı hem de tehlikelidir. Sorunun genel biçimde formüle edilmesi kayıtsızlığa yol açabilir, tarihin karamsar biçimde algılanması sonucunu doğurabilir vb., ancak kavram diyalektik bir kavramdır çünkü, en başta elimizde daha tatmin edici başka sorular yokken çeşitli sorular için olanaklar yaratıyor." [15]

Gramsci, I. Dünya savaşı sonrası döneminin pek çok marksist kuramcının düşündüğünden çok daha karmaşık olduğunu ve "pasif devrim"in, Birleşik Devletler'in dünyanın önde gelen ekonomik gücü olarak ortaya çıkmasıyla ilgili olarak monarşilerin yıkıldığı Avrupa'da yeni bir politik durumun doğmasına yol açtığını anlatmaya çalışıyordu. Ona göre, 1917 Ekim Devrimi -emperyalist zincirde zayıf bir halkanın kopması- kapitalist ekonomik eksenin savaş sırasında Avrupa'dan ABD'ye "trajik" biçimde geçişinin bir sonucuydu; "özgürce seçilmiş" olmak yerine, tarih süreci içinde "dayatılan" bir devrimdi. Bu yolla Batı'daki devrimci güçlere ne anlatmak istiyordu ve hangi noktalara onların dikkatini çekmeye çalışıyordu?

"Cephe Saldırısı"ndan "Siper Savaşı"na

Gramsci "pasif devrim" kavramının Batı'daki komünist hareketin, Ekim 1917 devriminin stratejilerini değiştirmeleri yönündeki etkisi sonucu ortaya çıkan ulusal ayrışma ihtiyaçlarına dikkati çekmesini istiyordu. Her şeyden önce, 1917'de Bolşeviklerin yaptıkları gibi, iktidarın kalelerine yönelik "cephe saldırıları"nın yeni Avrupa gerçekliklerine uymadığını göstermek istiyordu. Gramsci, Ekim Devrimi deneyiminin mekanik biçimde taklit edilmesine karşıydı ve kendine özgü ekonomik ve politik yapılarıyla birlikte Batı'daki devrimci sürecin daha farklı biçimlerde ilerlemesi gerektiğini savunuyordu. Ekim Devrimi'ni "politika sanatı"nın bir modeli olarak görüyordu ama değişmiş olan Avrupa koşullarında ustalıkla uygulanması gerektiğini düşünüyordu. Lenin'in son yıllarında "Doğu'da 1917'de zaferle başlatılmış olan hareketli savaşın Batı'da geçerli olabilecek tek biçim olan "siper savaşı"na dönüştürülmesi gerekliliğini farkettiğini" vurguladı. [16]

Gramsci, Troçki'nin "kesintisiz devrim" kavramını ele alarak Batı'da "cephe saldırısı" günlerinin yerini uzun bir "siper savaşı"na bıraktığını savunuyordu; bu "siper

savaşı", sivil toplumda bir tür politik iletişim sistemi oluşturacak biçimde "siper"lerin ele geçirilmesini ve "kale"lerin kuşatılmasını gerektiriyordu. Bu önermeden yola çıkarak, dünyanın ilk proleter devletinin işçi sınıfının sosyalizmi kurarken, uzun bir süre Batı proletaryasının etkili yardımlarından yoksun kalabileceği sonucuna vardı, ki bunun, çabalar üzerinde olumsuz bir etkisi olurdu.

Gramsci, Troçki'nin görüşlerinin durumu kendi açısından yansıttığını düşünüyordu. Ulusal önceliği "fazla kararlılıkla" (ve dolayısıyla irrasyonelce) sanayileşmeye vermek ve hızlı gelişimi için zorbaca yöntemler kullanmak ve katı bir üretim disiplinine başvurmak yaratıcı bir devrimci süreçten çok "askersel" bir çözüme benziyor. Batı bir yana, Doğu'ya dahi uymuyor ve bunun, işçi sınıfının üzerinde de olumlu bir etkisi olamaz. Bu tür bir karar "kesintisiz devrime" yol açmaz. Tersine, bu, "pasif devrim"e karşı gösterilen Bonopartist (Sezarcı) bir tepkiyi anımsatıyor.

Gramsci, işçi sınıfı hareketinin bu kavrama getirebileceği alternatifleri araştırma ve Turin deki işçi konseylerinin (sovyetler) deneyimlerinden yararlanarak "siper savaşı"nın anlamını kavrama girişimlerinde bulundu. Bu tema üzerindeki düşünceleri dönemin komünist partilerinin stratejik hedeflerinin çok ötesine gitti. Gramsci, sanayii gelişiminin alternatif yollarının sanayi üretiminin yeni bir aşamasına geçişin olanaklarını ele aldı. **Hapishane Defterleri**'nde proletaryanın Fordizm ve Taylorizm olarak bilinen teknolojik gelişmeler üzerinde kontrol kurabileceklerini önerdi. Bu düşüncenin elbette pek çok noktası vardır. İşçi sınıfının "pasif devrim"e katılması karmaşık bir süreçti çünkü o sıralar devrimin kendisi "moleküler düzeyde" açığa çıkıyordu. Buna karşın, tek tek ülkelerde proletaryanın ulusal düzeyde ekonomik gelişme üzerinde önemli bir etki yaratabileceği ve uluslararası bir perspektifin yolunu açabileceği sonucuna vardı.

Ama Rusya'nın zafere ulaşmış olan proletaryasının bunu gerçekleştiremediğini vurguladı. Lenin'den sonra, azgelişmiş bir ülkenin genel ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarını temsil eden katman, henüz "cenin" durumundaki öncü güçler karşısında ağırlık kazandı ve bunun sonucunda bu güçler Batı'da "siper savaşı"na yönelik etki yaratmakta başarılı olamadılar. Bu ise, modası geçmiş "cephe saldırıları" politikasının zamanla daha ağırlık kazanacağı anlamına geliyordu.

Bu politikayı eleştiren Gramsci, (14. Defter, 68. bölümde) şunu vurguladı: "'Ulusal' kavramı gerçekten de 'özgün' ve (bir anlamda) eşsiz bir bileşimin ürünüdür ve tüm özgünlüğü ve eşsizliği içinde ele alınıp kavranmalıdır... Ancak, perspektif uluslararasıdır ve bu kaçınılmazdır. Bu nedenle uluslararası sınıfın, uluslararası perspektiflere ve uluslararası gelişmenin gereksinimlerine uygun olarak yönlendirip geliştirmesi gereken ulusal güçlerin kesin bileşiminin bilinmesi zorunludur. Öncü sınıf ancak, kendisinin de bir parçası bulunduğu bu bileşimi doğru biçimde yorumladığı zaman öncülük yapabilir. Ancak o zaman belirli perspektiflere sahip belirli bir yönde ilerleyebilir."

Gramsci, Lenin'in Kominternin 3. Kongresinde ortaya koyduğu "birleşik cephe" formülünü alarak Lenin'in "bu formülü geliştirecek zamanı bulamadığını" [17] vurguladı ve izleyicilerinin görevlerinin bunu gerçekleştirmek olduğunu, yani politik

olanakları araştırmak, işçi sınıfı hareketinin başarı ve yenilgilerini hesaba katmak ve toplumdaki kilit noktaları sürekli olarak ele geçirmek olduğunu söyledi. Gramsci bu formülün, sivil toplumun "kaleleri"ni kuşatmaya başlamış olan faşizme etkili biçimde karşı koyabilmenin bir aracı olarak önemini artan ölçüde fark ediyordu. Bu formülün komünist partilere bu kuşatmayı kaldırmalarında, işçi sınıfının hegemonyasını kurması politik sanatını geliştirerek ustalaşmalarında ve bu temelde yeni Doğu-Batı ilişkileri oluşturmalarında yardımcı olabileceğini düşündü.

Bugün, **Hapishane Defterleri**'nin barındırdıkları zengin kuramsal düşünceler, Batı'da halen süren "yeni tutucu devrim" ya da sanayi üretim biçiminden sanayi sonrası üretim biçimine geçiş süreci gibi günümüzün gerçek sorunlarını anımsatıyor. Hatta insan, bunlarla "pasif devrim" arasında bazı koşutluklar kurmadan da edemiyor. Acaba, 1926'dan sonra proletaryanın evrensel sınıfsal görevlerinin dar kuruluş görevleri üzerindeki önceliğini savunan Gramsci bugün dünyamız için neler söylerdi?

Bugün yeni politik gerçeklikler hız kazanır ve dünyadaki dönüşümlerde elverişli perspektifler ve olumlu eğilimler ortaya çıkarken **Hapishane Defterleri**'ndeki görüşler daha geçerli hale geliyor.

---

(1) A. Gramsci, **La construzione del Partito comunista** 1923-1926, Torino 1971, s. 136-137

(2) **Agy.**, s. 128

(3) A. Gramsci, **Quaderni del carcere,** Torino, 1975, s. 1053

(4) **Agy.** s. 1261-1262

(5) **Agy.**, s. 1605-1606

(6) **Agy.**, s. 1606

(7) Bk. **Agy**, s. 1619-1622

(8) **Agy.**, s. 1584

(9) **Agy.**, s. 1601-1602

(10) Bk. G. Vodolazov, "Tarihin seçimi ve Seçenekler Tarihi. Nikolai Buharin ve Leon Trotsky", **WMR**, No. 10, 1988 (**Derginin Notu.**)

(11) A. Gramsci, **Lo sviluppo della rivoluzione,** Torino, 1987, s. 20

(12) A. Gramsci, **Quaderni del carcere,** s. 2164-2165

(13) **Agy.**, s. 1818-1819

(14) **Agy.** s. 1359-1361

(15) **Agy.**, s. 1827

(16) **Agy.**, s. 801-802

(17) **Agy.**, s. 866

KALELERİMİZ YALNIZCA FABRİKALAR MI?

Batı Almanya'daki Uluslararası bir Sempozyumun Değerlendirilmesi

WMR'*nin Uluslararası Komünist Hareket ve Parti Deneyimleri Alışverişi Komisyonu ile Almanya Komünist Partisi Yönetim Kurulu, Avrupa'nın kapitalist ülkelerindeki işyerlerinde ve halk arasında komünistlerin etkinliklerinin yeni unsurları üzerine uluslararası bir sempozyum düzenledi. Batı Almanya'da yapılan sempozyuma katılanlar şunlardı: Avusturya Komünist Partisi (Av.KP) sekreterlik üyesi* **Manfred GROSS**; *Belçika Komünist Partisi (BKP) MK Politbüro üyesi* **Ludo LOOSE**; *Kıbrıs İlerici İşçi Partisi (AKEL) MK üyesi* **Christoforos IOANNIDES**; *Finlandiya Komünist Partisi (FKP) MK görevlisi* **Aulis LEPPANEN**; *Almanya Komünist Partisi (AKP) Yönetim Kurulu üyesi* **Uwe EICNNOLZ**; *Yunanistan Komünist Partisi (YKP) MK Sekreterliği üyesi* **Constantin VOLGAROPOULOS**; *Portekiz Komünist Partisi (PKP) MK üyesi* **Jeronimo de SOUSA**; *İspanya Komünist Partisi (İKP) Valencia bölge örgütü sekreteri* **Marion CABALLERO**; *İsviçre İşçi Partisi (İİP) MK üyesi* **Alain BRINGOLF**; *Türkiye komünistlerinin temsilcisi* **Ziya GÜLER**.

Toplantıda tartışmacılar tarafından dile getirilen görüşler temelinde derlenen ve aşağıda yer alan özet, komisyonun direktifi üzerine **WMR** *Yayın Kurulu üyesi* **Georg Kwiatowski** *ile Almanya Komünist Partisi'nin* **WMR** *temsilcisi ve komisyonun sekreteri,* **WMR** *çalışanlarından* **Vladimir Shelepin** *tarafından hazırlandı.*

Sempozyum, Batı Avrupa'nın en büyük kömür madeni ve çelik yapım merkezi olan Ruhr bölgesinde yapıldı. Ancak, bu bölgede, tekellerin 1968 yılında modernleşme ve yoğunlaşma programlarını başlatmalarından bu yana işyerleri ve hatta bütünüyle fabrikalar, madenler ve ilgili üretim birimleriyle birlikte kapatılıyorlar. Bu yolla 200 bine yakın kişi işlerini kaybedecekler. Ruhr'daki işsizlik oranı yüzde 15-18'e ulaşmış durumda ve eğer gidiş böyle devam ederse önümüzdeki bir kaç yıl içinde yüzde 25-30'a ulaşması olası.

5 yıl önce 17 bin kişiyi istihdam eden bir Belçika telefon fabrikası, üretimini defalarca katlamışken işgücünü 5 bin dolayına düşürdü. Uluslarötesi bir kuruluş olan Nestle'ye bağlı ve yüksek teknolojiyle donanmış bir başka Belçika tesisi günde birkaç ton süt tozu üretiyor. Hammaddelerin yüklenmesinden, işlenmiş ürünlerin ambalajlanması ve paketlenmesine kadar tüm üretim süreci, yalnızca önlerindeki bilgisayarlarla çalışan altı öperatör tarafından sürdürülüyor.

Bu ikisi, Avrupa'nın kapitalist ülkelerinde gerçekleşmekte olan sosyoekonomik değişimleri örnekliyor.

Teknolojik devrimin ve buna bağlı olarak gelişmiş kapitalist ülkelerde yaşanan ekonomik yeniden yapılanmanın sonucunda, mavi-yakalı işçilerin yerini giderek robotlar, beyaz yakalı işçilerinkini ise bilgisayarlar alıyor. Bir bütün olarak sanayiler ve dolayısıyla da işçi sınıfı toplulukları yok oluyor. Bioteknoloji gibi yüksek teknoloji alanlarında, araştırmayla üretim arasındaki çizgi giderek yok oluyor ve sonuç olarak tüm işgücü dünyası önemli bir değişime uğruyor. Aynı Marks'ın tahmin ettiği gibi; " artık işgücü üretim sürecine dahilmiş gibi görünmüyor, daha doğrusu, insan kendisini denetleyici ve düzenleyici olarak bu sürece katıyor."(1)

Ortak Pazar içindeki ekonomik yeniden yapılanma, üye ülkeler arasında azgelişmiş olanları da aynı zamanda etkiledi. Portekiz'de, son yıllarda gemi yapımı, ağır mühendislik, çelik yapımı, madencilik, elektrik mühendisliği ve otomativ sanayi alanlarında büyük işyerleri ve imalat şirketleri üst üste kapatılıyor. 1970'lerin sonlarından bu yana kimi değişiklikler yaparak ilerlemeye çalışan İspanyol sanayicileri de yeni teknolojileri gerektiği gibi üretim sürecine sokma konusundaki başarısızlıklarını, işten çıkarmalarla ve emeğin yoğunlaştırılmasıyla gidermeye çalışıyorlar.

Daha az gelişmiş ülkelerde sanayileşme küçük ve orta çaplı işlere yaşam verdi. Yunanistan'daki işgücünün yüzde 60 kadarı, her biri 100'ün altında işçi çalıştıran kuruluşlarda, dükkanlarda, toptancılarda ya da hizmet sektöründeki işyerlerinde çalışıyor. Ancak, 1960'ta bağımsızlığını kazandıktan sonra sanayileşmeye başlayan ve eski bir İngiliz sömürgesi olan Kıbrıs'ta da küçük işyerleri ağırlıkta. Portekiz'de özellikle hizmet, tekstil ve ayakkabı sanayilerinde 10-20 kişilik işyerleri mantar gibi bitiyor. Ekonomide, büyük imalatçıların ve hizmet şirketlerin, ikincil işlerini fason çalışan küçük işyerlerine vermeleri biçiminde gerçekleşen bir merkezileşmeden uzaklaşma süreci hem gelişmiş, hem de daha az gelişmiş ülkelerde yaşanıyor.

Üretimdeki ve ekonomik yapıdaki değişiklikler, emekçiler üzerinde derin toplumsal ve psikolojik etkiler yaratıyor. Yapılan işlerin niteliği ve yoğunluğu değişiyor ve çoğu zaman daha fazla ustalık ve düşünsel çaba gerektiriyor. Aynı zamanda işgücünün uzmanlaşması giderek artıyor ve işçi son üründen giderek daha fazla yabancılaşıyor. Çalışma kolektifleri giderek küçülüyor ve üyeleri arasındaki dolaysız ilişkiler azalıyor.

Sempozyumda temsil edilen ülkelerdeki gelişme düzeylerinin farklılıklarına karşın aralarında şöyle bir *ortak eğilimin* var olduğu görülüyor: *İşçiler* birinci sektörden (tarım) ikinciye (sanayi) ve her ikisinden de üçüncü ekonomik sektöre (hizmetler) doğru *hareket ediyorlar*. Büro işçilerinin, orta-düzey teknik personelin ve aydınların oranı artıyor, kadınlar ise artan ölçüde çalışma yaşamına katılıyorlar. Örneğin, Finlandiya'da kadınlar, toplam işgücünün yüzde 60 kadarını oluşturuyorlar.

Avusturya'da ücretli işçiler tüm emekçilerin yüzde 90 kadarını oluşturuyorlar. Ancak, 1976 ile 1986 yılları arasında geçen on yıl içinde meta üretimindeki işçilerin sayısı yüzde 11 oranında düşerken, hizmet sektöründe çalışanların oranı yüzde 14 arttı. Aynı zamanda, hizmet sektöründe çalışan büro işçilerinin sayısı artarken, sanayidekilerin sayısı düştü. 1986 yılında, İspanya'da işgücünün yüzde 52'si hizmet setöründe çalışırken, on yıl önce bu oran yalnızca yüzde 38'di. Finli ücretli-işçilerin yarıdan fazlası kitabi anlamında işçi sayılmazlar.

İşçi sınıfının yapısı yalnızca gelişmiş ülkelerde değil, Türkiye gibi yeni teknolojilerin yarattığı etkinin çeşitli nedenlerle henüz tam anlamıyla ortaya çıkmadığı Avrupa'nın görece geri ekonomiye sahip ülkelerinde de artan ölçüde çeşitleniyor. Türkiye'de de toplam işgücü sayısal olarak büyüyor ama bunların yarıdan fazlası geleneksel kırsal yapıların çökmesiyle oluşan katmandan geliyorlar ya da işini kapatmak zorunda kalmış zanaatkarlardan oluşuyorlar. Bir başka yeni gelişme de, kadrolu işçilerden farklı olarak sınıf savaşımı deneyimleri olmayan meslekten yetişme gençlerin sanayiye akmasıdır. Bunun sonucunda da işçi sınıfının militanlığı ve örgütlülüğü geriliyor.

İnsanların günlük yaşamları da değişiyor. Geçtiğimiz son 15-20 yıl içinde sanayileşmiş ülkelerde ve Kıbrıs gibi elverişli pazar koşullarına sahip ülkelerde çoğu insanın yaşam düzeyinde önemli yükselmeler oldu. Emekçilerin hâlâ pek çok sorunu var ve geleceklerinden endişe duyuyorlar; ama artık korkunç yoksulluklar, açlık ya da mutlak bir toplumsal dirençsizlik yok.

Bir diğer yeni gelişme de, Batı Avrupa kentlerinde işçi sınıfı semtlerinin resmen yok oluşudur. Çeşitli toplumsal gruplardan gelen karışık nüfusa sahip yeni yerleşim alanları, hemen her meslekten kişilerin yaşadığı dev bloklardan oluşmuş uydu kentler ve sanayi merkezlerinin çevresinde "banliyö yurtları" ortaya çıktı. İnsanlar evleriyle işleri arasında gidip gelirken günde iki saat yolculuk yapmak zorunda kalıyorlar. Evlerine, hem fiziksel hem de moral olarak bitkin biçimde dönüyorlar ve ender olarak dışarı çıkıyorlar. Aileler yıllarca komşularını tanımadan aynı yerde oturabiliyorlar.

Kitle iletişimi aracılığıyla yapılan saldırı da bu yabancılaşmaya katkıda bulunuyor. Kitle iletişim araçlarının etkisiyle toplum değişti. Her evde bir televizyon var, çoğunda video var ve gazetelerle dergiler de cabası. Ülkede ve dünyada neler olup bittiğini öğrenmek için bir yerlere gitmeye gerek yok. Eski işçi semtlerindeki birlik, karşılıklı yardımlaşma ve ortak çıkarlar yerini aileler arasında bir yalıtlanmaya bıraktı.

Daha da ötesi, yan yana yaşadıkları halde insanların çoğu zaman değişik sorunları var. Kimi kendi evinde otururken, diğerleri özel, belediyeye ait ya da kooperatif evlerini kiralıyor. Bazılarının sürekli bir işi ve gelir kaynakları varken, diğerleri umutsuzca iş arıyor ya da işini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya. Avusturya'daki sanayilerde olduğu gibi, üretimin kısılması ya da tümüyle durdurulmasıyla insanlar işleriyle birlikte ucuz fabrika konutlarından da yoksun kalıyorlar.

Yaşam koşulları arasındaki farklılıklar, sınıfsal dayanışma ruhunu azaltıyor. Aynı zamanda da, işçi sınıfı ile diğer toplumsal gruplara özgü görüşler, tutumlar ve duygular artan ölçüde birbirini etkiliyor. Bir sorun belirli bir semtte herkesi etkilediği zaman değişik toplumsal katmanlardan, meslek ya da mülkiyet gruplarından gelen insanlar olanaklarını seferber ediyorlar.

Ekonomide, toplumsal alanda, işyerlerinde, yaşam biçimlerinde ve bilinçlerdeki yeni eğilimler, işçi sınıfının, komünist partilerin ve tüm diğer sol güçlerin önüne karmaşık sorunlar koyuyor ve bunların çözümlerinin hemen bulunması gerekiyor. Kardeş partilerin bu tür çözüm arayışları sonucunda çok farklı sonuçlar ortaya çıkıyor; bunun nedeni, en başta değişik koşullara sahip olmaları, ayrıca özgül tarihsel deneyimleri ve öznel etmenin etkisidir.

Belçikalı tartışmacıya göre, ülkenin kuzeyindeki Flaman bölgesinde yalnızca komünistler değil, işçi sınıfı hareketinin tüm sol güçleri ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldılar. Emekçilerin sınıfsal dayanışmaları zayıfladı. Örneğin, Limbourg eyaletindeki maden işçileri, madenlerin kapatılması ve işten çıkarmaları önlemek için savaşırlarken, yakındaki bir atom santralinde çalışan işçiler, enerjinin çağdaş, tamamen "temiz" bir biçimde elde edilebildiğini gördükleri için kömürün gerekli olduğunu düşünmüyorlar. İşler o kadar ileri gitti ki, işçiler, diğer sanayi kollarındaki işçi arkadaşlarını desteklemektense, patronlarının tarafını tutmayı yeğliyorlar.

Sonuç olarak, Flaman'da BKP'nin hemen tüm fabrika hücreleri kapandı. Flamanya komünistleri, bu kötü durumda çıkış yolunun, sektörler bazında hem geleneksel hem de modern sanayi kollarında işçileri kapsayacak parti örgütlerinin kurulması olduğunu düşünüyorlar. Parti içi tartışmalarda, somut sosyoekonomik istemlerden daha çok, daha geniş ekonomik gelişme modelleri bağlamında belirli sanayilerin uzun erimli perspektifleri ile ilgili çalışmalar üzerinde durulacak.

İİP, işçiler arasında zayıf bir konuma sahip olmasını, partinin tarihsel olarak daha yüksek ücret, daha kısa çalışma saatleri ve toplumsal kazanımlar için yıllar boyu verdiği savaşımla özdeşleştirilmesiyle açıklıyor. Bugün, İsviçre komünistleri, yüksek düzeyde gelişmiş onlarınki gibi bir ülkede, bu istemlerin geçerliliğini büyük ölçüde yitirdiğini görüyorlar. Komünistler, şimdi dikkatlerini, yaşamın niteliği ile ilgili sorunlara, yani, ekonomik üretkenliğin artırılması gerekliliği ile çevrenin korunmasının gerekliliği arasında bir uyum sağlama sorununa yöneltiyorlar.

Bu istemler aydınların ve özellikle öğrencilerin sempatisini kazanıyor ama çoğu zaman işçilerden herhangi bir tepki görmüyor.

Portekiz komünistlerinin yaklaşımı daha farklı. Sağdan gelen saldırılarla, zayıflatma ve yalıtlama girişimleriyle karşı karşıya olan PKP, sendikalarda ve işçi komisyonlarında işçi sınıfını ve halk kitlelerini harekete geçirecek, parti hücrelerinde savaşkan bir ruhun yeşermesini sağlayacak bir savaşım başlatıyor. Fabrikalardaki ve sendikalardaki eylemler ekonomik ve politik istemler çevresinde odaklaşıyor.

Batı Alman komünistleri işçi sınıfının çekirdeğine, yani enerji, inşaat, çelik, madencilik, kimya, otomativ, bilgisayar ve iletişim sanayilerinde çalışan 4 milyonun üzerindeki işçiye güveniyorlar. Bunlar hem yeni doğan yüksek teknolojili sanayiler, hem de yavaş yavaş kaybolmakta olan geleneksel sanayilerdir. Doğal olarak, değişik işçi grupları farklı çalışma koşullarına, beceri düzeylerine ve tutumlara sahipler. Ama, AKP, yeni doğan sanayilerdeki işçilerle geleneksel sanayilerdeki işçilerin yan yana getirilmelerinin, "mavi yakalı" işçilerle "beyaz yakalı" olanları karşı karşıya koymak kadar verimsiz olduğuna inanıyor.

Av.KP için, 26. Kongre (Mart 1987) belgelerinde de vurgulandığı gibi, komünistler politik etkinliklerini öncelikle, ücretlilerin çoğunluğuna olmasa da, büro işçileri de içinde, önemli bir bölümünü içeren işçi sınıfına yöneltmeleri gerektiği açıkça ortadadır. Aynı sanayi işçileri gibi, büro işçileri de üretim araçlarının sahibi değiller, yönetici işlevler üstlenemiyorlar ve işgüçlerini satarak sermaye için kâr sağlamak zorundalar. İşçi sınıfının bir parçası olmayan bu tür çeşitli ücretli işçi grupları işin niteliği, gelirleri ve yasal konumları bakımından işçi sınıfına yaklaşıyorlar.

YKP sözcüsü, sanayi proletaryasının partinin yapılaşma çabalarında en önemli etmen olduğunu ve olmaya da devam edeceğini belirtti. YKP'nin 12. Kongresi (1987) bu alanda niteliksel bir değişimin başlangıç noktası oldu ve bugün bu değişim partinin bütün etkinliklerinde gözlenebilir. Kongre, işçilerin ve çalışanların sömürücülere doğrudan karşı çıktıkları sanayilerdeki temel örgütlerin güçlendirilmesi çağrısında bulundu. Komünistler, sınıf düşmanının çalışma kolektiflerini bölme girişimlerine karşı durmayı görev biliyorlar ve sendikal savaşımda hatalı görüşlerin ve çalışma yöntemlerinin terkedilebilmesi, hareketin politize olması için etkinlik gösteriyorlar.

Hem çekirdeği, hem de yeni müfrezeleriyle işçi sınıfının kuramsal yönelimini pratiğe geçirmek çok zordur.

Büyük özel işletmelerle devlet işletmelerinin komünistlerin kaleleri olmaya devam ettiğini vurgulayan PKP sözcüsü, buna karşın parti örgütlerinin çalışma koşullarının oralarda oldukça farklı olduğunu söyledi. Bazıları tabanda özgürce çalışabilmekte, toplantılar düzenleyebilmekte ve işçi komisyonları aracılığıyla yönetim üzerinde belli ölçüde denetim uygulayabilmekteler. Ancak, diğer işletmelerde mülk sahipleri uyguladıkları baskı ve tehditlerle çalışanlara boyun eğdirdiklerinden üretim konseyleri bile bulunmuyor. Bazı parti hücreleri neredeyse yarı-legal bir temelde çalışmalarını sürdürüyorlar. Binlerce komünist, sürdürdükleri parti ya da sendika çalışmalarına misilleme olarak saat başı ya da parça başı ücret alıyorlar ve her an işten atılma tehlikesiyle karşı karşıyalar.

Sanayide parti çalışması yapan pek çok Yunanlı komünist de büyük riskleri göze alıyor. Diğer ilerici militanlar gibi onlar da patronların baskılarına uğruyorlar ve işten çıkarılacakların başında onlar geliyor. Bazı fabrika parti hücreleri bu yolla tümüyle yok edildi. Parti gruplarının karşı karşıya oldukları zorluklar, işçilerin ayrı sözleşmeler arasında dağıtılmasıyla, çalışma saatlerinin kısaltılmasıyla ve ideolojik açıdan reformizm ve uzlaşma ruhunun yaygınlaşmasıyla daha da boyutlandı.

Avusturya komünistleri, fabrika parti hücrelerini örgütsel ve politik olarak güçlendirme çabalarını sürdürdükleri halde, üretimin modernleşmesi ve yeni teknolojilerin kullanılmasıyla tabandaki çalışmalarının karmaşıklaştığının farkındalar. Batı Almanya'da, İspanya'da ve Portekiz'de temel parti örgütleri, yıllarca etkinlik gösterdikleri kuruluşlar kapatıldığı zaman, bu ülkelerdeki iş mevzuatı oldukça modern olduğu halde çoğu zaman onlar da ortadan kalkıyorlar. Bu arada, bir Türk komünisti ise, işyerinde sendika ya da parti çalışmaları nedeniyle göz altına alındığı zaman hapse atılıyor ve işkence görüyor.

Sempozyumda, bilgi ve parti çalışmaları deneyimi değiş tokuşu, *yerel alanlardaki parti hücrelerinin en yaygın örgütlenme biçimi olduğunu* ortaya koydu. Bunlar, şu yada bu nedenle parti hücrelerine sahip olmayan fabrikalarda çalışan sanayi işçilerini ve diğer toplumsal katmanlardan gelen komünistleri birleştiriyor ve aynı zamanda geçici ya da sürekli işsizlerin örgütlenmesini de olanaklı kılıyor. Kıbrıslı sözcü, bu konuda ilginç bilgiler verdi: AKEL üyeleri arasında fabrika ve büro işçilerinin yanı sıra, esnaf ve küçük tüccarlar, üyelerin yüzde 13,2'sini; ev kadınları ise yüzde 11'ini oluşturuyor.

İşçi sınıfına yönelmek, yalnızca zaman zaman sürdürülmesi çok zorlaşan *işyeri çalışmaları aracılığıyla başarıya ulaşamaz.* Kardeş partilerden bazıları, tarihleri boyunca mesleklere göre -sanayi meslekleri de içinde- temel örgütler kurup geliştirmek için çaba gösterdiler. Finlandiya'daki marangozlar ve demiryolu işçileri örgütleri, ya da Yunanistan'daki metal işçileri, zanaatkarlar ve diğerlerinin örgütleri bu tür çabaların örneklerini oluşturuyorlar. Bu hücreler doğrudan bölge parti komitelerine bağlıydı ve her biri, ilgili sendikalarda aktifti.

Zamanla, bu sistemin çatlakları açığa çıktı. Önce, parti örgütünün politik niteliğinin feda edilmesi pahasına "sendikalaşma" ortaya çıktı; ikincisi, semtlerdeki hücrelerle işyerlerindeki taban örgütleri arasında bir uçurum oluştu; son olarak da, mahalli düzeyde neredeyse tümüyle emeklilerden ve ev kadınlarından oluşan örgütler ortaya çıktı. Şimdi bu sistem, kendi yolunda ilerlemeye devam ediyor.

Toplumsal gelişmenin özgül koşullarına ve belirli bir dönemde işçi sınıfı hareketinin önündeki görevlere uygun olarak parti örgütlenmesinin değişik biçimlerinin verimli biçimde birleştirilmesi, ulusal bir güç olarak komünist partinin savaşkanlığı açısından büyük önem taşıyor. Sempozyuma katılan tüm tartışmacılar tarafından vurgulanan bu nokta İKP'nin oluşum sürecinde de dikkati çekiyor.

İKP, Franko diktatörlüğüne karşı savaşırken, partinin yeraltı örgütleri asıl olarak sendikalarda, yaratıcı aydınlar ve öğrenciler arasında çalıştı. İşçi komisyonlarının ve güçlü bir muhalefetin ortaya çıkarak totaliter yönetimi devirmesi böyle gerçekleşti. Ama, yeni aşamada partinin örgütsel etkinlikleri geniş çaplı toplumsal savaşımlardan uzaklaşarak çeşitli seçim organlarında yer almaya doğru yöneldi. Ağırlık, işyerlerindeki çalışmalar aleyhine, bölge hücrelerine kaydırıldı. Ancak, yukardan dayatılan bu görüşlere karşı çıkan ve işçi komisyonlarında etkinliklerini sürdüren yoldaşlar sayesinde, parti fabrikalardaki etkisini belli ölçülerde koruyabildi.

İspanyol komünistleri, son bir kaç yıl içinde seçimlerdeki acı kayıplarını büyük ölçüde, tabanı boşlayarak tüm işleri "yukarıdan" yönetme çabalarına bağlıyorlar. Parti, 11. Kongresinden (1983) bu yana yeniden halk içinde geniş örgütlenme çalışmalarına döndü. Bunların başında; sendikalarda işçi komisyonları aracılığıyla, semtlerde yerel dernekler aracılığıyla, tüketici toplulukları ve veli-öğretmen birliklerinde komünist aydınlar aracılığıyla, kültür alanında ve ayrıca barış, kadın, çevre, gençlik ve diğer yığın örgütlerinde sürdürülen çalışmalar geliyor.

Batı Alman komünistleri, partilerinin gelişme planlarını oluştururken, geleneksel etki alanlarının daralacağı varsayımından yola çıkıyorlar. Yeni gerçeklikler onları, parti çalışmalarında uzun erimli (beş-yıllık) planlar yapma ve bir yandan güncel değişimleri de göz önüne alarak ana görevleri belirleme konusunda harekete geçirdi. Komünistler, her yönlü savaşımı verdikleri dönemde, çoğu zaman bazı sanayiler giderek gerilerken, diğerlerinin de genişlediği gerçeğini gözden kaçırdılar ve bu konuda zamanında toparlanamadılar.

Uzun erimli planlamanın amacı, sanayi içindeki etkisini artırmada AKP'ye yardımcı olmaktır. İşyeri parti hücrelerinin oluşturulması için yerel parti komiteleriyle birlikte gerekli temelin hazırlanması konusunda, bölge örgütleri ve üniversitelerdeki parti gruplarının deneyimleri birikiyor. Komünistlerin sıfırdan başlamaları gerekiyor: Deneyim gösteriyor ki, işçileri arasında hiç komünist bulunmayan bir fabrikada, üç-dört üyeli bir hücre örgütlemek bir kaç yıl alıyor.

Semtlerdeki her temel örgütün, semtteki büyük bir sanayi tesisinde ya da bir başka ekonomik birimde çalışmayı içeren bir "süper-görevi" var. Bu görevi en iyi biçimde nasıl yerine getirebileceklerini örgütün kendisi belirliyor. Komünistler yayınlar hazırlıyor, bildiri kampanyaları düzenliyor, kalabalık sokaklarda duyuru panoları asıyor vb. İşyeri hücresiyle birlikte (eğer varsa) söz konusu işletmedeki sorunları inceliyerek bunları semtte ya da fabrika kapısında işçilerle ve aynı zamanda diğer işkollarında çalışan komşularla tartışıyorlar.

Durum Finlandiya'da da oldukça benzer. Geleneksel fabrika parti örgütleri yalnızca büyük işletmelerin bir kaçında kurulmuş bulunuyor. Ancak, komünistler işyerlerindeki etkilerini gayretli sendikal çalışmalarla ve özellikle, çevrelerinde bir ya da daha fazla işletme bulunan ve dolayısıyla işçilerle yerel nüfusun çıkarlarının iç içe geçtiği kasabalarda ya da semtlerdeki yerel parti hücrelerindeki girişimlerle bütünleştiriyorlar.

PKP sözcüsü, sendikal savaşımla, komünistlerin yerel çalışmaları arasındaki bağlantının ilginç bir örneğinden söz etti. Hükümetin demiryollarını özelleştirme amacına karşı bir kampanya başlatılmıştı. Savaşa ilk başlayanlar, demiryolu işçileri ile onların sendikaları oldu. Parti, çevrede yaşayanlar arasından yolcu komiteleri örgütleyerek onlara destek sağladı. Çıkarları tam olarak çakışmasa da, hem demiryolu işçilerinin, hem de yolcuların özelleştirme sonucunda yitirecekleri şeyler var: İşçiler işlerinden olabilirler, yolcular ise daha yüksek ücretler ödemek zorunda kalabilirler.

Parti örgütlerinin bileşimi, toplumdaki değişimlerin etkisiyle *artan ölçüde çeşitleniyor.* Örneğin, Batı Almanya'da üniversiteler dışındaki tüm parti hücreleri, çoğunlukla işçilerle büro çalışanlarını içerirdi. Ama şimdi, hem işyeri hem de yerel parti örgütlerinde, aynı zamanda mühendisler ve tasarımcılar, bilim adamları, öğretmenler, kültür adamları, uzmanlar ve hatta işadamları bile var. Bazıları iki yakalarını bir araya getirmekte zorlanırken, bazılarının düzenli gelirleri var, hatta yatırım olanakları arayanlar bile bulunuyor.

Tüm bunlar, parti yaşamını bir yandan zenginleştirirken bir yandan da daha karmaşıklaştırıyor. Komünistlerin görevi, parti grupları içinde çalışmaların düzeyini yükseltmek ve bunun tüm üyelerini kapsamasını sağlamaktır. Örneğin, araştırma laboratuvarlarında, planlama organlarında ya da atom enerjisi santrallerinde çalışan parti üyelerinin uzmanlık bilgileri ve yüksek becerilerinden nasıl daha iyi yararlanılabilir?

AKP, etkinliklerini temel örgütlerin sınırları içinde tutamayacağına inanıyor. Bölge ve semt parti komiteleri, örneğin, ülke çapında 300 bin işçinin istihdam edildiği Batı Alman savaş gereçleri sanayini sivil üretime dönüştürmek gibi stratejik programlar oluşturulmasında, örgütsel yapılara zarar vermeden, uzmanlardan yararlanıyorlar.

Av.KP, yüksek düzeyde uzmanlık bilgisine sahip komünistlerin birikiminden daha fazla yararlanabilmek ve onları parti çalışmalarına çekebilmek için, herşeye karşın, yerel parti gruplarına kayıtlarını sürdüren araştırmacılardan, mimarlardan, doktorlardan vb. oluşan özel gruplar örgütlüyor.

Yunan komünistlerine göre, doğru ve kuramsal berraklığa sahip bir partiyapılaşma politikası çizgisi, ancak uygun örgütsel çabalarla desteklendiği zaman meyvelerini verebilir. YKP'nin 12. Kongresi, bu alandaki çalışmalardaki aksaklıkları ve zayıflıkları saptadı ve şu an bunların düzeltilmesi için çalışılıyor. Parti, tabandaki komünistler arasındaki pasifliğin üstesinden gelebilmek için, en başta parti içi demokrasinin genişletilmesinin ve temel örgütlerin etkinliklerinin içeriğinin zenginleştirilmesinin gerekli olduğuna inanıyor. Parti her yerde, herkesi karar alma ve sonra da bunları uygulama konusunda heveslendirecek, çekici ve canlı parti toplantılarının örgütlenmesi gerektiğini de söylüyor.

Batı Alman komünistleri, parti çalışmalarını yeniden yapılandırma görevinin, her düzeyde genel politik kavramların belirlenmesi, temel örgütlerden il ve bölge örgütlerine kadar her örgütün ne zaman ne yapması gerektiğini bilmesi ve her komünistin kendisini partinin hedefleriyle özdeşleştirmesi olduğuna inanıyor. Bu amaçla, tabandaki insanların parti anlayışının oluşumuna ve tartışılmasına katılmalarını sağlamak zorunludur.

Sempozyuma katılan tartışmacılara göre, parti çalışmalarında bir başka önemli görev de, parti hücrelerinin önüne, *sınırlı olsa da kesin ve gerçekçi hedefler koymak ve çabaları bunlar üzerine yoğunlaştırmalarını özendirmektir.* Parti gruplarının ruhunu, insanların harcadıkları zaman ve çabaların boşa gitmediğini duymalarını sağlayacak elle tutulur küçük zaferler kadar hiç birşey yükseltemez. Bu düşünceyle AKP, Ruhr bölgesindeki bir çok kasaba ve semtte belediye konseylerine köklerini saldı.

Partinin yapılaşma çalışmalarındaki ilerlemeler çok önemli olmasına karşın, hâlâ kardeş partiler için merkezi önemdeki sorun, *yığınlar içinde yeni dostlar kazanma çalışmalarıdır.* Eğer bu çabalar başarılı olursa, Lenin'in -bir komünist partinin üye "sayısının on katı, yüz katı, hatta daha da fazla" (2) güce sahip olabileceğine ilişkin- sözleri gerçekleşmiş olur. Herşey söylendiğinde ve yapıldığında, parti çalışmaları ister işyerlerinde, ister semtlerde, ister sendikalarda olsun, ancak, görece dar sempatizan çerçevesini aşarak, fabrika ve büro işçileri, aydınlar ve toplumun diğer emekçi katmanları içinde gerçek eylemlere dönüştüğü zaman verimli olabilir.

Kardeş partilerin, kitle çalışmalarına ve bağlaşıklık politikalarına ilişkin sempozyuma sunulan deneyimleri o kadar çok ve çeşitli ki, burada ancak, tek tek örneklerdeki bazı unsurları özetleyebileceğiz. Katılan on ülkenin her birinden özetler sunuyoruz:

Avusturya: Komünistler, güçlü barış hareketinin en istikrarlı bileşenini oluşturuyorlar. Çevrecilerle, kamu sektörünün taraftarlarıyla, işsizliğe karşı ve eğitimde demokratik bir değişim için kampanya sürdüren insanlarla etkili işbirlikleri yapıyorlar. Avusturya komünistleri, yerel politikalarda çevreci gruplarla işbirliği yapıyorlar ve sosyal güvenlik sisteminin çökertilmesine karşı oluşturulan komitelerde işçilerin, öğretmenlerin, emeklilerin, ev kadınlarının, öğrencilerin ve işsizlerin yanında yer alıyorlar.

Belçika: Fransa kökenli TNC Michelin, Belçika'daki yan kuruluşunu kapattı ve 1000 işçi açıkta kaldı. BKP hemen yerel gruplarını ve belediye konseylerindeki komünistleri "Michelin Lastikleri Satın Almayın!" kampanyası başlatmaları için harekete çağırdı. Posterler ve bildiriler dağıtıldı, dilekçeler ve protesto mektupları yazılarak gönderildi, militanlar araba tamirhanelerine ve galerilerine giderek sahipleriyle görüştüler. Bir ay içinde Belçika'da Michelin lastiklerinin satışı yüzde 40 düştü. Bu uluslarötesi tekel, Belçika şubesini yeniden açmayı reddetti ama dayanışma işe yaradı: Michelin, saygınlığını düzeltebilmek için işten çıkardığı işçilere, başka işler bulamadıkları sürece, emekliliklerine kadar ücretlerinin yüzde 80'ini ödemeye söz verdi. Belçika komünistleri, eğer savaşım işletmenin kapatılmasından

önce başlatılmış olsaydı, kapatılmanın da önlenmiş olabileceğine inanıyorlar. Ancak bunun için, şirketin niyetinin önceden bilinmesi gerekiyordu. Bu nedenle, aynı uluslarötesi kuruluşa bağlı olan ülkelerdeki parti örgütleri arasında bilgi alışverişini olanaklı kılacak bir sistemin varlığı son derece önemlidir.

Kıbrıs: AKEL, 1941'de legale çıkmasından kısa bir süre sonra, hemen her kırsal yerleşim bölgesinde yaşayan insanlar arasında, politik ve kültürel çalışmalar sürdürebilmek için parti hücreleri ve klüpler kurdu. Klüpler parti, kadın grupları, gençlik ve spor örgütleri, sendikalar için merkezler ve solun tüm sempatizanları için toplanma yerleri durumuna geldi.

AKEL tarafından düzenlenen ve tanınmış bir kadın sanatçının ya da bir doktorun 20-30 komşusunu davet ettiği çay partilerine çok sayıda kadın ilgi gösteriyor. Bu toplantılarda yalnızca yeni modayı değil, aynı zamanda kadınların gerçek kurtuluşu ile ilgili hâlâ ön sıralarda yer alan sorunları da tartışıyorlar.

Kıbrıs'ın büyük kenti Larnaka'nın komünist belediye başkanının kapısında, isteyen herkesi sorunlarını tartışmak için bürosuna davet eden bir levha bulunuyor. Gündoğumunda kentin pazar yerine gidip mallara ve fiyatlara bakarak, insanların yaşamlarıyla ilgili konuşmalarını dinliyor. Bu tür çabalar sayesinde AKEL, toplum içinde güçlü konumlar kazandı: 1985 yılında partinin adayları ülkedeki 18 kentin 9'unda belediye başkanı seçildiler.

FAC: Komünistler, Rheinhausen çelik tesislerinin planlı kapatılışını önlemek için sürdürülen kampanyada önemli bir güç duruma geldiler. Bu tesisin kapatılması 20 bin kişilik bir kasabada hemen herkesin yaşamının yıkıma uğraması anlamına geliyordu. Demokratik partiler ve örgütlerle, sendikalar, güçlerini bu tehlike karşısında birleştirdiler. Yerel zanaatkarlar ve tüccarlar, belediye görevlileri ve hatta polis, metal işçilerinin savaşımına katıldı. Kullanılan hem eski hem de yeni protesto biçimleri arasında grevler, yürüyüşler, gösteriler, toplantılar ve sokakların tutulması da vardı.

Yerel parti gruplarının bir çoğu din adamları, yeşiller ve sendikalarla birlikte barış hareketi içinde aktif yer alıyorlar. AKP, bu çabaların işyerleri düzeyinde yeterince yoğun ve tutarlı olmadığını düşünüyor. Aynı zamanda parti insanların çoğu zaman geçici olarak ve belirli bir amaç için biraraya geldikleri girişimlere büyük önem veriyor.

Finlandiya: Temel örgütler, halkı ilgilendiren sorunların çözümü için çaba gösterdikleri, belediye konseylerindeki diğer güçler tarafından yapılan önerileri değerlendirdikleri, atacakları adımlar üzerinde kapsamlı biçimde düşünüp öneriler sundukları ve bunların yaşama geçirilmesi için dayattıkları zaman başarılı oluyorlar. Finli sosyal demokratlar kendi kongrelerinde, diğer partilerle anlaşmalar yapmaya karşı çıkan birkaç karar almış olmalarına karşın, eyaletlerde, özellikle sendikalarda, belediye konsey ve komisyonlarında ve kooperatif hareket içinde komünistlerle aralarındaki işbirliği gelişiyor. Komünistler ayrıca tek tek bazı konulara ilişkin

olarak güçlerini yeşillerle ya da Merkez Parti'yle birleştiriyor. Ancak, bu işbirlikleri seçim kampanyaları sırasında aksıyor ve her parti kendi adayını göstererek oy avına çıkıyor.

Yunanistan: Ülkenin en büyük ikinci kenti olan Thessaloniki'de YKP lokallerinin üçte ikisi yerel örgütler. Parti yapıları yeniden örgütlendiği zaman, bu hücreler işçilerle, aydınlarla ve zanaatçılarla dolmuştu. Parti grupları belediye makamlarının bağımsız olduğunu düşünüyorlar ve halkı ilgilendiren tüm konularda insiyatifi ellerinde tutuyorlar. Çevreyi, sağlığı, sporu, eğlenceyi ve kültürü ilgilendiren sorunları ele alıyorlar. Barış, demokrasi ve daha güçlü bir ulusal bağımsızlık için kampanyalar başlatıyorlar ve çeşitli yığın örgütlerinin etkinliklerine aktif katılıyorlar. Sonuçta, bu sorunlarla ilgilenen geniş, özerk küçük-burjuva bir örgüt ya da hareket oluşmuyor.

Portekiz: PKP, ülkenin yüzde 30'unda yerel yönetimlerde başı çeken güç konumunda. Parti, çalışmalarının büyük bir bölümünü semtlerde sürdürüyor. Bu çalışmalar ulusal çapta özel bir MK komisyonu tarafından eşgüdülüyor. Parti lokallerine bildiri ve broşürlerden video kasetlerine kadar çok çeşitli malzeme sağlanıyor. Cuma günleri fabrikalarda, toplu ulaşım araçlarında ve bürolarda kitlesel politik kampanyalar düzenleniyor. Cumartesi günleri komünistler kapı kapı dolaşarak insanların görüşlerini alıyorlar ve öğleden sonraları genellikle parti liderlerinin de katıldığı toplantılar düzenleniyor. Komünist milletvekilleri yerleşim yerlerini düzenli olarak ziyaret ediyorlar. İnsanların gereksinimlerini, istemlerini öğreniyorlar ve gerekli girişimleri belirliyorlar; bunlar da yerel parti hücrelerinin önderliğinde örgütlü çalışmalarla yaşama geçiriliyor.

Yerleşim yerlerindeki ve semtlerdeki her zaman herkese açık bulunan yüzlerce parti merkezi, parti, milletvekilleri ve halk arasında bir bağlantı noktası oluyor. Buralarda gündüzleri emeklilerle ev kadınları görev yaparken, akşamları da çevredeki fabrikalardan işçiler geliyorlar. Bu merkezlerde, gençlik ve kadın işleri, propaganda, vb. konularda çeşitli komisyonlar bulunuyor. PKP politik alanda yeşillerle ve Demokratik Eylem Örgütü ile işbirliği yapıyor.

İspanya: İKP, ülkede, binalarını ve yerlerini, barışçıların ya da diğer demokratik ve sol hareketlerin toplantıları için kullanıma açan tek partidir. Yalnızca yerel sorunlar çevresinde değil, aynı zamanda daha yüksek, politik düzeyde de eylem birliğini geliştiren ortak kampanyalar sürdürülüyor. İspanyol komünistlerinin yüzde 80 kadarı semtlerde çalışıyor. Parti kararlarının halka duyurulması ve çeşitli konuların birlikte tartışılması için davet edilmeleri amacıyla basından, belediye radyosundan televizyondan ve kişisel ilişkilerden yararlanıyorlar. Yerel hücreler, İspanya'nın NATO üyeliği ile ilgili olan benzer referandumlarda ve seçim kampanyalarında paha biçilmez çalışmalar sürdürüyorlar.

İsviçre: Sendikalarda ve yerel düzeyde çalışmalarını sürdüren komünistler, konut koşullarının düzeltilmesi, kent planlaması, çevre ve okul eğitiminin demokratikleştirilmesi, halkın yönetim ve yürütme işlerine daha geniş katılımı ve daha bir çok sorunla ilgileniyorlar. Bu çalışmalar, kamuoyu karşısında tam bir açıklıkla

yapıldıklarında ve başta genç erkekler ve kadınlar olmak üzere halkla sürekli bir diyalog içinde olduklarında ürünlerini veriyor. Sempozyumda İİP'yi temsil eden belediye konsey üyesinin kasabası La Chaux de Fonds'da parti grubu sık sık toplantılarını herkese açıyor ve kürsüyü onlara veriyor.

Türkiye: İşçiler ve benzer toplumsal katmanlar, daha gelişmiş ülkelerden farklı olarak, toplumsal açıdan homojen nüfus merkezlerinde ve semtlerde yoğunlaşmış durumda; bu ise yasaklı bulunan partinin onlarla ilişki içinde olmasını kolaylaştırıyor. Geçtiğimiz bir kaç yıl içinde çevre, altyapı, vb. sorunlarla ilgilenen yerel eylem grupları kentlerde ortaya çıkmaya başladı.

Semtlerde hedefe yönelik çalışmalar, belirli istemler çevresinde savaşıma başlayabilmek için geniş demokratik bağlaşıklıkların gelişmesini olanaklı kılıyor. Örneğin, Orta Anadolu'nun büyük kentlerinden birinde bir NATO hava üssünün yapılmasına karşı kitlesel bir protesto kampanyası düzenlendi. Demokratik güçlerin, insan haklarını savunulması ve komünist liderler Nihat Sargın ve Haydar Kutlu'nun yargılanmasına karşı sürdürdükleri imza kampanyasının da güçlü yankıları oldu.

Tüm partilerin gereksinim duydukları ve çoğunun daha şimdiden deneyim birikimi sağladıkları bağlaşıklıklar ve açık diyalog politikası, *parti yapısı* üzerinde büyük bir etki yaratıyor, yeni ve zor sorunların doğmasına yol açıyor.

Kitle örgütleri ve toplumsal hareketler aracılığıyla binlerce yeni üye AKP'ye katıldı. Bazı parti grupları hızla 3-4 üyeden 20-25 üyeye yükseldiler. Ancak, yeni gelenlerin üçte-bir kadarı daha şimdiden geri çekildiler; bunların çoğunun bir Batı Alman komünistinin yaşamındaki zorluklara göğüs germeleri için gerekli ideolojik olgunluğa sahip olmadıkları ve inançlarının çok zayıf olduğu ortaya çıktı. Diğerleri ise parti yaşamının disiplin ve demokratik merkeziyetçilik gerektiren örgütsel normlarını kabul edemediler. Bir başka grup da tümüyle barışçıl görüşlerini aşamadı ve sosyalist ülkelerin ya da sınıf savaşımının gerçekliklerine doğru bir perspektifle bakamadılar.

Çeşitli nedenlerle AKP'den ayrılmış bazı insanlar, barış hareketinin çeşitli eylemlerinde komünistlerle işbirliği yapıyorlar. Bu kişilerin partiye üyelikleri ne kadar kısa olursa olsun, hem onları hem de partiyi yeni deneyimler ve taze düşüncelerle zenginleştirdi.

İspanyol komünistleri ister sendikalar olsun, ister yığın hareketleri olsun, bağlaşıklarına faydacı bir yaklaşımı reddediyorlar. Ortaklarının özerkliklerine saygı gösteriyorlar ve çıkabilecek uyuşmazlıkları sabırla gidermeye çalışıyorlar. Halk üzerinde önemli bir etki gücüne sahip olan yaratıcı aydınlarla, akademisyenlerle, gazetecilerle ve diğer toplumsal gruplarla olan çalışmalarında özel bir esneklik gösteriyorlar. Amaç, kültürel kazanımları, çeşitli görüş açılarına gerekli saygıyı göstererek ilerici politikaların hizmetine sunmaktır. Açıklık politikası taze güçleri partiye çekiyor. Ancak, eski kuşaktan bazı komünistler bu süreç karşısında ihtiyatlı davranıyorlar. Onların görüşüne göre bu süreç, dikkatleri sınıf savaşımının ana

konularından uzaklaştırıyor ve bu süreç içinde dışardan gelen düşünceler partinin kimliğini yitirmesine neden olabilir.

Sendikalarda ve toplumsal hareketlerdeki çalışmaların, parti etkinliklerinin ana yönünden sapılmasına neden olduğu doğrultusunda kimi şüpheler Av.KP içinde de var. Bazı yoldaşlarda, bağlaşıklık politikasının başarısı ve bunun sonucunda oluşan seçim başarılarının yanı sıra, parti gruplarının politik çalışmalarının gevşediği ve politika ile politikayı yaşama geçirecek olan örgütsel yapı arasında bir uçurumun oluştuğu gibi endişeleri var.

Av.KP sözcüsü, partisinin bağlaşıklık politikasının, ancak, parti kendisini bağımsız bir güç olarak ortaya koyabildiği sürece başarılı olabileceğini vurguladı. Komünistler çoğu zaman bağlaşıklarına kendi deneyimlerini, bilgilerini, örgütlerini ve tutarlılıklarını sunuyorlar ve haklı olarak sağlam ortaklar görülüyorlar. Ama asıl önemli olan, bir bağlaşıklık içinde eriyip gitmemektir. Bunu engellemek için, parti hücrelerinin kendilerine ilişkin yoğun bir yaşamları olmalı ve bazı sekter tutumlarla insanları uzaklaştırmak yerine onları çekmelidirler.

İsviçreli sözcü tarafından anlatılan açıklık ve diyalog politikası, partilerinin La Chaux-de Fonds'daki gruplarının, çoğunluğu gençlerden oluşan düzinelerle hızla yeni üye kazanmasını ve böylece çok sayıda Batı Avrupa komünist partisini zor durumda bırakan "yaşlanma" sorunun üstesinden gelinmesini sağladı. İsviçreli komünistlerin temsilcisi dışardan gelen görüşlerin komünistlere zarar vereceği endişelerini reddetti. Kişinin kendi görüşlerinden daha inandırıcı düşüncelere neden kulak verilmesin ki? Kişi geçici bağlaşıklıklar kazanmak, ya da en azından yitirmemek için onların görüşlerini daha baştan kabul ettiği zaman kendisini başkalarının izinden gidiyor bulabilir. Ama komünistler, dürüst ve önyargısız tartışmalara eşit konumlarda katıldıkları ve sonuçlar çıkardıkları zaman, bu onların şu şüphe götürmez gerçeği kabul ettiklerini gösterir: *Bugün bizlerde içinde hiç kimse doğrunun tekeline sahip değildir.*

Sempozyuma katılanlar, parti çalışmalarının yeni alanlarına ilişkin önemli ölçüde bilgi alışverişinden duydukları hoşnutluğu dile getirdiler. Ancak, toplantı Avrupa'dan on partinin temsilcileriyle sınırlandırılmıştı ve ilgili sorunların tümü ele alınamadı. Katılanlar ayrıca, **WMR**'de kardeş partilerin temel örgütlerinin deneyimlerine geniş ve daha düzenli yer verilmesinin gereklililğinden de söz ettiler.

---

(1) Karl Marks, Friedrich Engels, **Toplu Yapıtlar.** C, 29, s. 91

(2) V.I. Lenin, **Toplu Yapıtlar**. C, 19, s. 406

NÜKLEER ÇAĞDA BARIŞ VE DEVRİM

Prag'da Yapılan Uluslararası Bir Sempozyumun Değerlendirilmesi

WMR'*nin Genel Kuramsal ve Global Sorunlar Komisyonu tarafından Prag'da düzenlenen uluslararası sempozyuma katılanlar, 20. yüzyılın sonlarına doğru barış ve toplumsal ilerleme savaşımının diyalektiğini tartıştılar. Irak Komünist Partisi MK Politikbüro üyesi* **Abdül Rezzak El Safi**; *İrlanda Komünist Partisi Ulusal Başkan vekili* **Mairtin O'Murchu**; *Nikaragua Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi politik eğitim daire başkanı* **Mauricio Zuniga**; *Felsefe Doktoru (SSCB)* **Prof. Grigory Vodolazov**; *ve Vietnam Komünist Partisi MK üyesi, Ho Şi Minh Enstitüsü bölüm başkanı* **Tran Thanh** *sempozyuma bildiriler sundular. Tartışmaya katkıda bulunanlar arasında,* **Ali Malki** *(Cezayir Sosyalist Öncü Partisi),* **Jorge Bergstein** *(Arjantin Komünist Partisi),* **Antonio Ribeiru Granja** *(Brezilya Komünist Partisi),* **Ganço Ganev** *(Bulgaristan Komünist Partisi),* **Gerry van Houten** *(Kanada Komünist Partisi),* **Orel Viciani** *(Şili Komünist Partisi),* **Jose Arizala** *(Kolombiya Komünist Partisi),* **Antonio Diaz Ruiz** *(Küba Komünist Partisi),* **Christoforos İoannides** *(AKEL-Kıbrıs Emekçi Halkının İlerici Partisi),* **Frantisek Havlicek** *(Çekoslovakya Komünist Partisi),* **Sully Saneaux** *(Dominik Komünist Partisi),* **Muhammed Magdi Cemal** *(Mısır Komünist Partisi),* **Georg Kwiatowski** *(Almanya Komünist Partisi),* **Zenon Zorzovilis** *(Yunanistan Komünist Partisi),* **Randolfo Banegas** *(Honduras Komünist Partisi),* **Unni Krishnan** *(Hindistan Komünist Partisi),* **Satiajaya Sudiman** *(Endonezya Komünist Partisi),* **Ali Ashur** *(İsrail Komünist Partisi),* **Refik Samhun** *(Lübnan Komünist Partisi),* **Sam Moeti** *(Lesoto Komünist Partisi),* **Mustafa Azzaoui** *(Fas İlerleme ve Sosyalizm Partisi),* **Jose Lava** *(Filipin Komünist Partisi),* **Jaime Barrios** *(El Salvador Komünist Partisi),* **Nksumalo Mzala** *(Güney Afrika Komünist Partisi),* **Ali Ahmet El Tayeb** *(Sudan Komünist Partisi),* **Ali İleri** *(Türkiye Komünistleri temsilcisi) ve* **Duong Ngoc Ky** *(Vietnam Komünist Partisi) yer alıyordu.*

Aşağıda sempozyum raporları ve notlarının bir özetini sunuyoruz.

birşey olmadığı anlaşılıyor. Fakat art arda yapılan ve bir sonuca bağlanamayan yuvarlak masa toplantıları ve sempozyumlar, soruna kuramsal çözümleme üstüne çözümleme getiriyor. Tartışmalar, eski stratejik konseptlerin hangi öğelerinin eskimiş olduğu ve evrensel insani değerler ile sınıf çıkarları için savaşımın birleşmesindeki önceliklerin, hâlâ belirgin olmamasından doğan boşluk duygusu insanı bir parça hoşnutsuz bırakıyor. Burada bir gariplik, bir "gizem" vardır. Belki de söz konusu sorun, kuramsal bir buzdağının yalnızca bir tepesi, geçmiş birkaç onyılda dünyadaki olağanüstü değişikliklerle ilgili, koskoca bir yeni sorunlar sisteminin yoğunlaşmış bir yansımasıdır.

Herhalde tartışmamızın amacı, salt gündemimizde formüle edilen sorunun çözüm yollarını ortaya koymak değil, aynı zamanda, tartışılması marksistleri yeni toplumsal gerçekliklere kapsamlı bir yanıt, "yeni politik düşünce" konseptine daha derin bir anlayış gücü kazandıracak bir yanıtla donatacak bir dizi sorunu belirlemektir.

Eski Formüller ve Bugünün Gerçeklikleri

Bugün barış için savaşım ile sınıf savaşımının karşılıklı bağımlılığı sorununu çözmek neden zordur?

Georg Kwiatowski konuşmasında bunun nedenlerini açıklamaya çalıştı.

Dünyada, geçen birkaç onyıl boyunca eski kuramsal formüllerde değişikliği zorunlu kılan temelden yeni bir toplumsal durum ortaya çıktı. Bu eski formüller nelerdi? Marks ve Engels, Komünistler Birliği ve Birinci Enternasyonal belgelerinde, savaşın nedenlerinin kapitalist sistemin temellerine, sınıfsal ezgi ve sömürü koşullarına bağlı olduğunu belirtmişlerdi. Buradan savaş tehlikesi ve olasılığının ancak onları doğurup besleyen kapitalist ilişkiler ortadan kaldırılarak önlenebileceği sonucuna varılıyordu. Bu ise, barışa giden yolun devrimci savaşımdan, sınıf savaşımından geçtiği anlamına geliyordu. 20. yüzyılın başlarında Lenin önderliğinde işçi sınıfı hareketi, stratejisini bu gelenek ruhunda formüle etti. İnsanlığı savaş ateşinden korumanın asıl aracının emperyalist savaşı bir iç savaşa dönüştürmekten geçtiği gözüküyordu. Böylece barışa giden yolun devrimde yattığı düşüncesi geçerli kaldı. Sonraki onyıllarda komünistlerin konumu asıl olarak değişmedi. Fakat, global bir silahlı çatışmada uygarlığımızın yıkımına son verecek güçte silahların var olduğu günümüzde, artık daha fazla eski çizgilerde hareket edemeyiz. Eğer bir dünya savaşı patlak verirse, onu devrimci bir iç savaşa dönüştürecek hiç kimse olmayacaktır. Bundan dolayı, herhangi bir global çatışma olanağını etkili biçimde ortadan kaldıracak devrimci bir savaşım stratejisine gereksinim duyuyoruz.

İşte polemikler de bu noktada patladı ve yeni, beklenmeyen sorunlar ortaya çıktı. Bu görev genel hatlarıyla nasıl formüle edilebilir, nasıl başarılabilir ve ne gibi formüllere gerek var? Belki de eski "devrim yoluyla barış" belgisi, doğrudan karşıtı olan "barış yoluyla devrim" belgisine yerini bırakmalıdır. Kimi günümüz marksist yazarları, "ilk planda" dünyadaki bütün ilerici güçlerin insanlığın yaşamını sürdürmesini sağlama ve kalıcı bir barış için (çünkü "barış olmadan hiçbir şey ol-

İşte polemikler de bu noktada patladı ve yeni, beklenmeyen sorunlar ortaya çıktı. Bu görev genel hatlarıyla nasıl formüle edilebilir, nasıl başarılabilir ve ne gibi formüllere gerek var? Belki de eski "devrim yoluyla barış" belgisi, doğrudan karşıtı olan "barış yoluyla devrim" belgisine yerini bırakmalıdır. Kimi günümüz marksist yazarları, "ilk planda" dünyadaki bütün ilerici güçlerin insanlığın yaşamını sürdürmesini sağlama ve kalıcı bir barış için (çünkü "barış olmadan hiçbir şey olmayacaktır") harekete geçirilmesi ve ancak "daha sonra", sömürü ve baskıya karşı sınıf savaşımının vurgulanması gereğini tartışıyorlar.

Veya, belki de doğru taktik her iki doğrultuda, barış için ve toplumsal kurtuluş için *birlikte* savaşımdır. Bu düşünce, marksistler arasındaki tartışmalarda genellikle varyantlarıyla birlikte çok sık beliriyor: Kimileri ("barış önceliklidir" diyerek) birinci göreve güç verilmesini önerirken; başkaları ikincisine (çünkü "açlık, yoksulluk, gericilik ve sömürü karşısında barışa nasıl öncelik verilebilir?") güç verilmesini öneriyor, daha başkaları ikisinin ("her ikisi de eşit derecede önemlidir") dengelenmesinden yana tavır alıyor.

Bu kuramsal sorunlar ve olası çözümleri sempozyumdaki tartışmanın temelini oluşturdu.

Sempozyumda hiç kimse, başka benzer tartışmalardaki konuşmacılardan farklı olarak, barış ve insanlığın yaşamını sürdürmesinin, zorunlu bir "önkoşul" olarak sınıf savaşımından önce gelmesi gerektiğini tartışmadı. **Tran Thanh**, devrimci güçlerin kendilerini barış çabasıyla sınırlayamayacaklarını ve o uğurda "kendilerini ve sınıfsal amaçlarını feda etmemeleri gerektiğini" belirtti. **Eoin O'Murchu**, "barış lehine ileri devrimci müfrezelerin etkinliklerinin durdurulmasına" şiddetle karşı çıktı. **Unni Krishnan**, sınıf ve ulusal kurtuluş savaşımlarının "dondurulmaması" gerektiğini açıkladı. **Jorge Bergstein** ve **Jaime Barrios**'un notlarında belirttikleri gibi, sınıf savaşımı gerçek toplumsal çelişkilerin nesnel bir sonucudur; devrimci bir durum politik partilerin ve örgütlerin iradelerine bağlı olmaksızın gelişir ve sınıfların savaşımını durdurmaya çalışmak saflık olur. Başka deyişle, sınıf savaşımı "donmaya itilmemeli"dir.

Bütün katılanlar bu noktalarda anlaşıyordu. Yaklaşım farklılıkları ve görüş ayrımları daha sonra, çözümlemelerinin sonraki aşamasına geçtiklerinde ortaya çıktı.

Sınıf Savaşımı Donmaya İtilmemelidir, Ancak...

Kuşkusuz sınıf savaşımı nesnel bir olgudur ve iradeyle "dondurulamaz". Ancak insanlığın yaşamını sürdürme savaşımı da bugünkü dünya durumunun nesnel bir sonucudur ve durdurulamaz. Bu değerlendirmeler daha karmaşık başka bir soruya yol açtı: Hiçbirisi "dondurulamayacak" olan bu eşit derecede nesnel iki süreç arasındaki ilişki nedir ve komünistler ile bağlaşıkları, onlara ilişkin nasıl bir strateji izlemelidirler? Yanıtlar değişiyordu.

Cemal Magdi, görüş birliği olmayışına dikkat çekti. Rezervasyonlarına karşın kimi konuşmacıların uluslararası ve evrensel insani çıkarların bağımsız karakterini vurgularken, ötekilerin sınıfsal ve ulusal savaşımları vurguladığı gözleminde bulundu. Tümüyle haklıydı.

"Barış" ile "devrim" ilişkisi üstüne kimi bildirileri değerlendiren **Satiajaya Sudiman**, *sınıf savaşımının önceliğinin vurgulanmadığı* gerçeğinden hareketle, yeni düşüncenin pratikte uygulanmasının devrimci eylemin kısılması anlamına gelebileceğini söyledi. Öteki konuşmacılar da bunu kabul ettiler.

Jorge Bergstein, tartışmada ortaya çıkan; "devrimci güçlerin ülkelerindeki savaşımı bir dünya nükleer çatışması çıkmasını önleyecek biçimde yürütmeleri gerektiği" yolundaki görüşü eleştirdi. Görüşüne göre, böylesi bir yaklaşım, devrimcilerin emperyalizmin nükleer şantajına teslim olmaları ve etkinliklerini sınırlandırmalarıyla, sınıf savaşımının haklı gösterilemez bir daraltılmasıyla sonuçlanabilirdi.

Tran Thanh tikel ülkelerde toplumsal çatışmaların, uluslararası ilişkilerde gerginliğe ve hatta nükleer çağda global felakete yol açabileceğini söyleyen kimi çağdaş politik yazarları eleştirdi. Kısaca, son zamanlardaki tarihsel deneyimin bu görüşün yanlışlığını kanıtladığını savundu. ABD'nin Hiroşima'ya atom bombası atmasının üstünde 40 yıldan fazla bir zaman geçti ve nükleer kabus insan bilinci ve aklını gittikçe daha fazla çöküyor. Fakat, dünyanın politik haritası yine de değişiyor: Önceleri tek bir ülkede var olan sosyalizm bir dünya sistemi olmuştur; Asya, Afrika ve Latin Amerika'da 100'den fazla sömürge bağımsızlığını kazanmıştır; barış hareketi daha da güçleniyor. Gericilik ve emperyalizmin güçlerini gerilemeye zorlayan, devrimci kurtuluş savaşımıdır. Ancak kimi yazarlar bunu uluslararası gerginliği tırmandıran ve dünya politik durumuna ters bir etkide bulunan, rahatsız edici bir süreç olarak değerlendirmeye çalışıyor.

Tran Thanh, genel olarak konuşulursa, çağımızın –savaş ile barış arasındaki– temel çelişkisinin ve her ülkede önde gelen sınıfsal uzlaşmazlıkların, birbirlerine bağlı olsalar da, *ayrı alanlara ait* olduklarını ve farklı biçimlerde çözülmeleri gerektiğini sözlerine ekledi. Tekil ülkelerdeki sınıf çelişkilerini çözme yöntemlerini uluslararası ilişkilere uygulamak tehlikelidir; benzer biçimde uluslararası ilişkilerde çelişkileri barışçıl çözme araçlarını iç politikada uygulanabilir biricik yöntemler olarak değerlendirmek de yanlıştır.

Antonio Diaz Ruiz, Küba ve Nikaragua'daki devrimlerin ve emperyalist saldırıya karşı onların güçlü savunmalarının esnek uluslararası politikalarla birleştiğinde, dünya barışına hiçbir tehlike getirmediğini söyledi. Tersine bu devrimler, ABD'nin doğrudan askersel bir müdahalesini önlediler ve bölgede sonuçları öngörülemeyecek bir çatışmanın önüne geçtiler. Angola ve Küba'nın Güney Afrika ile cepheleşmesindeki kararlı tavırları ve Pretoria ırkçılarının askerlerinin aldığı yenilgiler, onları görüşme masasına oturmak zorunda bıraktı.

Aynı zamanda devrimci güçlerin bazı durumlarda, gerçek bir nükleer çatışma tehlikesi karşısında savaşım yöntemlerini değiştirmek zorunluluğu da öne sürüldü.

Fakat söz konusu olan, bazı özel durumların yorumlanması değildir. **Grigory Vodolazov** genel olarak, bugün "dışsal" (evrensel) ile "içsel" (ulusal) olanı bağımsız alanlar içinde yalıtlamanın pek haklı gösterilemeyeceğini söyledi. "Evrensel" olan, "yerel" sorunları önemsiz ölçüde değiştiren yalnızca uzak bir etken, ne de "dışsal zemindir"; içsel ve gerçekliğin bütününe işleyen bir etkendir. Tekil devletler ve bölgeler, karşılıklı bağımlı bir dünyada ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlanıyorlar ve bunlar ancak, yalnızca yeni doğmakta olan global bir bütünlüğün unsurları olarak anlaşılabilirler. Özel ve bağımsız bir alan olagelen evrensel, şimdi ulusal çatışmaların ve çelişkilerin kökeninde yer alıyor ve onlarla birlikte hareket ediyor ve gelişiyor. Nükleer yok olma tehlikesi veya çevresel bir felaket gibi evrensel karşılıklı bağımlılığın önemli yeni öğelerinin, her ülkede toplumsal savaşım stratejilerini artan biçimde etkilemesinin nedeni budur.

Bütün bunlar, evrensel insani değerlerin önceliği konseptinin aydınlık kazanmasına yardım ediyor. Halbuki geçmişte iç dönüşümler ana hedefti; uluslararası politika değişik bir tarzda da olsa, onların basit mantıksal bir sonucu olarak görülüyordu. Bugün diyalektik birliğin bu iki yanı yer değiştirmiştir. İlerici güçler kendi ülkelerinde sürdürdükleri sınıf savaşımını sürekli bir biçimde dünya politik durumuna bağlamalıdırlar. Sorun savaşıma bir "engel" çıkarmak değil, ona yeni ulusal ve dünya gerçekliklerine karşılık verecek biçimler kazandırmaktır.

Devrimci eylemler yeni yöntemlerle, yeni bir hareket tarzıyla, yakın ve orta yeni amaçlar için yürütülmelidir ve devrimci güçler dünyayı nükleer bir uçurumun kıyısına itme tehlikesine yol açmaksızın, uluslararası alanda her halkın toplumsal yenilenmesini ilerletecek yeni karşılıklı yardımlaşma araçları geliştirmelidirler.

Georg Kwiatowski, devrimcilerin kendi ülkelerinde silahlı savaşımın biçimleri üstüne veya öteki devletlerde köklü değişiklikler için silah desteğine karar verirlerken, sorumluluklarını gerçekleştirmede çok dikkatli olmaları gerektiğine işaret etti. Nükleer çağda sınıf savaşımı devletler arasında, özellikle farklı sistemlere sahip olanlar arasında silahlı bir çatışmayı kızıştırmayacak bir tarzda olmalıdır. Yerel bir çatışma çok kolay bir biçimde bölgesel ve hatta global bir çatışmaya tırmanabilir.

Cemal Magdi, sınıfsal ve ulusal kurtuluş savaşımlarının eski stratejilerinin, yalnızca nükleer bir çatışma tehlikesinden kaçınmak için değil, fakat asıl olarak, uluslararası barış her halkın toplumsal yenilenmesini teşvik ettiği için düzeltilmesini gerektirdiğini belirtti. Toplumsal ilerlemeyi barışı güçlendirecek biçimlerde sağlamak bu nedenle önemlidir. Politikamızdaki bu yeni öğe günümüzdeki gelişmelerce zorunlu kılınmıştır. Ne yazık ki, bütün özgürlük savaşçıları bu görüşte değildir. Örneğin Nasırcılar bugün Mısır'da, İsrail işgali altındaki toprakları kurtarmanın tek yolu olarak savaşı görüyorlar. Orta Doğu üstüne uluslararası bir konferans gibi, barışçıl araçları reddediyorlar. Stratejileri devrimci gözüküyor, fakat gerçekte kör ve eski politik düşünceye bağlıdır.

Ali İleri de, evrensel insani görevlerin ulusal savaşımların çerçevesi içinde özümsenmesi sorununu tartıştı. İnsanlığın yaşamını sürdürmesi global sorunu, basit bir biçimde dünya barış hareketi içinde karar verilecek özel bir uluslararası sorun değildir. Her ülkedeki her devrimci müfreze, onu, sınıf savaşımı stratejisinin köşetaşı yapmalıdır. İlerleme güçleri, dünyayı termonükleer bir cephaneliğe dönüştüren etkenlerin belirleyici önemini ihmal ederlerse devrime ulaşamayacaklardır. Gerçekte global sorunlar, özellikle dünya savaşı tehlikesi, belirli ülkelerde ve bölgelerde devrimci sürecin içinde geliştiği koşulları belirlemiyor mu? Ulusal görevler uluslararası görevlere bağlı olduğu gibi, bugünün sınıf savaşımları da global insani çıkarlarla (ki bunlar sınıflar arasındaki sınırları aşıyor) ayrılmaz biçimde bağlıdırlar.

Tartışmanın mantığı, tartışmaya katılanları çözümlemelerinin sonraki aşamasına götürdü. Evrensel ile ulusal olan arasındaki, "dışsal" ile "içsel" arasındaki karşılıklı bağımlılığın yöntembilimsel konseptinden sonra, katılanlar yeni gerçekliklerin devrimci stratejide ne gibi *somut* değişiklikleri zorunlu kıldığını belirlemeye çalıştılar.

Strateji Gözden Geçirilmelidir.

Güncel devrimci görevleri ve onları başarma yollarını çözümlerken, "iki ayrı alan" konseptinin savunucuları, sınıfsal cepheleşmedeki değişikliklere ağırlık verdiler. **Antonio Ribeiru Granja** insanlığın yaşamını sürdürmesine duyulan kaygının, hiçbir biçimde kapitalizm ile sosyalizm arasındaki savaşıma kuşku düşürmemesi gerektiğini savundu. Onun görüşünü **Mustafa Azzaoui, Satiajaya Sudiman ve Eoin O' Murchu** da desteklediler. Onlar özellikle, *adil bir düzen sağlanmasının, emperyalist sömürünün ortadan kaldırılmasını ve emperyalizmin sonul yok oluşunu gerektirdiğini ve işçi sınıfının bu amaca ulaşmada anahtar konumunda kaldığını vurguladılar.*

Bugünkü çelişkiler sistemi, barış çabaları ile toplumsal kurtuluş ve ulusal özgürlük için savaşım arasında diyalektik bir ilişkiyi savunanların daha somut bir yaklaşım göstermelerini gerektiriyor. **Orel Viciani**, komünistlerin, burjuvaziyi türdeş birşey olmaktan uzak ve gittikçe keskinleşen iç çelişkileri içinde görmeleri gerektiğini öne sürdü. Burjuvazinin bir bölümü, militarizmin ve onun politikalarının getirebileceği sonuçları doğrudan duyumsuyor. Bundan dolayı barış çabaları, asıl olarak, daha gerici ve saldırgan kesimlere, yani, askersel-sanayi komplekslerine karşı yöneltilmelidir. Emek ile sermaye arasındaki karşıtlığın, daha global bir çelişkide, barış ve sağduyu güçleri ile savaş ve militarizm güçleri arasındaki bir çelişkide kendisini gösterdiği söylenebilir. Toplumsal ilerlemenin öznesi daha genişlemiştir. Yeni demokratik savaş karşıtı hareketler, gelişmiş kapitalist devletlerin işçi sınıfı, ulusal kurtuluş güçleri ve sosyalist ülkelerin halklarının bağlaşıklığını oluşturmak için uluslararası koşullar vardır.

Pek çok konuşmacı, daha önce var olandan çok daha geniş bir ilerici güçler cephesi yaratılması düşüncesini destekledi. **Unni Krishnan** böylesi bir bağlaşıklığın, burjuvazi içindeki -hatta tekelci burjuvazi içindeki- silahsızlanmayı ve askersel üretimin sivil üretime dönüştürülmesini savunan, mantıklı düşünen çevreleri içerebileceğini öne sürdü.

Jose Lava, caydırmaya yönelik saldırganlık o kadar önemlidir ki, ne kadar antisovyet ve antikomünist olsalar da insanlığın yaşamını sürdürmesi savaşımına katılmaya istek gösteren hiç kimseye komünistlerin sırt çeviremeyeceklerini söyleyerek daha ileri gitti. Elbette uluslararası komünist hareketin antikomünizm ve antisovyetizme bir allerjisi vardır; ancak barış uğruna bu unutulmalıdır. "Bizimle birlikte olmayan bize karşıdır" gibi sekter belgilerin zamanı geçmiştir. Hatta daha geniş olan, "bize karşı olmayan bizimledir" belgisi de bugün iş görmemektedir. Nükleer tehlikeye şiddetle karşı çıkıyorlarsa bazı noktalarda (sosyopolitik idealler gibi öze ilişkin sorunlarda bile) bize karşı olanlarla bağdaşabilmemiz önemlidir.

Mauricio Zuniga Sandinist devrimde esnek bağlaşıklıklar politikasını açıkladı. Nikaraga'da komünist ve reformist partiler, çevreciler, rahipler, hıristiyan demokratlar, ulusal azınlıklar ve kadın hareketleri de içinde olmak üzere, Latin Amerika'nın geniş güçler yelpazesinin dayanışma göstermesine büyük önem verilmiştir.

Refik Samhun, *kapitalist sistemi korumayı umut edenler de içinde olmak üzere, çıkarları askersel sanayi kompleksinin çıkarlarıyla çatışan bütün herkesle birleşmeliyiz* diyerek bu düşüncelere kuramsal bir açıklama getirdi.

Yeni Bir Düşünce: "Barışın Demokrasisi"

Birçok konuşmacının öne sürdüğü, antimilitarist güçlerin geniş kapsamlı bir bağlaşıklığına, devrimci sınıf cepheleşmesinin yanısıra var olan özel bir savaş karşıtı çaba için değil, insanlığın yaşamını sürdürmesi ve devrimci toplumsal değişmeyi içeren savaşım için gerek duyulduğu düşüncesine büyük bir ilgi gösterildi. Bunun ışığında pek çok komünist partisinin barış için, politik ve ekonomik yenilenme için istemleri uyumlu bir bütünde bir araya getirecek yeni hedefler ve yöntemler arayışına ağırlık verdiği gözüküyor. Böylesi bir birlik, en açık biçimde nükleer savaş tehlikesinin büyümesinden, çalışma ve yaşam koşullarının kötüleşmesinden ve emekçi halkın politik özgürlüklerinin daraltılmasından sorumlu militarizme karşı savaşımda kendini gösteriyor. Yeni hedefler ve yöntemler arayışı Belçikalı komünistleri "barış ekonomisi" konseptine, Avusturyalı komünistleri "değişim cephesi" programına, Batı Almanya komünistlerini "barış ve sağduyu güçleri koalisyonu" düşüncesine ve İspanya komünistlerini "sol güçleri barış ve toplumsal ilerleme temelinde birleştirme" görevine götürmüştür.

Tartışmalarda komünistler, toplumsal yenilenme savaşımında özel bir aşama, demokratik dönüşümlerle askersel üretimden sivil üretime geçişin birlikte yürüyeceği bir "barış demokrasisi" veya "antimilitarist (savaş karşıtı) demokrasi" aşaması hakkında kapsamlı bir konsept gereksinmesini sürekli yineliyorlar. Bu, hem *genel demokratik bir amaç* (ki, reformistler ve bujuva liberaller de içinde olmak üzere geniş bir politik güçler yelpazesinin desteğini kazanmada başarılı olur) ve hem de politik ve ekonomik güç merkezlerinden burjuvazinin daha tutucu ve savaş düşünceli kesimlerini yalıtlamayı hedef aldığından *devrimci* bir amaçtır. Bu iki yanlı (genel demokratik ve devrimci) görevin yerine getirilmesi toplumsal yapıları daha demokratik

kılmaya yönelik sonraki adımlar için ve sonuçta insanın insan tarafından sömürülmediği bir topluma doğru ilerleme için yolu açacaktır.

Zenon Zorzovilis, Yunanistan Komünist Partisi'nin deneyiminin belirli bir dereceye kadar gösterdiği gibi, böylesi bir ilerlemenin hayal olmadığını söyledi. Yunanistan komünistlerinin barış çabaları toplumsal ilerleme savaşımını geriletmek şöyle dursun, onun için elverişli koşullar yaratıyor. Barışı korumaya gelince, görev yalnızca belgiler öne sürmek ve pasifist toplantı ve gösteriler ögütlemek değil, ulusal ekonomik ve toplumsal politikaların özü, yönelimi ve önceliklerinde köklü değişiklikler için savaşmaktır.

Frantisek Havlicek, *militarizme karşı ve barış için savaşımın, belirli sınıfsal sorunları çözdüğü* düşüncesini öne sürerek tartışmaya katıldı. İlerici güçler, savaşımlarını sürdürdüklerinde ulusun yazgısını ellerine alabilirler. Toplumsal ilerlemenin öteki görevlerini başarmak sınıf savaşımının sonraki aşamasında daha kolay olacaktır. Burada Bolşeviklerin deneyiminden söz edilebilir. Birinci Rus Devrimi zamanında şöyle dediler: İki el arabalık pislik atmak zorundayız, ancak yalnız bir tane el arabamız var. Ne yapılmalı? Önce Çarlığın bürokratik sistemini atacağız ve öteki pislik yığınını, burjuvaziyi ise daha sonra, yeni cumhuriyet koşullarında atacağız. Yöntembilimsel olarak böylesi bir yaklaşım 20. yüzyılın sonunda barış ve ilerleme savaşımı için de geçerlidir.

Grigory Vodolazov, devrimci sürecin gelişmesinde yeni, özel "aşamalar"ın kesinlikle ortaya çıkacağı görüşüne katılırken, 1905 Rus Devrimiyle karşılaştırmaya katılmadı. Görüşüne göre yeni düşünce, geçici bağlaşıkları bile bugün kullanılacak ve yarın atılacak bir "pislik yığını" olarak görmüyor. Toplumsal dönüşümler için birlikte çalışırlarken, koşullar ve kendileri de değişecek, uzak ortaklar bile uzaklaşmak yerine birbirlerine daha yakınlaşacaklardır. Ortaklar arasındaki çelişkiler, politik giyotin yerine, demokrasi ve çoğulculuk araçlarının kullanılması yoluyla çözülecektir.

Georg Kwiatowski, bu tür sorunlar üstüne yapılan tartışmayı özetleyerek, böylesi bir stratejinin *günümüz komünist partilerinin şu önemli yönünü* gösterdiğini söyledi: *Onlar barışın partileri olarak, (değişik bir biçimde de olsa) devrimin ve sınıf savaşımının partileri olarak kalmamaktadırlar.*

Silahsızlanma Yoluyla Gelişmeye

Refik Samhun genel formülü çıkardı. Geniş bir demokratik seçenek izlenmesi (antimilitarist amaçlar vurgulanarak), bugün dünyanın toplumsal ilerleme güçlerinin önünde bulunan görevlerin en genel formülasyonudur dedi. Fakat genel düşünce, tekil ülke ve bölgeler için daha özel olarak yorumlanmalıdır. Sanayileşmiş kapitalist ülkelerdeki komünistlerin belirli özel politikaları ve belgilerinden zaten söz edildi. Fakat gelişmekte olan dünyada, dev askeri bütçeleriyle ve "stratejik hammaddeler" için artan gereksinimleriyle, aşırı sömürü sisteminin sürdürülmesinde ve daha fazla pekiştirilmesinde emperyalist güçlerin çıkarı vardır. Bu nedenle, yeni doğmuş ulusların barış için ve militarizme karşı savaşımı, *aynı zamanda* günümüz emperyalist aşırı sömürü sistemine karşı, yeni, adil bir dünya ekonomik düzeni için savaşımıdır.

geçirebilecek ve yeni bir dünya ekonomik düzeninin kurulması için emperyalist güçlere ve uluslararası örgütlere baskıda bulunabilecek iktidarlara sahip olmalıdır. Çoğu gelişmekte olan ülkede, bu gibi iç değişiklikler başarılmasızın barış güvence altına alınmış sayılamaz. Örneğin, Irak demokratik bir rejime sahip olsaydı, yönetici elit İran'a karşı bir saldırı savaşına girişmezdi. Biz ardıcıl bir biçimde ve şiddetle bu savaşın sona ermesini isterken, aynı zamanda Irak halkının kendi iradesini özgürce açıklayabileceği ve yurtta toplumsal ilerlemeyi sağlarken uluslararası barışa daha güçlü katkılarda bulunabileceği demokratik bir seçenek için baskıda bulunduk.

Cemal Magdi "İç" ve "uluslararası" görevlerin ("evrensel insani" ile "sınıf" değerleri) ayrı alanlara ait olmayıp tek bir alan içinde var oldukları ve önerilen strateji çerçevesinde çakıştıkları düşüncesini öne sürdü. Gelişmekte olan ülkelerin barış çabalarının; bağımlılığa, ekonominin askerselleştirilmesine, topraklarında emperyalist askersel ve nükleer üslerin yayılmasına, vb. karşı savaşım biçimini aldığını belirtti. İsrail işgali altındaki topraklarda Filistin Arap halkının ayaklanması, barışı ilerleten ve bölgede uzun süren çatışmanın çözümüne yönelik katkıda bulunan kurtuluş savaşımının canlı bir örneğidir.

Jose Arizala, Orel Viciani ve **Antonio Diaz Ruiz**'in belirttikleri gibi, gelişmekte olan dünyada "barış" ve "devrim"i birleştirme politikası, Latin Amerika'da toplumsal ve sınıf savaşımları stratejisinde yeni öğelere yol açmıştır. Onlar, insanlığı yalnızca nükleer silahların oluşturduğu tehdit altında görmüyorlar: Yenisömürgeci sömürü, her parçası bir termonükleer patlama kadar güçlü toplumsal patlamaya yol açabilir. Belki de o bölgede, insanlığın yaşamını sürdürebilme gereğinin toplumsal ve sınıf savaşımıyla ve Üçüncü Dünya ülkelerindeki geriliğin üstesinden gelme çabalarıyla bağlanmasının gelişmiş kapitalizm bölgesinde olduğundan daha önemli olmasının nedeni budur. *Silahsızlanma ve yeni bir uluslararası ekonomik düzen yoluyla gelişme, o bölgedeki devrimci güçlerin günümüz stratejisinin özünü oluşturuyor.*

Sosyalizmin Devrimci Potansiyeli

Jose Arizala evrensel insani ve sınıfsal değerlerin barış, demokrasi ve devrimin karşılıklı bağımlılığı global sorununu çözmekte sosyalist ülkelerin rolüne dikkat çekti. Bugüne kadar sosyalist ülkeler de içinde olmak üzere barış güçleri, uzun bir süre nükleer çağ öncesinden kalma formüller izlediler ve barışı güçlendirmede çok başarılı olamadılar. İnsanlık sürekli bir biçimde savaşa doğru ilerliyordu. Ancak geçen bir kaç yıl ve nükleer silahsızlanmanın ilk başarıları, yeni düşüncenin şimdiye dek aşılamamış zorlukların üstesinden gelinmesi için yol açtığını gösterdi.

Refik Samhun geçmişteki başarısızlıkları, dünyanın ayrılmaz ve karşılıklı bağımlı bir bütün olma karakterine marksist kuramda yeterli dikkat gösterilmemesiyle açıkladı. Bu elbette, karşılıklı bağımlılığın mücadelenin sonu anlamına geldiğini söylemek değildir: Karşıtların birliği ve savaşımı diyalektik yasası çerçevesinde savaşım yükseliştedir. **Grigory Vodolavoz,** bugün toplumsal oluşumların ardındaki mantığın ve bunların perspektiflerinin ancak, *çok biçimli bir bütün* olarak dünyada bunların *etkileşim* yasalarını öğrenmekle anlaşılabileceği görüşüne katıldı. Bütünsel

Refik Samhun geçmişteki başarısızlıkları, dünyanın ayrılmaz ve karşılıklı bağımlı bir bütün olma karakterine marksist kuramda yeterli dikkat gösterilmemesiyle açıkladı. Bu elbette, karşılıklı bağımlılığın mücadelenin sonu anlamına geldiğini söylemek değildir: Karşıtların birliği ve savaşımı diyalektik yasası çerçevesinde savaşım yükseliştedir. **Grigory Vodolavoz,** bugün toplumsal oluşumların ardındaki mantığın ve bunların perspektiflerinin ancak, *çok biçimli bir bütün* olarak dünyada bunların *etkileşim* yasalarını öğrenmekle anlaşılabileceği görüşüne katıldı. Bütünsel evrenselliğin ortaya çıkması, her iki karşıt sistem için ortak yeni sorunlar doğmasına yol açtı. Bunlar arasında, insanlığın yaşamını sürdürmesi, çevre, uzayın ve dünya okyanuslarının keşfi ve geliştirilmesi vb. belirtilebilir. Bu sorunlar ancak uyumlu kollektif çabalarla çözülebilir. Doğal olarak, bütün bunlar mücadeleyi geçersiz kılmıyor. Fakat sorun hangisinin, birliğin mi yoksa savaşımın mı üstün olacağı değildir. Soru şudur: Kiminle birlik, kime karşı savaşım? Bu soruya yanıt diyalektiğin genel yasasından türetilemez, ancak somut sosyopolitik bir çözümlemeden çıkarılabilir.

Karşılıklı bağımlı bir dünyada mücadele konseptinin, ayrılmış bir dünyadakinden önemli ölçüde farklı olduğunu akılda tutmak önemlidir. Savaş tehlikesini ele alalım: Bildiğimiz ve kurtulamadığımız bir dogma, kalıcı bir barışın ancak militarizm ortadan kaldırıldıktan ve kapitalizm yok edildikten sonra sağlanabileceğidir. Fakat bugünün önceliği her çabayı kapitalizmi yok etme üstüne yoğunlaştırmak değildir. Nükleer uçurumun kıyısından dönmede birbirimize yardım etmek için kapitalizmle uyuşabilmektir. Herkes -kapitalizm veya sosyalizm koşullarında, gelişmiş veya gelişmekte olan dünyada- bunun için birlikte çalışmalıdır.

Fakat yeni yaklaşımlar, sosyalist ülkelerin devrimci potansiyelinden birşeyler götürmüyor mu, diye sordu **Satiajaya Sudiman.**

Sovyet bilim adamı, sosyalist strateji olarak yeni düşüncenin devrim amacını dışlamadığını, özel bir biçimde de olsa onu doğrudan canlandırdığı yönünde soruyu yanıtladı. Yeni düşüncenin ilkeleri pek çok sosyalist ülkenin hem uluslararası ve hem de iç sosyopolitik ilişkilerini yeniden yapılandırmaları için bir temel sağladı. Perestroyka, dünyada bütün insanları çekecek bir sosyalizm yaratmak için, insanlığın yaşamını sürdürmesi yönündeki çabalarla, devrimci toplumsal değişiklik yönündeki çabaları uyumlaştırma girişimidir. Bugün yalnızca toplumsal sistemler arasında değil, aynı zamanda onların içinde de keskin politik cepheleşme çizgisinin çekildiğini söylemek abartma olmayacaktır: Cepheleşme bir yanda militarizm, tutuculuk ve durgunluğu savunanlarla öte yanda barışsever, demokratik ve devrimci güçler arasında, yani dünyanın yabancılaşma güçleri ile insanlığın kurtuluşunu savunanlar arasında geçiyor.

Özetleme Yapmak İçin Henüz Çok Erken...

Tamamlayıcı konuşmasında **Gerry van Houten,** konumlar belirlenmiş ve görüş farklılıkları açıklık kazanmıştır, ancak tartışılmakta olan konunun değişik yanları, herşeyden önce de kapsamlı toplumsal ilerleme kuramının ana sorunu daha ayrıntılı olarak düşünülmelidir dedi.

Burada dile getirilen görüşlerin değişik olması doğal ve hatta zorunludur, diye ekledi **Francisco Gamboa.** Yeni politik düşüncenin, yeni, görüş birliğine varılmamış düşüncelerin çarpıştığı bir savaş alanı olduğunu belirtti. Tartışmanın kanıtladığı gibi, pek çok düşüncenin hâlâ gelişiyor olmasından dolayı, marksistler bile kendi aralarında sıcak tartışmalar yürütüyorlar. Her iki taraf 'da, ötekinin konumunun yanlış pratik öneriler için yöntembilimsel temel olabileceğinden çekindiği için, iki görüş böylesine sert bir polemik biçiminde sunuluyordu. Kendilerini komünist olarak adlandıran kimileri, sokak gösterilerinde taş atmanın dünya felaketinin tetiğini çekeceğini, bundan dolayı rahat durmaları gerektiğini söylüyor. Diğerleri, nükleer savaş için nedenlerin bu tür şeylerle hiçbir ilgisi olmadığı gerekçesiyle savaşımlarını sürdürebileceklerine ve savaş tehlikesi ve nükleer çağın yeni gerçekliklerini ihmal edebileceklerine inanıyor. Sonuç olarak, devrim kuramı dogmatik biçimde katılaşıyor ve nükleer çağın gerçekliklerinin ortaya çıkardığı sorunlar karşısında güçsüz kalıyor. Doğru yanıt arayışları bu iki aşırı uç arasında süreceğe benzer. Sempozyumda konumların karşılıklı eleştirisinin ve katılanların kendilerini savunmada öne sürdükleri savların, bu görüşlerin güçlü ve zayıf yanlarını açıklığa kavuşturmaya yardım edeceği ve böylece bizim doğru yanıtlara ve günümüz devrimci stratejisinin özünü daha kapsamlı anlamaya doğru birlikte ilerlememizi hızlandıracağı umut edilir.

Gelecek için bu umut açıklamasıyla sempozyum sona erdi. Katılanlar daha sonra hâlâ çözüm bekleyen sorunları belirlediler. Birçok konuşmacı, yeni politik düşüncenin basit bir biçimde eski toplumsal ilerleme kuramına eklenen, evrensel insani değerlerin ve insanlığın yaşamını sürdürmesinin önceliğini vurgulayan bir düşünceler kompleksi olarak anlaşılmaması gerektiğini belirtti. Yeni politik düşünce 20. yüzyılın sonlarına doğru var olan gerçeklik içinde bütün toplumsal gelişme kuramının yeniden yapılanması için bir çıkış noktasıdır ve yeterli biçimde geliştiğinde o yapılanmanın sonucu olabilir. Katılanlar, karşılıklı bağımlı ve tartışmalı olsa da pek çok yönden ayrılmaz bir dünyanın ortaya çıkmasını önemli bir "yeni gerçeklik" olarak belirlediler. Bu süreç, diğer tüm değişikliklerin ötesindedir ve marksistleri önemli kuramsal sorunlarla karşı karşıya bırakıyor. Örneğin *toplumsal sistemler arasında etkileşim yasalarını incelemek* ve bütünsel bir dünyada işleyişlerini ve gelişmelerini araştırmak zorunludur.

Yeni tarihsel durum, bütün toplumsal oluşumların gelişmesini yöneten yasaların belirli bir dönüşümüne yol açıyor: Kapitalizm öncesi oluşumlar (yeni, çok değişik türde bir gelişme sağlamak için) kapitalizmin ve sosyalizmin toplumsal deneyimini ve teknolojik bilgisini kullanıyor; kapitalizm sosyalizmin öğrettiği bazı tarihsel dersleri öğrenmekten uzak kalamaz; sosyalizm de şu ya da bu biçimde kapitalist sistemin çeşitli etkilerini yansıtmaktan uzak kalamaz. Başka deyişle, günümüz dünyasındaki çeşitli oluşumlar yalıtlanmış görüldüklerinde anlaşılamazlar.

Dünyanın ayrılmaz bir bütün olarak gelişme eğilimleri yasaların bir toplamı olarak ele alınamaz; sorun dünyayı *çok oluşumlu bir bütün* olarak anlamak, *uygarlığı* bir kategori olarak anlamak ve çağdaş gelişmenin "uygarlıkla ilgili" ve "oluşumla il-

gili" unsurları arasındaki ilişkiyi aydınlığa kavuşturmaktır. Bu gibi konseptler, henüz tarihsel materyalizmin klasik önermeleri arasında yer almıyor, fakat bir bilim olarak kalmak ve toplumsal yenilenme savaşımının günümüz gereksinimlerini karşılamak için, tarihsel materyalizm, kimi diğer ilgili kategorilerin yanısıra bunları da öne sürmelidir.

Bütün bunlar, çok büyük kuramsal ve pratik önemi olan sorunlar, cesur, dengeli ve sorumlu bir yaklaşım gerektiren sorunlar ortaya çıkarıyor. Aceleci yenilikler, her konseptin düşüncesizce gözden geçirilmesi ve bilinen alandan çıkmaktan ürken korkakça dogmatizm buna yanıt vermez.

WMR, Genel kuramsal ve Global Sorunlar Komisyonu, sempozyumda ortaya atılan sorunların tartışmasını sürdürme eğilimindedir.

(Bu yazı Gregory Green tarafından elden geçirildi.)

REFORM ve TOPLUM(*)

Ron JINGBEN
Jingji shehui tizhi bijiac (1) *Baş editörü (ÇHC)*

Çin'de reformlar on yıldır sürüyor. Bunlar (reformlar -ç.n.) toplumun toplumsal-ekonomik gelişmesine yardım edip halkın yaşam standartlarını yükseltirken ulusal ekonomiye büyük bir ilerleme sağladılar. Onların sosyalizm kavramımızı yenilememize, böylece de yeni bir tarihsel gelişme döneminin açılmasına olanak sağlamaları hiç de daha az önemli değildir.

Engels mutlak bir sosyalizm modelinin olmadığını söylerdi. 1949 Devriminin zafere ulaşmasının ardından Çin, Sovyetler Birliği'ndekine benzer bir yönetsel-komuta sistemi benimsedi. Geçmişte, bir yandan daha büyük ölçüde bir merkezileştirme ve öte yandan da yerel yönetimlere daha fazla etkinlik verme arasında gidip geldik, ancak bir bütün olarak bu modelin dışına çıkmadık. Oldukça uzun bir süre solcu bir çizgi izlendi ve bu, feodal geleneklerin varlığının sürdüğü bir durumda oldu. Bu, Çin'i bir yalıtlanma ve durgunluk konumuna getiren "kültürel devrim" trajedisine yol açtı.

Yeni Bir Model

1978'de, ÇKP 11. Merkez Komitesi'nin 3. Plenumu'nun ardından kendi deneyimimizi gözden geçirdik, dersler çıkarttık, ve öteki sosyalist ülkelerdeki reformların temelini ve değişik ülkelerin de ekonomik gelişme durumlarını çözümledik. *Yavaş yavaş, sosyalizmin planlı bir mal ekonomisi anlamına geldiği sonucuna vardık.* Diğer bir deyişle, *eski sistemin köklü bir dönüşüme uğratılarak, devletin pazarı düzenlediği ve pazarın da işletmeleri yönlendirdiği yeni bir modelin yaratılması gerekliliğini anladık.* Bu, sosyalizmin geleneksel kavramlarında köklü bir değişikliği içerir.

Çin yeni modelin yapılandırılması için etkin bir biçimde çalışıyor, böylelikle marksizmin mirasını özümsüyor ve onun kuramını geliştiriyor. Engels "...komünist bir toplumda, politik-ekonomik değer konseptinden geriye yalnızca, üretimle ilgili kararlar alma konusunda emeğin yararlı sonuçları ile tüketimin dengelenmesinin kalacağını" (2) varsayarken, Marks, toplumsal emeğin oransal dağıtımının hiç bir belir-

gin toplumsal üretim tarzı tarafından ortadan kaldırılamayacağını söyledi. Bu önerme, Marks'ın **Kapital**'inde bilimsel olarak kanıtlandı. Engels bunun (**Kapital**'in -ç.n.) gelecekteki toplumun ana çizgilerini gösteren, ancak Marks'ın gelecekteki sosyalizm için hiç bir soyut model üretmeye çalışmadığı bir çalışma olduğunu söyledi. Engels yaşamının son yıllarında, kendisini, Marks'ın fiyat, ücretler, kâr ve faiz kategorilerini çözümlediği ve değer yasasının işlediği somut biçimleri gösterdiği **Kapital**'in 3. Cildinin düzenlenmesi ve yayımlanması işine verdi. Bu yüzyılın başlarında İtalyan ekonomisti Erico Barone, kollektivist bir sistemde fiyat, ücretler, kâr, faiz ve rant olmadan toplumun kaynaklarının akılcı ve verimli bir biçimde dağıtılamayacağına ve asıl (en üst) hedef olan toplumsal refaha ulaşılmasını olanaksız kılacağına işaret etti.

Çin'in hemen hemen kırk yılı bulan ekonomik uygulaması göstermektedir ki, *bir pazar olmaksızın, gerçek bir ücretler, fiyatlar, kâr ve faiz sistemi olamaz, değer yasası verimli bir biçimde işleyemez, toplumsal emek adil bir biçimde (oransal) dağıtılamaz ve kaynaklar akılcı kullanılamaz.* Sosyalist devlet, kendisini pazarın yerine koymak ve işletmeleri .doğrudan yönetmek yerine, değişen miktarlardaki sabit sermayenin doğurduğu haksız toplumsal dağılım ile birlikte, tekel tarafından yaratılan piyasa rekabetinin yetersizliklerini ortadan kaldırmalıdır. Piyasa rekabetinin lehinde, düzeni ve koşulları oluşturmak, bir üstyapı kurmak ve piyasa rekabeti yoluyla yapılamayacak bir şey olan toplumsal refahı ilerletmek devlete kalmıştır.

İşletmelerin piyasaya yönelimi, daha büyük ölçüde verimliliğe, yeni teknolojinin uygulanmasına ve tüketici gereksinimlerinin artan ölçüde doyurulmasına yol açar. Pazarın devletçe düzenlenmesi, kapitalist mal ekonomisinin özelliği (niteliği) olan anarşi ile insanın insan tarafından sömürülmesi haksızlığının ortadan kaldırılmasına ve aynı zamanda yaşam düzeylerinin yükseltilmesine yardımcı olacaktır.

Reformun Üç Öğesi

Bu modeli kurabilmek için üç katlı bir reformlar dizisi gereklidir. İlk olarak, maddi kaynakların, fonların ve işgücünün yönetsel dağıtımı yerine akılcı ve gelişmiş bir pazar sistemi getirilmelidir. İkincisi, sanayi ve ticari işletmeler, en başta da, üretim ve dağıtım alanında devlet kurumlarına bağlı olan ve yukarıdan emir alanlar, pazardaki durumu dikkate alırlarken, öz finansman ve öz yeterliliklerini sağlama yoluna gitmelidirler. Üçüncü olarak, işletmelere ekonomik göstergelerini vermeye alışmış olan yönetim kurumları, genel düzenleme ve denetimle donatılmış organlar haline dönüştürülmelidir: Bunlar ekonomik işlevlerden pazara uymaya doğru kaymak durumunda kalacaklardır.

Fiyat oluşumu reformu, piyasa sisteminin geliştirilmesinde anahtar öğedir. Bu, fiyatı, ana maliyetlerin ve piyasada arz ve talebin gerçek bir yansıması durumuna getirecek ve böylece değer yasasının ücretler, kâr, faiz ve ekonomik gelişmeyi düzenlemede kapsamlı bir rol oynayan öteki araçlarını harekete geçirecektir. Fiyat sisteminde reforma gidip bazı ürün tiplerinde özgür piyasa fiyatlarının ortaya çıkmasına yardım ettiğimizde para arzını sınırlamak ve kağıt paranın basılmasını denetlemek enflasyondan kaçınmak için gereklidir. Bu, aynı zamanda finansman, ver-

gilendirme ve bankacılık alanlarında alınacak önlemler ve kişisel tasarrufun özendirilmesi, tüketimde ve fonların biriktirilmesinde akılcı sınırların konulmasıyla desteklenebilir. Bu, pazarın düzenleyici rolünü öne çıkaracak ve üretimin akıl dışı yapısını değiştirecek, böylece ekonomik büyümeyi ilerletecek ve halka sağlam maddi çıkarlar sağlayacaktır. Üretimi geliştirmenin, ücretler, çalışma ve toplumsal refahla ilintili öteki alanlardaki reformu uygulamanın en güvenilir yolu olduğunu düşünüyoruz.

Sözleşme İlkeleri Üzerine

İşletmelerin yeniden yapılandırılması kaçınılmaz olarak bir hisse (pay) sahipliği sistemine doğru ilerleyecektir. Çin'in çoğu bölgelerinde belirli bir miktar vergi ödemeyi yükümlenen ve bir geliştirme fonu kurmayı içeren sözleşmeler başlatılmıştır. Öte yandan ücretler ve primler, ekonomik verimliliğe göre belirlenmektedir. Kaynakların ve geliştirme fonlarının belirli bir bölümü işletmelere bırakılmış, sanayi ve büro işçileri için "yüzen" ücretler ve çeşitli tipte primler getirilmiştir. Bu uygulama üretimi artırmada olumlu bir etki yapmıştır, ancak işletme yönetsel aygıta bağımlı olmayı sürdürmektedir ve zayıflık buradadır. Çoğu durumda yükümlü, kârlardan sorumludur, fakat zararlardan değildir. Yatırımlar üzerinde denetim yitirilmiştir; bu da tüketimin üretimi geride bırakmasına yol açıyor ve imalatçıların ekstansif yöntemlere geri dönmelerine neden oluyor. Aynı şekilde her ne zaman fiyatlar önemli ölçüde değişirse, sözleşme göstergeleri de değişmeden kalamaz. Bu, işletmeleri, daha üst yönetim organlarıyla yeniden anlaşmalar bağlamaya zorluyor ve onları eşitsiz bir konuma getiriyor.

Ortaklık sisteminin üstünlüğü, sermayeyi biriktirmesi ve rekabetten doğan riske karşı durabilmek ve kendi kendine yeterliği tam olarak uygulamak için pazar tarafından gereksinilen ürünlerin imalatına fon ayırabilmeyi olanaklı kılmasıdır. İşletmecilik alanında, hisse sahibi (mülkiyet sahibi), yönetim kurulu (denetçi) ve yönetici (girişimci) birbirleri üzerinde denetleyici etki yaparak "feodal miras hakkı", işçiler arasında bozulan ilişkiler, yatırımlar üzerinde denetimin yitirilmesi ve üretimi aşma eğilimi gösteren tüketim gibi yanlışlıkları ortadan kaldırır.

Gelişmiş Batılı ülkelerde sermayenin toplumsallaşmasının ardından, hisselerin özel kişilerin değil, tüzel kişilerin elinde bulunduğu çeşitli ortaklık şirketleri (vakıflar, bankalar, mali kuruluşlar, vb.) kurulmuştur. Bunlar aynı zamanda kamu mülkiyeti şemasına da gayet iyi uyabilir. Reformun uygulamalarından biri de, küçük devlet işletmelerinin artırma yolu ile özel kişilere ya da özel veya ortaklık şirketlerine devredilmesi olabilir. Büyük devlet işletmelerinde hisse sahibi, sosyalist kamu mülkiyetinin egemenliğini güvence altına alan tüzel bir kişi olabilir.

İşlevlerin Ayrıştırılması

Devletin yönetsel işlevleri değiştirilmelidir. Ulusal kaynakları elinde tutan dairelerle tüm denetim ve düzenlemeyi yapan daireler arasında kesin bir ayrım yapılmalıdır. Geçmişte, fabrika yönetici ve işletmecileri (parti komitelerinin başları da içinde sık sık devletin yönetsel kuruluşlarının işlerini yapar, doğumlar ve ölüm

törenleri gibi emekçilerin gündelik gereksinimlerine, hasta ve yaşlıların gözetilmesine bakarlarken, devletin idari kurumları da çoğunlukla işletmelerin yönetsel işlevlerini yerine getirirler ve sunum, üretim ve pazarlama konularında kararlar alırlardı. Bu ise doğal olarak, işletmenin verimliliği üzerinde olumsuz etkiler yapar ve aynı zamanda, toplumsal sorunların doğru dürüst biçimde çözümünü de engellerdi.

Yeni koşullarda, genel olarak yönetim işlevi ve toplumsal refah konusu devletin yönetsel organlarının üzerindeyken, işletmeler, sanayi ve büro işçileri, vergi ödeme sorumluluğunu üzerlerine almışlardır. Kamu mülkiyeti temelinde hisse sahipliği biçimini getirirken, aynı zamanda, ulusal kaynakların yönetimini elinde bulunduran bakanlıklar devlet yönetiminden ayrılmalıdır. Onların görevi bankalar ve öteki mali kurumlar aracılığıyla devlet malının kat kat artmasını gözetmek, bununla refahtaki sürekli artışı, toplumsal üstyapıda ilerlemeleri ve refahın büyümesini sağlamaktır.

Yönetsel güçlerce yetkilendirilen hükümet kuruluşlarının ticari ve sanayi etkinliğiyle uğraşmaları, bir tekel kurmaları ve doğal pazar rekabetini gözardı etmeleri gibi istenmeyen bir durumdan kaçınmanın yolu budur. Bu, *Çindeki ekonomik sistem reformunun yalnızca ekonomi ile sınırlı kalmadığını aynı zamanda politika ve toplumu da etkilediğini* apaçık göstermektedir.

Ülkemiz şimdi, eski sistemden yenisine bir geçiş durumundadır ve bunun ana özellikleri şunlardır: Hükümet bazı yetkileri işletmelere vermiştir fakat onlar henüz tam bağımsız değildirler; pazar kendi rolünü oynamaya başlamıştır fakat pazar sistemi henüz tam biçimini almamıştır; hükümet kurumlarının uyguladığı yönetsel denetim bir ölçüde azaltılmıştır, fakat yeni ve dolaylı denetim sistemi henüz tümüyle oturtulamamıştır.

Fiyatlar ve faiz oranlarına şöyle bir bakış, ikili bir sistemi ortaya çıkarır: Devletin belirlediği üretim fiyatı ve faiz oranı ile pazar fiyatı. İşletmeler kendilerini iki yönden de bağımlı bulurlar: Pazara ve daha büyük ölçüde de devlet kurumlarına. İşletmeler, fonlar ve malzeme için üst organlara bakarlar ve yatırımları için, döviz ve vergi için ödünler koparmaya çalışırlar. Henüz hükümet organlarıyla işletmeler arasında hiç bir ayırım yapılmamışken ve henüz piyasa mekanizması kısmen işlerken, hem ekonomik işletmeci hem de yönetici olarak işlev gören bazı devlet kurumlarının altında yönetsel tipte şirketler kurulmaktadır. Kendi güçlerini kullanarak kendilerine bağlı işletmelerden çeşitli amaçlar için fon ve malzeme sağlamalarını istemektedirler, böylece kârları toplamaktadırlar.

Kaydetmek gerekir ki, *piyasa mekanizmasının işlemesi daha şimdiden* ekonomimizi yeniden canlandırmıştır. Pazarda çok çeşitli mal vardır, ekonomik büyüme oranları daha yüksektir, bireyler daha fazla enerji ve yaratıcı girişkenlik sergiliyorlar, büyük bir enerjik girişimciler grubu ortaya çıkmış, deneyim kazanmaktadır, parti kadrolarının ve devlet organlarının yeterlilikleri önemli ölçüde artmıştır. Öte yandan, varolan ikiye bölünme *çok yüksek ekonomik büyüme oranlarına* yol açmış, *yatırım ve tüketim üzerindeki denetim yitirilmiştir.* Çabuk kâr etme eğilimi ya da diğer bir deyişle, bazı güçlerden (ihracat kotalarının, ihracat-ithalat izinlerinin kul-

lanılması, piyasa fiyatlarının yönlendirilmesi, yerel yönetsel kurumlar aracılığıyla işletmelerin işlerine karışılması, vb.) yararlanarak tekelci gelir arayışları vardır. Bu, doğrudan doğruya kaynakların üretken olmayan harcanmasıyla, bazı kadrolar arasında zimmet ve bozulmayla, haksız toplumsal dağılımla sonuçlanıyor.

Bu bağlamda, Çin Komünist Partisi ve hükümet ekonomik alana düzen getirmek, toplam talebi azaltmak ve enflasyonu sınırlandırmak için gelecek iki yıl içerisinde zorlu bir çalışma yürütmeyi kararlaştırmıştır. ÇKP ve hükümet *ekonomiyi örgütlemek ve reformu yürütmek için uygun koşulları yaratmak* bakımından politik, ekonomik, yasal, yönetsel ve eğitsel önlemler almak amacındadırlar. Bu, bizim daha ileriye gitmemiz için gereksinimlerimizi karşılar fakat, reform sürecinde herhangi bir gerileme anlamına gelmez.

Deneyim Öğrenmek, Öğüt Almak

Kuşkusuz ekonomistler ve öteki bilimciler arasında eski sistemden yenisine en iyi nasıl geçileceği hakkında sayısız tartışmalar vardır. Denenmiş ve sınanmış bir deneyime sahip değiliz, bu yüzden incelemeyi ve araştırmayı sürdürmeliyiz. Bu nedenle, uzun reform dönemleri boyunca fazlasıyla deneyim kazanmış kardeş sosyalist ülkelerden öğrenmeyi istiyoruz. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bilim adamlarından ve uzmanlarından öğüt almayı istiyoruz.

Görüşümüze göre, marksist metodolojinin ışığında yapılacak *kıyaslamalı incelemeler* özellikle önemlidir. Marksizm bir bütün olarak insanlığın bilgisiyle kendisini zenginleştirir, geçmişin ve günümüzün kıyaslamalı çözümlemelerini yapar, devrimde, doğru kuramsal öncülüğün temeli olarak ekonomik ve toplumsal gelişmenin yollarını inceler. Klasik çalışmalarda reformumuzla ilgili somut yanıtlar bulmayı beklemiyoruz. Ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel dönüşümlerin deneyimini ve derslerini sistemli bir biçimde kıyaslamada, böylece ülkenin ekonomik ve toplumsal sistemini dönüştürme yolunu belirlemede Marks ve Engels'in örneğini izliyoruz. Ekonomik ve toplumsal sistemler üzerindeki incelememizi derinleştirmek için, dergimiz aracılığıyla yabancı ülkelerle geniş bağlar kurmak amacındayız. Lenin şöyle diyor: "Aklınızı insanlığın yarattığı tüm bilgi hazinesiyle zenginleştirdiğinizde ancak bir komünist olabilirsiniz." (3) Bu sözcüklerin anlamı hakkında daha derin bir duyarlık kazanıyor gibiyiz ve bunların tam önemini kavramaya çalışıyoruz.

(*) Başlık ve altbaşlıklar WMR tarafından konmuştur. (Derginin Notu.)

(1) **Ekonomik ve Toplumsal Sistemlerin Karşılaştırmalı Çözümlemesi** Marks, Engels, Lenin ve Stalin'in Yapıtlarını Çevirme Enstitüsü tarafından, 1985 yılından bu yana Pekin'de yayımlanan bir dergidir. (Derginin Notu)

(2) Karl Marks, Frederick Engels, **Toplu Yapıtlar**, C. 25, s. 295

(3) V. I. Lenin, **Toplu Yapıtlar**, C. 31, s. 287.

FEMİNİZM GEREKLİDİR!

WMR *Mart 1988 (Dünyaya Bakış Temmuz 1988) sayısında Çekoslovak Kadınlar Birliği Başkanı* **Marie Kabrhelova** *ile yaptığımız söyleşiye bir yanıt aldık. Yanıt sosyalist ülkelerdeki kadın hareketinin temsilcilerinin ilgisini çekeceğini ve bu konuda daha ileride yapılacak* **WMR** *tartışmalarını canlandıracağını düşündüğümüz sorular ortaya atıyor.*

Jose Hohne-SPARBORTH
Giordano Bruno Dominican Topluluğu Rahibesi
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Hollanda Komitesi üyesi

Söyleşiniz "'Sosyalist Feminizm' mi? Hayır, Tam Eşitlik" adını taşıyan başlığında Marie Kabrhelova'nın görüşlerinin özünü vermişsiniz. Bir kavramın doğrudan ötekinin karşısına konduğu bu yaklaşımı fazla kategorik buluyorum. Bu yaklaşım, kapitalizm ve sosyalizm koşullarında kadınların karşılaştıkları gündelik sorunlar arasında varolan benzerlikleri dikkate almıyor. Kuşkusuz iki kavram bir diğerini tamamlıyor. Batı Avrupa ve ABD'de benimsenen feminizmin özgül biçimlerindeki farklılıklar da dikkate alınmalıdır.

Henüz feminizm üzerine Doğu-Batı kadınları arasında yaygın bir tartışma olmadığından bu konuda konuşmak daha da ivedidir. Bu, Moskova'daki Dünya Kadınlar Kongresi'nde de tartışılmamıştır. Ancak karşılıklı bilgilendirme ve tavırların açıklanması özellikle yararlı olacaktır. Kendi payıma, bu diyalogda kaydetmeyi önemli gördüğüm nedir?

Kuram ile başlayacağım. Kadınların toplumdaki yeri ve rolleri, hakları için savaşımları ve cinsler arasındaki ilişkilerin çözümlenmesini geliştiren birçok yeni kavram ortaya çıktı. Tartışma, dünya görüşü ve politik yaklaşımdaki farklılıklardan önemli ölçüde etkilendi. Tüm bunlar konumlarımızı anlamak ve değişim için yollar aramak açısından önemlidir, ancak bu, söyleşinin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Örneğin, "kadına ilişkin" (feminin) ve "erkeğe ilişkin" (maskulin) farklı tanımlamalar söz konusudur. *Burjuva tanımlaması* ayrımcı rolleri benimser ve topluma doğa yasaları açısından bakan bir felsefeye dayanır. Bu görüşün yandaşları kadının çocuk doğurma yetisinin kadını belirleyen asıl özellik olduğunu söylüyor ve onun daha duyarlı, sabırlı, koruyucu ve yarar gözeten olması gerektiğine inanıyorlar. Öte yanda erkeğin rolü "doğuştan", yaşamın "önemsiz ayrıntılarından" uzakta durmak ve sert, eğilmez ve mücadeleci olmaktır.

Radikal kadın hareketinde çoğunluk, "kadın" ve "erkek" tiplerinin davranış biçimini büyük ölçüde güç dengesi ve üstünlük savlarının belirlendiğini düşünüyor. Erkteki ya da erki amaçlayan grup, "erkekçe" niteliklere sahip olmalıdır: Mücadeleci ve kararlı; başkalarının çıkarlarını çiğnemek söz konusu olduğunda ilkesiz, serinkanlı, kayıtsız; ve günlük sorunlar ve çatışmalardan zihinleri uzak.

Hıristiyan çevreler Tanrı anlayışı üzerine benzer bir tartışmaya girmişlerdir. Bazıları O'nun, "kadınsı" niteliklerini vurgulamakla yetiniyorlar. Radikal kadın teologlar kendilerini bu anlayışla sınırlamıyorlar: Onlar yönetenlerin Tanrı'sını - yönetici Tanrı- reddeden Latin Amerikalı kurtuluş yanlısı teologlara katılıyor ve ezgiden kurtulmayı isteyenlerin Tanrısı için çağrıda bulunuyorlar.

Son olarak, enteriorizasyon'dan[1] kaçınılamaz. Geçmişte kadınlar aldatıcı, baştan çıkarıcı, büyücü (genellikle herhangi bir konumda) olarak ün kazanmışlar ve yalnızca lanetlenmenin dışında kalabilenler dedikodu, utanç ve rezaletten kaçınabilmişlerdir. Yüzyıllar süren yabancılaştırma ve ezgi, vücudunun ve ruhunun şeytanlaştırılması kadının özbilinci üzerinde izlerini bırakmıştır. Hıristiyan kadınlar arasında, kendilerini ya da en azından cinselliklerini olumsuz bir biçimde değerlendiren çok kadın vardır. Dahası, aldatılan kurban kendisini suçlu hissetmekte ve hatta kendisinin kışkırtıcı olmuş olabileceği yolunda azar işitmektedir. Bu bir aşağılık kompleksine, yani ciddi herhangi bir şey ortaya koymasının tümüyle olanaksız olduğu fikrinin doğmasına yol açar.

Fakat, Batı feminizmi bu sorunları nasıl çözmeye çalışıyor ve bunun somut anlatımları örneğin benim ülkemde, nedir? Bazı kadınlar burada toplumsal düzeni sadık bir biçimde savunuyorlar. Bazı burjuva çevrelerinde işçi sınıfı kadınlarına ya da Güney ve Doğu ülkelerinden gelen kadınlara karşı bir çeşit sömürgeci ve korumacı tavırlara tanık oluyoruz: Bu tavır "onları layık oldukları yere koymak" isteğini açığa vuruyor. Öte yandan, cins sorunundan öteyi göremeyen ve sınıf ilişkilerini konumumuzun yaşamsal bir bileşeni sayanlar, kapitalizmin "doğal küstahlığı" ve "yapısal kabalığı" ile doldurulmuş olarak sınırlı kalmaya mahkumdurlar.

Diller dökerek bize ideolojisiz bir liberal kapitalizmin varlığını kanıtlamaya çalışan "özgür" basın, her nasılsa hemen hemen tümüyle feminizmin "apolitik" çeşidinden söz etmeyi tercih ediyor. Bu nedenle, işçi sınıfı kadınları bundan uzak duruyor ve kendi sorunlarını kendi başlarına çözmeye çalışıyorlar. Basın organlarının, zengin bayanların görüşlerini ve çıkarlarını "basitçe" paylaşmaya değecek denli yüksek, kendilerine özgü bir duyarlılıkları var.

Burjuva feminizmi bir başka bakımdan da liberal kapitalizmin ruhuyla boyanmıştır: Bir birey olarak kadının kurtuluşu üzerinde, kişinin kendi içindeki değişiklikler üzerinde (yani kendi kendini yetkinleştirme) durarak erk mekanizmasını ve egemenliğin özünü gözden kaçırmaktadır. Bunun bir sonucu olarak kişisel kurtuluş, doğal ve düzenli görünüyor ve romantikleştirilip idealize ediliyor. Bu da bizi hepimizin karşı karşıya bulunduğu gerçek eşitsizliğin kökenlerini anlamaktan ve buna son vermenin yollarını bulmaktan uzaklaştırıyor.

Hollanda'da liberal burjuva kadınları eşitliği vurguluyorlar ve bununla yetiniyorlar. Rahibe kardeşlerimiz, özellikle Latin Amerika'dakiler böyle görüşlere direniyorlar ve sosyalist hareketteki zenci rahibe kardeşlerimiz ve beyaz kadınlar apaçık şunu

---

[1] Enteriorizasyon (Interiorisation) psikolojik bir kavramdır; dış etkileri ve iletişimin toplumsal biçimlerini, bir kişinin içsel öz varlığının ya da ussal tavırlarının bir parçası durumunu getirmek anlamına gelir. (Derginin Notu)

söylüyorlar: Biçimsel eşitlik yeterli değildir, bu yüzden feminizm güçlendirilmelidir: Fakat Bayan Kabrhelova'nın bu konuda demek istediği belirli kadın gruplarının eşitsizliğin özel noksanları ve belirtilerine karşı savaşımıdır.

Savaşımımızı harekete geçirenlerle ilgili olarak aşağıdaki feminist grupları saymak isterim:

-Erkek üstünlüğü anlatımlarına karşın, tüm kadınlar için değişiklik yapmayı isteyenler. Bunların amacı profesyonel etkinlikte bulunan anneleri özgür kılmak için çocuk bakımı sağlamak; eşit işe eşit ücret; mesleksel ilerlemede fırsat eşitliği; çalışırken, özellikle patronlar tarafından girişilen cinsel saldırıya karşı koruma; çocuklara ve yetişkinlere karşı şiddet sorununun kabul edilmesi, açıklanması; ailelerini sosyal yardımla geçindiren kadınlara yardım etmek;

-çeşitli nedenlerle kendilerini düşkün, dışlanmış bir durumda bulanlar. Bunlar arasında sakat kadınlar, zenciler, göçmenler, lezbiyenler, çok zor koşullarda el işi yaparak geçimini sağlayanlar, vb.;

-toplumda risk altında bulunan kadınları koruyanlar. Bunlar insanlar arasındaki ticari ilişkilerin kurbanları olan kadınlarla dayanışma grupları oluştururlar; özellikle yaygın bir biçimde ayrımcılığa uğrayan yabancı işçilerin eşleriyle; evde dayak ve aşağılamaya maruz kalanlarla; evde çalışan kadınlarla ve yoğun bir biçimde sömürülen ancak hiçbir sendika koruması altında olmayanlarla.

Ülkemizdeki erkekler bizi yaşam hakkında temelsiz şikayetler yapmakla sık sık suçluyorlar. Öne sürdükleri gerekçe öteki insanların bize kıyasla daha kötü bir durumda olmaları. Bu onların temel sorunlardan yan çizmelerini haklı göstermek biçiminde ortaya çıkıyor. Burjuva feministleri kendi paylarına şunu ilan ediyorlar: "Diğer cinstekiler uğruna kendi öz çıkarlarımızı feda ettiğimiz yeter!" Fakat çağrı bir tuzak durumuna geliyor: Nüfusun çeşitli grup ve kategorileri arasında varolan aykırılıklarla birlikte egemenlik ve ezgi ilişkilerinin toplumsal çizgilerden bireysel çizgilere kaydırılması. Radikal kadın çevrelerinde egemenliğin çok çeşitli mekanizmaları hakkında, büyüyen bir uyanıklılık görülüyor. Bunlardan birisi, kadınlar, fakirler, zenciler, eşçinseller ve sakatlar gibi "azınlıklar"ın yaşam alanını belirleyen "sahipler"den, yani sağlıklı beyaz zengin erkeklerden gelen baskılardır.

"Egemenlik" ve "boyun eğme" konusunda feministlerin yaptığı çok ayrıntılı dil çalışmalarından da söz etmek istiyorum.

Burjuva feminisleri bu çalışmaları cinselliğin bir çözümlemesiyle sınırlandırıp, sözlükte buna uygun değişikliklerle yetinirken, politik yönelimli feministler de, ırkçılığın veya sınıf savaşımının izlerini taşıyan ezginin diğer belirtilerini açığa çıkarmaya çalışıyorlar.

Şimdi, sosyalist ülkelerdeki kadınlara yönelttiğim sorular: Eylem için başlıca temel sayılan ve uygulamada sürekli denenmiş sınıf savaşımının doyurucu kuramları ve yeni bir toplumun yapılandırılması oralarda geliştirilmiştir. Fakat sosyalizm koşullarında bir kuram olarak feminizmin gerekliliği neden dikkate alınmamıştır? Kadınların konumlarında bu denli, apaçık iyileştirmelerin olduğu bu ülkeler, benim

görebildiğim kadarıyla, neden *sorun hakkında temel bir kurama* çok az sahip olsunlar, ya da hiç olmasınlar ve neden tür sorunları hâlâ çözmek durumunda olan uluslar böylesine kapsamlı ve derinlemesine öğretiler sergilesinler?

Sosyalist ülkelerdeki kadınlar, kendi hakları için *bağımsız bir biçimde* savaşmayı, işçi sınıfının genel zaferinden sonra özellikle talih kuşunun getirdiği fırsatlar nedeniyle mi öğrenmediler? Eşler ve anneler, sorun ciddi bir biçimde kuramsal olarak ele alınmadan eşitlik için çaba gösterirlerken, gerçekten eylemde kendi profesyonel etkinliklerini elden bırakmadan ailelerine tek başlarına bakmak durumundaydılar. Yönetici becerisi elde etme konusunda da geri kaldılar. Çünkü kendi kendilerinden çok fazla talepte bulunuyorlardı... Sosyalist öğretinin geliştirilmesi için çok sayıda (erkek) güç bulunurken, (kişisel bir girişkenlik olarak) kuramla uğraşabilirler miydi? Bu gerçekçi görünmüyor.

Marie Kabrhelova ülkesindeki kadın hareketinin tüm yaptıklarını sıraladığında, şöyle düşünmeye başlıyorum: Bu çocukların babaları yok mudur, ya da kadın örgütleri çocuklara kendi başlarına mı bakmak durumundadırlar? Erkekler, çoğunlukla kendi babalarının soyadlarını taşıyan çocuklarının yetiştirilmesine katılma sorumluluğundan yoksundurlar, ki bu kadınların üzerindeki yükü azaltırdı. Ancak o zaman kadınlar sosyalist öğretinin geliştirilmesi ya da kirlenmeye karşı bir kampanya gibi girişimlere ayırabilecek çok daha fazla zaman ve enerjiye sahip olurlardı.

İleri sürülebilir ki, kapitalizm koşullarında erkekler sosyalizm koşullarında yaşayanlardan farklı düşünür ve davranırlar. Bununla birlikte, bana öyle görünüyor ki, yeni sistem kendi payına kadınların belirli bir kendi kendini aşağılamasını ya da erkeklerin yüceltilmesini yadsımayı başaramamıştır.

Radikal feminist çevreler, eğer kadınlar karar alma aşamasında daha temsil edilir bir oranda bulunurlarsa, *iktidarın uygulanma yöntemlerinde nasıl ve ne ölçüde bir değişme* yapılacağı konusunda fazlaca kafa yoruyorlar. Hükümet ve denetim alanında gerçekten her şey böylesine uyumlu ve demokratik midir? Burada erkeklerin yeniden yapılandırılmasının zaafa uğradığını görüyor muyuz?

Sosyalist ülkelerdeki kadınlar kendi kendilerine kapitalist toplumdaki feminizmin kendilerine öğretecek bir şeyi olup olmadığını soruyorlar?

Tüm bu sorunları ortaya atmakla, bazı sosyalist ülkelerde artan ölçüde bir eşitlik olduğunu kabul ediyorum: Bizim şimdi kazanmaya uğraştıklarımıza onlar onyıllar önce ulaşmışlardır. Güney Doğu ve Batı ülkelerindeki feminizm gösterileri değişik sorunlardan kaynaklanmaktadır; bu yüzden bir ihracat kalemi değildirler.

Sosyalist ülkelerdeki kadın hareketleri tarafından toplumsal ya da kişisel alanlarda olsun erkek ve kadın arasındaki ilişkiler üzerine temel bir kuram geliştirilip geliştirilmediği hakkında, içtenlikle söylüyorum çok az şey biliyoruz. Kuşkusuz ilginç anlayışlar ve gözlemler ortaya çıkmıştır. Ancak Batı ilerici hareketi de öylesine denenmiş ve sınanmış düşünceler, buluşlar ve sonuçlar biriktirmiştir ki, bilgi değiş tokuşu kaçınılmaz değilse bile çok yararlı olacaktır.